

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1929.

Första kammaren.

Nr 20.

Lördagen den 13 april f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 41, i anledning av remiss från första kammaren av en av herr C. G. Hammarskjöld väckt motion.

*Ang.
återlämnande
i viss del
av en till
statsutskottet
remitterad
motion.*

Till statsutskottet hade från första kammaren remitterats en av herr C. G. Hammarskjöld väckt motion, nr 269, däri hemställdes, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 175 måtte besluta, utom annat, att den i värnpliktslagen § 24: 1 c angivna årskontingenten vid hären från och med inskrivningsförrättningarna 1930 skulle ökas med 200 man.

Utskottet hade i det nu föredragna memorialet yttrat:

»Då förevarande motion i den del, densamma avser ändring i värnpliktslagen, icke är av beskaffenhet att böra behandlas av statsutskottet, får utskottet, med stöd av § 7 av de för riksdagen gällande reglementariska föreskrifterna, hemställa, att herr C. G. Hammarskjölds motion I: 269, i den del densamma avser ändring i värnpliktslagen, må till första kammaren återlämnas.»

Herr Åkerman: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan samt hänvisa ifrågavarande motion i förevarande del till behandling av lagutskott.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren, i enlighet med vad herr Åkerman hemställt, att bifalla utskottets i föreliggande memorial gjorda hemställan samt att hänvisa motionen i nu ifrågavarande del till behandling av lagutskott.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 16—18, andra lagutskottets utlåtanden nr 27—30 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 24—35.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagändring för möjliggörande av till tvångsarbete dömd psykiskt abnorm persons intagande å förvaringsanstalt.

*Ang.
internering av
vissa psykiskt
abnorma
personer.*

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 157, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr Petréen hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville beakta vissa i motionen angivna synpunkter vid framläggandet av lagförslag rörande behandlingen av arbetsovilliga och samhällsvådliga personer.

Ang.
internering av
vissa psykiskt
abnorma
personer.
(Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-
anleda.

Reservation hade avgivits av herr *Norling*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen.

Herr **Norling**: Herr talman! Som kammaren finner, har jag inte kunnat avsluta mig till utskottets i övrigt enhälliga yrkande. Jag har i stället kommit till den uppfattningen, att utskottet bort tillstyrka bifall till den föreliggande motionen. Syftet med den av herr Petré föreslagna reformen är ju att åstadkomma en lagändring, varigenom det skulle möjliggöras, att psykiskt abnorma personer, som efter avtjänat straff föra en asocial levnad, kunde bli intagna på förvaringsanstalt i stället för att bortdömas till tvångsarbete. Det gäller således en klart avgränsad kategori av lösdrivare, men det gäller också en mycket samhällsfarlig kategori, och jag har för min del inte kunnat finna annat än att samhället bör kunna känna sig oförhindrat att gentemot dessa individer förfara med all den stränghet, som betingas av hänsynen till samhällets och dess oförvitliga medborgares intressen.

Motionären framhåller själv, att de behöriga indikationerna för ett sådant omhändertagande, som han har tänkt sig, böra anses föreligga, särskilt när det är fråga om perverst sexuella personer, som föra en asocial levnad. Det är intet tvivel om, säger motionären, att dylika personer under sitt vagabonderande liv ofta begå sedlighetsförbrytelser men dock lyckas undgå myndigheterna ganska länge. Och när de så sent omsider bli häktade för otukt mot pojkar, kunna de ha ett flertal dylika brott på sitt samvete. Motionären säger sig känna flera sådana fall.

Nu medger utskottet, dels att den nuvarande lagstiftningen inte bereder tillräckligt skydd mot psykiskt abnorma, samhällsfarliga individer, dels också att det verkligen kan vara önskvärt, att man kan omhändertaga dylika individer genom att på obestämd tid underkasta dem förvaring i stället för att låta dem undergå en kortare tids tvångsarbete. Man kan således säga, att utskottet självt utan tvekan medger, att rimliga skäl för en lagändring verkligen måste anses föreligga.

Det enda skäl av någon betydelse, som har befunnits tala emot motionärens förslag, är, att man i rättssäkerhetens intresse måste uppställa mycket stränga förutsättningar för ett så vittgående ingrepp i en persons frihet, som ett förordnande om förvaring skulle innebära. Även jag medger mycket gärna, att det kan vara angeläget att skapa garantier emot ett missbruk på denna punkt, men däremot kan jag inte följa utskottet i dess uppfattning, att man på grund härav rentav måste avstå från att genomföra den erkänt önskvärda reformen. Jag skulle snarare hålla för troligt, att det inte bör vara någon oöverkomlig svårighet att skapa dessa garantier och ändock vinna vad man syftar till med den här ifrågasatta lagändringen.

Jag ber att ännu en gång få erinra om, att det här gäller en kategori av asociala element, som med största lätthet kan avgränsas. Man behöver praktiskt taget aldrig befara, att man skall träffa på några svåra eller tveksamma grännsfall.

Vad så beträffar de båda förvaringsformerna i jämförelse med varandra, kan man väl näppeligen våga påstå, att den av motionären föreslagna förvaringen i särskild anstalt i och för sig är ett svårare ingrepp i den personliga friheten än det vanliga tvångsarbetet. Det gäller ju endast möjlighet att i vissa fall utbyta det senare mot det förra. Nu kan man ju säga, att förvaring under obestämd tid verkligen är ett svårare ingrepp än tvångsarbete under på för-

hand begränsad tid, men då vill jag erinra om, att den nya lösdrivarlag, som förberedes, med all sannolikhet kommer att möjliggöra även tvångsarbete på obestämd tid. All sannolikhet talar för, att just sådana asociala element, som avses i herr Petrén's motion, komma i åtanke främst, när det gäller att utnyttja denna nya möjlighet.

*Ang.
internering av
vissa psykiskt
abnorma
personer.
(Forts.)*

Under sådana förhållanden kan man mycket väl ifrågasätta, huruvida inte förvaringen blir ett för vederbörande behagligare ingrepp i den personliga friheten, än vad tvångsarbetet skulle vara. I alla händelser torde man väl våga påstå, att förvaringen blir ett ur samhällets synpunkt mera ändamålsenligt sätt att komma till rätta med dessa element, än vad tvångsarbetet är — en synpunkt, som ju också har påpekats av motionären.

Jag har alltså, herr talman, funnit ganska starka skäl tala för ett bifall till motionärens framställning, som ju endast avser en skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet. Vid det förhållandet, att jag står såsom ensam reservant och således knappast kan tänka mig, att kammaren skulle komma att bifalla ett eventuellt yrkande emot det i övrigt enhälliga utskottet, skall jag emellertid avstå från att här göra något yrkande.

Herr Petrén: Herr talman, mina herrar! Efter det anförande, som nu hållits, kan jag fatta mig kort. Jag anser mig dock böra med några ord ytterligare belysa innebörden av den här föredragna motionen.

Som bekant kunna förbrytare, som förklarats vara förminskat tillräkneliga, intagas i en särskild, för dylika individer avsedd förvaringsanstalt i stället för att undergå det ådömda straffet. Motionen ifrågasätter nu, att förvaring skulle i vissa fall kunna träda i stället även för tvångsarbete. Som den föregående talaren redan har erinrat om, utgör ju det egentliga skälet till utskottets avstyrkande, att utskottet anser, att det i rättssäkerhetens intresse bör uppställas stränga fordringar för ett så vittgående ingrepp i en persons frihet, som ett förordnande om förvaring utgör. Men som den föregående talaren också har framhållit, har jag i motionen ingalunda förbisett denna synpunkt. Motionen innehåller ju så snäva förutsättningar, för att förvaring skulle kunna träda i stället för tvångsarbete, att det härför skulle fordras, att personen i fråga förut begått något brott, att han därvid vid en rättspsykiatrisk undersökning skulle ha befunnits vara behäftad med en psykisk abnormitet av konstitutionell art och att han även efter straffets avtjänande fört ett asocialt och samhällsfarligt liv. I dylika fall anser jag, att i samhällsskyddets intresse förvaringsinstitutet borde kunna komma i tillämpning, även om något nytt brott inte har blivit bevisat, utan endast ådömande av tvångsarbete kan ifrågakomma, detta med hänsyn därtill, att samhällsskyddet blir bättre tillgodosett genom en förvaring, då denna kan vara på alldeles obestämd tid, under det att man har att räkna med att även i en ny lag rörande ådömande av tvångsarbete tiden för sådant i alla fall blir bestämd till ett visst maximum.

Därtill kommer också den synpunkten, att det givetvis är lämpligare att intaga dessa psykiskt abnorma på en för dem särskilt inrättad anstalt, som har för sådanas omhändertagande avpassade anordningar, än på en tvångsanstalt, där dessa personer medföra mycket stora olägenheter för anstalten.

Jag har tänkt mig att förvaring skulle träda i stället för tvångsarbete särskilt i fråga om de perversa sedlighetsförbrytare, vilka göra våra parker, torg och gator osäkra för barn. Det är ju ganska ofta, som man i tidningarna får se notiser om, att en dylik samhällsfarlig individ har lockat med sig en pojke eller minderårig flicka till en undangömd plats. I sådana fall är det ofta synnerligen svårt att få bevis på, att ett brott verkligen har blivit begånget. Av den pressdiskussion, som för någon tid sedan fördes i denna fråga, fick jag det

*Ang.
internering av
vissa psykiskt
abnorma
personer.
(Forts.)*

bestämda intrycket, att tiden verkligen vore mogen för den reform, som jag här i min motion har förordat.

Emellertid medger jag, att utskottet har rätt däruti, att bestämmelser om, att förvaring må träda i stället för tvångsarbete, icke ha sin plats i en lag, som reglerar ådömandet av tvångsarbete, utan att dylika bestämmelser måste inflyta i själva förvaringslagen. Då det alltså icke är nödvändigt, att den önskvärda utvidgningen av förvaringsinstitutet sker samtidigt med utfärdandet av en ny lag om behandlingen av arbetsovilliga och samhällsfarliga personer, och då vidare lagutskottet icke i princip tagit avstånd från den tankegång, som ligger till grund för min motion, utan tvärtom medger, att det är önskvärdt, att förminskat tillräkneliga, som på grund av asocialt levnadssätt ådömas tvångsarbete, kunde omhändertagas på obestämd tid genom förvaring, skall jag, herr talman, vid dessa förhållanden icke göra något yrkande utan sluta med att uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t under alla förhållanden tager denna fråga under övervägande.

Herr Åkerman: Herr talman! Då ingen av de föregående talarna gjort något yrkande och då det är en mängd ärenden på listan, skulle jag nu egentligen ha kunnat avstå från att säga något, men det är kanske på sin plats, att det också yttras ett par ord från utskottets sida.

Jag vill då säga, att vi ha mycket beaktat de intressanta synpunkter, som motionären har framfört. Ämnet är ju av den största betydelse. Utskottet har varit övertygat om, att de synpunkter, som motionären har framfört, helt visst komma att beaktas vid den pågående utredningen. Då nu därtill kommer, att lagen i fråga är nyss antagen, ha vi tyckt det vara försiktigare att avfatta vårt utlåtande så, som skett.

Herr Petré: I anledning av den ärade utskottsordförandens anförande kan jag dock icke underlåta att göra den reflexionen, att när utskottet synes i princip ansluta sig till de synpunkter, som äro anförda i motionen, hade väl ändå det mest logiska varit att sluta med att tillstyrka en skrivelse, vari Kungl. Maj:t anmodas att taga denna fråga under övervägande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

*Lagförslag om
tillsyn
över stiftelser.*

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillsyn över stiftelser, dels ock i ämnet väckt motion.

I detta utlåtande hade utskottet avfattat sin hemställan i två med A och B betecknade punkter, av vilka den förra innehöll ett lagförslag.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Åkerman: Herr talman! I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 19 får jag hemställa, att detsamma må företagas till avgörande på det sätt,

att till en början föredrages det av utskottet tillstyrkta lagförslaget, där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist;

att, sedan lagförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställanden i punkterna A och B föredragas i ett sammanhang;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarrens ledamot begäres.

*Lagförslag om
tillsyn
över stiftelser.
(Forts.)*

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Utskottets lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställanden.

Biföllos, i vad de ej besvarats genom kammarens beslut rörande lagförslaget.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets memorial nr 20, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts förslag till lag om trafikförsäkring å motorfordon m. m. dels ock i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om utredning och förslag angående ändrade bestämmelser rörande val till riksdagens kamrar m. m.

*Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannaval
m. m.*

I en inom första kammaren väckt motion, nr 5, hade herr *Hellberg* hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära en allsidig och förutsättningslös utredning samt därpå grundat förslag om nytt valsätt såväl till andra kammaren som även till landstingen och första kammaren i syfte att tillgodose de berättigade kraven på enkelhet i valförrättningen, rättvis mandatfördelning och personval.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Hellberg*, *Sandegård*, *Åkerberg*, *Engberg* och *Olsson* i Mora, som på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös och allsidig utredning och därpå grundat förslag rörande valsättet till riksdag och landsting.

Herr Hellberg: Herr talman! Den reservation, som är fogad till det föreliggande utlåtandet, är rätt allmänt avfattad. Detta beror därpå, att bakom densamma stå olika meningar, som endast ha blivit eniga i en sak, nämligen i otillfredsställelse med det nuvarande valsättet. Därför kan jag inte heller tala å reservanternas vägnar, utan måste inskränka mig till att — helt kort — tala å mina egna.

Det är ur två synpunkter jag föranletts att framställa yrkande om revision av valsättet. För det första är enligt min uppfattning det nuvarande valsättet behäftat med ett grundfel, som består däri, att det sätter partiet före personen. Valet av folkets förtroendemän bör väl ändock först och sist vara ett förtroendevotum för en viss person, oavsett parti, och icke, såsom nu, för ett visst parti oavsett person. Det förra är den naturliga ordningen. Flertalet valmän äro som bekant icke partiorganiserade i egentlig mening, och om också då flesta av dem alltid äro bestämda att rösta för ett visst parti, är det dock orimligt, att de alla för att bruka sina röster först måste bekänna sig till ett visst parti.

Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannaval
m. m.

(Forts.)

Genom partiets företrädesställning utjagas nästan fullständigt personligheterna ur våra valstrider. De komma fram endast då, när inom ett visst parti s. k. särlistor uppställas. Annars drunkna de i partiernas kraftmätningar. Enstaka undantag, som förekomma, endast bekräfta regeln. Detta synes mig vara en förvanskning av valets rätta karaktär. Partierna äro nog förhärskande ändå, de böra icke genom lagstiftning berättigas att utplåna personerna.

Om jag sålunda är övertygad om, att det nuvarande valsättet bör ändras, så är jag — och det är mitt andra motiv — inte lika övertygad om, att en återgång till majoritetsvalen bör komma i stället. Jag vet, att anhängarna av dessa val förmena, att genom dem, fullkomnade genom omval, dels skall så till vida sörjas för en rättvis representation, att icke en minoritet inom valmanskåren kan bli majoritet inom representationen, dels skall genom förhandlingar mellan partierna under tiden mellan de bägge valen, d. v. s. det första valet och omvalet, kunna grundläggas ett parlamentariskt regeringsunderlag.

Jag kan icke känna någon rätt tilltro till dessa försäkringar vare sig i det ena eller det andra fallet. Det vore mycket angenämt, om jag misstog mig, men jag anser, att omvalens utfall är mycket svårberäkneligt av flera skäl, som jag inte här skall ingå på. Det kan bli lika befängt som vid de enkla valen. Och för det andra är det svårt att förstå, varför en tillfällig valsamverkan mot ett visst parti under ett omval måste skapa bättre grundval för regeringsbildning än vad som skedde exempelvis vid fjolårets val med dess borgerliga samling.

Detta allt behöver emellertid utredas, men vid en eventuell utredning har jag menat, att även en tredje möjlighet, nämligen proportionella personval, fria från de båda andra valsättens svagheter, borde komma till prövning. Jag har hänvisat till det irländska valsättet utan att på något sätt binda mig vid det, och det har från andra håll hänvisats till det förslag om proportionella personval i förbindelse med subsidiär partiröstning, som angavs av 1921 års sakkunniga.

Nu har en stark majoritet i utskottet avvisat kravet på utredning, och jag förmodar, att en motsvarande majoritet i kammaren kommer att följa utskottets anvisning.

Jag har hört i utskottet och utom utskottet, att vårt nuvarande valsätt skulle vara, om inte det bästa, så åtminstone ett av de allra bästa i hela världen. Det är ju mycket naturligt, att personer, som hysa en sådan uppfattning, förmena, att det missnöje, som yppat sig, så småningom måste dö bort. Men de borde väl ändå erkänna, att inte visar det sig några lovande tecken till en sådan avtyning. Tvärtom förefaller det mig, att missbelåtenheten med detta förträffliga valsätt tager sig allt starkare och starkare uttryck. Man har i utskottet fått höra fullkomliga bragelöften avgivas, att vi skola komma igen nästa gång med utförligt motiverade motioner. Det är en fråga, huruvida det under sådana förhållanden är någon god och klok politik att spjärna emot och vägra en utredning.

Emellertid är jag nu, som sagt, övertygad om, att mitt yrkande inte har några utsikter. Jag skall dock be att få framställa detsamma och hemställer alltså, herr talman, om bifall till reservationen.

Herr von Geijer: Herr talman! Med en regelbundenhet, som påminner om ett precisionsurverk, återkommer år efter år på vårsidan i den svenska riksdagen förslag om förändringar i vårt valsätt. Jag vill förutskicka som en allmän sats, att intet vals-system, som tänkas kan, vare sig nu uppfunnet eller i framtiden kommande, kan tillfredsställa alla. Missnöje kommer att finnas i alla tider.

Herr Hellberg yttrade nyss, att detta missnöje särskilt på sista tiden tagit

ett så starkt uttryck, att det var omöjligt att längre hålla det tillbaka. Inom riksdagen och inom utskottet skulle t. o. m. starka bragelöften ha gjorts att ej ge vika, förrän man slopat allting, som har samband med proportionalismen, därest icke förändringar snart vidtagas. Nåja, Jerikos murar föllo väl icke bara för trumpetstötter. Det är kanske inte så rasande farligt. Jag kan inte neka, herr Hellberg, att den tanken föll mig i sinnet, ty det finns även vittnesbörd i annan riktning, som visa, att missbelåtenheten måhända inte är så stor. Och det är nu en gång så, att en som skriker hörs mer än femhundra som tiga.

Under fjolåret var själva grundvalen för önskemålet om en förändring av valsättet delvis en annan än i år. Då var det fråga om möjligheten att skapa ett underlag för demokratiens regeringsbildning. I år har man mera betonat den s. k. personlighetsprincipen. Det är nämligen personligheterna, som med det nuvarande valsättet skulle trängas undan. Det finns endast och allenast partier, personerna finnas icke mer — man röstar på ett parti, ej på personer. Det är givet, att det till synes kan ligga någon sanning i detta. Men detta är lika mycket utvecklingens skuld som det är systemets. Jag kan nämligen inte neka till, att det förefaller mig, som om i detta stycke ett missförstånd gjort sig gällande, vilket till följd av ordets makt över tanken fått ett större rum än vad som är lämpligt.

Man säger, att det uteslutande är en partimetod, som nu tillämpas, ty partiet går före allt annat. Men hos oss är det ju så, vilket är bekant, att en väljare kan ge sin röst endast åt ett håll. På valsedeln måste då finnas ett märke, som ger besked i denna sak. Detta märke utgöres hos oss av partibeteckningen. Med ledning av denna sammanläggas röstsedlarna i grupper, vilkas styrka genom röstsedlarnas sammanräknande bestämmer valets utgång. Metodologiskt är sålunda bibehållandet av just partibeteckningen icke nödvändigt. Man kan lika gärna sätta ett nummer på valsedlarna — kanske rent av med större fog, ty det vilseleder icke begreppen, som partibeteckningsordet måhända gör.

Man kan säga, att vår metod är en förbundsmetod. Det är sammanslutningar, som möjliggöras på detta sätt, och det måste man väl, trots allt, betrakta som en fördel. Ty vikten, betydelsen och värdet av alla val beror ju av sammanhålningen. Påståendet att man på detta sätt underhåller och skapar fram ett partiväsende, förefaller mig innebära tämligen mycket av överdrift.

Jag nekar visst icke till, att jag anser, att partibeteckningen, firmanamnet så att säga, i vissa sammanhang kan äga ett stort moraliskt värde — det kan ligga ett program däri. Men den behövs icke metodologiskt. Vill man behålla partibeteckningarna som ett ornat på byggnaden, så gärna det — det betyder ingenting. Vårt nuvarande system har i alla fall prägeln av ett förbundssystem.

Jag vill även i detta sammanhang i någon mån gå in på frågan om personval. Herr Hellbergs hela anförande var ju inriktat på detta spörsmål. Det var en idealistisk synpunkt, som han anlade, ty personen är ju huvudsaken. Men är nu utvecklingen sådan, att den ger vid handen, att man obegränsat kan tillerkänna denna princip det enda berättigandet? Jag vill som min mening framhålla, att valet ju inte är en demonstration, och inte heller får vara det. Det är en akt, som avser att frambringa ett resultat i en representation. Ett planlöst röstande efter privata önskningar — nycker kan man kanske säga — utan varje hänsyn till den nödiga samverkan mellan valmännen — är det egentligen någonting, som i och för sig är något så mycket att omhulda? Där låter man, menar jag, de ideella synpunkterna gälla framför de praktiska. Om man »röstar på ett parti», som det heter, gör man väl det ändå i viss mån därför, att man känner sin politiska uppfattning vara närmast befryndad med detta partis allmänna ståndpunkt och därför hyser en önskan om en så representativ anslutning till detta parti som möjligt.

*Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannaval
m. m.*

(Forts.)

Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannaval
m. m.
(Forts.)

Det förefaller mig, att om verkligen personlighetsidén skulle vara det bestämmande, så sätta vi måhända, om vi se saken från praktiska synpunkter, alltför starka krav på våra väljares självständighet och omsikt till politisk självtukt, som skulle förmå honom att i viss mån underordna sig den allmänna synpunkten. Så har det varit i alla tider och så måste det alltid bli. Jag vill bara hänvisa till detta: vore det lämpligt, om riksdagen bestode endast av vildar? Och hur skulle vi under sådana förhållanden ens kunna ägna en tanke åt parlamentarism och sådant? Utvecklingen är, enligt min mening, sådan, att man icke får låta personlighetsprincipen enbart vara förhärskande.

Därtill kommer, att det också mycket väl kan diskuteras, huruvida icke i själva verket det system, som vi ha infört, i högst väsentlig mån tillgodoser just personlighetskravet. Vi ha ju som bekant möjlighet att sätta tre beteckningar på våra valsedlar. Därigenom tillerkännes personlighetsprincipen ett ganska betydande utrymme. De små grupper, som vilja ena sig om ett eller flera namn, beredas ju tillfälle att utan risk för den allmänna politiska läggningen rösta just på dessa kandidater.

Den väsentliga skillnaden mellan den förbundsmetod, som vi nu ha, och den fria metod, personvalsmetoden, som herr Hellberg förordar, ligger i sammanslutningen. Men det böra vi ju kunna komma överens om, att sammanslutningen kunna vi icke komma ifrån. Den sker enligt förbundsmetoden med det märke, jag nyss antydde, d. v. s. vad vi kalla för partibeteckningen. Inom denna ha valmännen fullständig frihet. Går man in för personvalssystemet sker sammanslutningen på namnen. Tror verkligen någon, om det nu överhuvud taget kan bli någon effekt med en sammanslutning på namnen, att icke därvidlag eftergifter få göras, eller att man icke även då får lov att i viss mån avstå från sina egna personliga önskningsar? Jo, förvisso!

Jag kan sålunda, herr talman, inte inse, att personlighetsmetoden ej skulle vara tillgodosedd i vårt valsystem. Att gå för långt i denna riktning skulle bara vålla splittring utan att leda till några praktiska resultat. Jag vill erinra om det faktum, som icke heller är herr Hellberg obekant, att den valmetod, som han talar om, och som är tillämpad i den irländska fristaten, single transferable vote, också har haft korn på den omständighet, som jag nu talat om, att splittring är av ondo och måste förekommas. Det är i den stadgat, att för den, som ställer upp sig som kandidat, skall deponeras ett belopp av 100 pund, alltså 1,800 kronor, vilket belopp är förverkat, därest personen icke blir vald. Det är samma tanke bakom detta, som jag här givit uttryck åt.

Till sist kommer det skäl, som utskottet här har framhållit och som jag för min del tycker är synnerligen bärande, nämligen att man icke i onödan skall ändra ett system, som vi efter mer än tjuguarigt arbete ha kommit fram till. Herr Hellberg var en smula inne på den saken och sade, att anhängarna av det nuvarande systemet vågat det kanske något djärva påståendet, att detta var ett av de bästa, som finnas. Jag kan emellertid säga, att ingenting är idealiskt på det området. Det kommer aldrig att finnas någonting fullkomligt därvidlag, men det nuvarande systemet har vuxit upp på svensk grund. Vi ha arbetat på det i lång tid, vi ha så småningom förbättrat det steg efter steg. För att vi nu plötsligt skulle övergiva det, fordras — det får man väl säga — ändå starkare skäl än dem, som här ha framkommit. Det är väl då bättre, att vi verkligen söka att fullkomna detta system. Där är nämligen ännu ett steg möjligt, det kommer fram om en stund här i kammaren vid behandlingen av ett annat utlåtande från konstitutionsutskottet.

Herr Hellberg var mycket litet inne på frågan om fördelen av de proportionella valen framför enmansvalen, majoritetsvalen. Jag vill då, innan jag övergår till någonting annat, säga några ord därom. Man bör komma ihåg, att fastän herr Hellberg i sin motion, som herrarna finna, har, som jag tycker,

med mycket bindande logisk styrka bevisat fördelen av den proportionella valmetoden framför majoritetsvalen, så har han emellertid förenat sig i ett yrkande om en utredning, i vilket kravet just på en omläggning ifrån proportionellt val till majoritetsval med skarpa hävdas. Det är just de mest utpräglade anhängarna av majoritetsvalen, som jämte herr Hellberg stå som reservanter. Han yttrade visserligen, att han inte kunde tala mer än för sig själv, men det kan inte hjälpas, att han i någon mån blir solidarisk med dem, som stå där gemensamt med honom såsom reservanter.

Vidare vill jag erinra om, att vi kanske glömma en sak. Det är de proportionella valens betydelse inom det kommunala livet. Det är en omvälvning, som ägt rum i vårt land under det sista kvartsseklet, och den innebar så stora förändringar, att man tjugufem år tidigare icke kunnat drömma därom. Man får väl säga, att det kommunala livet utvecklats sig på ett mjukare sätt än man vågade hoppas. Det fanns ju anledning antaga, att motsatserna därvidlag skulle kunna bli så starka, att slitningar kunde uppstå, men jag vågar påstå, att utvecklingen därvidlag gått synnerligen lyckligt. Jag vill säga, att detta till en väsentlig del är proportionalismens förtjänst, därför att den innebär, att man mötes på det förberedande stadiet. Man mötes i drätselkammaren, man mötes vid de förberedande behandlingarna, och där göras meningarna upp. Vad som är det stora felet för oss människor är givetvis okunnigheten. Man känner inte varandra. Där lär man känna varandra och varandras synpunkter. När man sålunda nu tänker sig möjligheten — ty även det ligger i reservationen — av att man skall undersöka, huruvida majoritetsval skola återinföras, då bör man också ha klart för sig, att sådana komma att införas jämväl i kommunerna, vilket jag för min del anser skulle vara en olycka.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Åkerberg: Herr talman! Även med risk att av den siste ärade talaren räknas till dem, som skrika värst, måste jag säga ett par ord i denna fråga, som enligt min uppfattning har större betydelse för hela vårt demokratiska livs gestaltning, än vad utskottets ärade ordförande ville göra gällande. Man kan ju tycka, att frågan om valsättet har varit före här så många gånger med negativt resultat, att det kan synas fruktlöst att ännu en gång tala för döva öron.

Proportionalismen har starka försänkningar inom alla de större partierna: den är ett bekvämt hyende, den har skapat ett modus vivendi, som givit sin prägel åt våra parlamentariska förhållanden. Ett nytt valsätt kan lätt bli revolutionerande, och rädslan för förändringar är ju någonting konstitutivt för det parlamentariska kynnet, vare sig det uppträder i vänster- eller högerdräkt. Detta torde vara förklaringen till, att det är så lätt att skrapa samman en majoritet mot alla försök att ens undersöka möjligheten av ett bättre valsätt. När proportionalismen en gång genomfördes här i landet, betraktades de vänstermän, som då medverkade till att genomföra beslutet, nära på som förrädare — nu förefaller det nästan, som om de vänstermän, som våga vara majoritetsvalmän, betraktades som mindre solidariska.

Emellertid är det nu så, att droppen urholkar stenen; trogna motionärer ha hållit lågan brinnande under åren. Visserligen har det inte skett någon massvärning av proselyter, men man har dock kunnat göra den iakttagelsen, att varje år uppenbarar sig ett nytt ansikte i skaran av dem, som önska en förändring. Man har den känslan, att just nu missnöjet med det bestående är större än det någonsin har varit. Det finnes en viss olust i sinnen, som kanske i främsta rummet har politisk innebörd, men som dock bottnar i känslan av, att de politiska svårigheterna ha sin rot i själva valsättet. Vakt-

Om ändrade bestämmelser rörande riksdagsmannaval m. m.

(Forts.)

Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannaval
m. m.
(Forts.)

hållningen kring proportionalismen bottnar alltså enligt min uppfattning inte i tron på valsättets förträfflighet utan i ovisshet inför det nya, som man skulle sätta i dess ställe.

Det har ju här upplysts om, att det finns delade meningar bland dem, som önska en förändring. Herr Hellberg har i sin motion och även i sitt anförande polemiserat mot majoritetsvalanhängarna. I motionen uppträder han emot fjolårets motionärer, som underströko sammanhanget mellan valhandling och regeringskursen. Herr Hellberg framhåller i sin motion, att vad man kan begära av ett valsätt är, att det ger en god avspegling av åsiktsbildningen bland valmännen. Detta är enligt min uppfattning en förträngning av perspektivet. Om man har den uppfattningen, finns det inte stor anledning att yrka på något frångående av det nu gällande systemet. Det är för övrigt svårt att förena detta krav med ett annat, som herr Hellberg också gör sig till tolk för, ehuru i annat sammanhang, då han talar om, att det är nödvändigt, att man får ett valsätt, som gör det möjligt för den från partisynpunkter frigjorde valmannen att »gå direkt på sin kandidat», som det heter i motionen. Om det förutsättes, att dessa opolitiska valmän äro så många, att valsättet bör utformas med hänsyn till deras förhållanden och deras krav, så är det ganska orimligt och inkonsekvent att begära, att *partiernas* storleksförhållanden skola avspegla sig i valresultatet.

Jag har i alla fall ingen anledning att ingå på någon närmare polemik mot herr Hellberg. Han må ju ha sin motivering för det utredningskrav, som han har anslutit sig till. För mig ligger saken så till, att jag betraktar det som en huvudförtjänst hos ett valsysteem, att det bidrar till att hålla det politiska livet spänstigt och livaktigt, att det skapar möjligheter till snabba politiska reaktioner och momentant avläsande av förändringarna i det politiska livet och att det alltså kan läggas till grund för en stark och livskraftig regim. Majoritetsvalen fylla enligt min uppfattning, om också inte enligt andras, bättre dessa förutsättningar än något annat system. Vilket naturligtvis inte innebär, att ett land med majoritetsval alltid har sunda politiska förhållanden eller att ett land utan majoritetsval saknar sådan sundhet. Man bör naturligtvis inte hemfalla åt någon rövarromantisk generalisering. Man kan inte komma ifrån det ansvar, som människorna, partierna, partiledarna, politikerna ha för det politiska livets rykt och ans. Där de mentala förutsättningarna saknas, kan inte ett sunt och starkt politiskt system uppbyggas, som ju Frankrikes exempel har visat. Det är människorna, som skapa politiken. Av valsättet har man rätt att begära, inte i främsta rummet att det skall skapa en matematisk avspegling av åsiktsskiftningarna — det är någonting yttre — utan att det skall skapa bästa möjliga miljö för utvecklandet av de dygder och den medborgaranda, som böra vara till finnandes. Där dessa dygder saknas, har kejsaren förlorat sin rätt.

Vad single transferable vote beträffar är det i stort sett ett partiproportionalistiskt system. Partierna komma även enligt detta system att vara de dominerande. Den enskilde valmannens möjlighet att »gå direkt på sin kandidat» kommer att vara tämligen begränsad. Det kommer inte att bli så stora förändringar, om man går på den linje, herr Hellberg i sin motion givit anvisning på. Men å andra sidan måste man erkänna, att denna linje innebär ett steg i rätt riktning. Denna tanke kan godtagas som en lämplig utgångspunkt för en utredning om förutsättningarna för skapande av en ny och bättre basis för hela vårt parlamentariska system. Att detta problem existerar och inte i längden kan undanskjutas, ha de senaste årens händelser, inte minst på regeringsbildningens område, med full tydlighet visat.

Detta, herr talman, är anledningen till, att jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hansson, Gustav: Herr talman, mina herrar! Som förut nämnts, har frågan om ändring av vårt nuvarande valsätt vid flera tillfällen varit föremål för kammarens prövning, och kammaren har varje gång med mycket stor majoritet avvisat dessa krav. Det kunde måhända vara bäst att icke nu föra någon längre debatt i denna fråga, då den, som sagt, förut är rätt grundligt debatterad.

Men jag kan icke underlåta att säga, att de som önska ändring i valsättet, icke gå fram på gemensam linje: en del önskar majoritetsvalens återinförande, en del andra, såsom nu herr Hellberg, önskar förändringar i det nuvarande proportionella valsystemet.

Herr Åkerberg är anhängare av majoritetsvalen och talade för dem. För min del tror jag, att en återgång till ett sådant valsätt inte är önskvärd. Herr Hellberg har i sin motion polemiserat mot majoritetsvalen, och han har även i sitt anförande här i dag gjort detsamma. Vi ha förut här i kammaren mer än en gång framfört argumenten för och emot dessa, så att jag tror inte, att ett upprepande därav är nödvändigt.

Det enda man kan säga därvid, som är nytt, talar emot majoritetsvalen, nämligen erfarenheterna från valen till franska deputeradekammaren föregående år. Vid dessa val tror jag, att man gjorde sådana erfarenheter, att man bör betacka sig för att få det systemet infört i vårt land. För övrigt: är det verkligen någonting önskvärdt att komma tillbaka till majoritetsvalens dagar? Vi, som voro med då, minnas, att stridens vågor på den tiden gingo ganska höga och hurusom man då så att säga försökte att hudflänga varandra både på det ena och det andra sättet i de politiska striderna. Med det nuvarande valsystemet råda, det vågar jag säga, litet mera hyggliga förhållanden, än det gjorde förut. Jag tror således inte, att vi ha någon anledning att önska oss tillbaka till de gamla förhållandena.

Herr Hellberg nämnde, att någon i utskottet hade sagt, att det nuvarande proportionella valsystemet var ett av världens bästa— det var visst så han uttryckte sig. Ja, det var visst jag, som fällde det yttrandet, och jag vidhåller, att vårt system nog inte är det sämsta, om man studerar de olika valsystem, som finnas i andra länder. Kanhända att det inte är fullkomligt, ty det finns ju ingenting, som är fullkomligt i denna ofullkomliga värld, men jag vågar dock ännu en gång säga, att det är ett ibland de bästa valsystemen som finnas. Om vi nu skulle taga herr Hellbergs råd ad notam och försöka få fram ett annat system, så blir det, som herr ordföranden i utskottet förut påpekat, så, att vi komma att ställa vårt folk inför något nytt igen, som för de flesta är svårförståeligt, något som de ha svårt att begripa och sätta sig in i. Det nuvarande valsystemet har folket dock lärt att förstå, och jag tror även, att det är omtyckt ute i Sveriges land.

De röster, som det talats om i dag, och som skulle bli allt fler och fler gent emot det nuvarande systemet, äro nog mest till finnandes i en del tidningsspalter. Men ute bland den stora valmanskåren tror jag icke, att man finner så ofantligt många som önska förändring.

Jag läste med mycket stort intresse herr Hellbergs motion, vilken är så väl-skriven, som den ju bör vara av denne man, och den ger ju många goda råd. men jag sökte efter något där, nämligen efter några riktlinjer för en blivande utredning för en omändring av det proportionella valsättet. Jag fann emellertid endast en anvisning på det irländska systemet. Det var detta, som herr Hellberg rekommenderade. Jag har verkligen inte kunnat sätta mig fullkomligt in i detta valsystem, men jag har dock vid studiet av detsamma funnit, att det i vissa fall är krångligare än det system, som vi för närvarande ha. Det enda man skulle vinna genom att införa detta system vore, att man skulle få bort partibeteckningarna, och det är ju dessa, som en del här i riksdagen äro så

*Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannaval
m. m.
(Forts.)*

Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagemannaval
m. m.

(Forts.)

rädda för. Tror verkligen någon, att om vi få bort partibeteckningen, partierna därmed försvinna? Visst icke! De ha funnits i alla tider och komma fortfarande att finnas, och sammanhållningen inom desamma kommer att bli ungefär densamma som hittills. Tror någon, att kandidatnomineringen i så fall komme att försiggå på något annat sätt än hittills? Nej, det blir nog så, att partierna komma att under precis samma former som nu nominera sina kandidater och de komma — vågar jag säga — att även i fortsättningen söka få fram de bästa namnen på kandidatlistorna. Det är nog inte så, som en del personer säga, att vi rösta på partibeteckningen utan hänsyn till, vilka namn som stå där inunder. Det kan hända att så sker på något enstaka håll, men min erfarenhet är annars den, att partierna söka att efter bästa förmåga skaffa fram de bästa namnen å de platser å listan, som kunna tänkas komma i fråga vid röstsammanräkningen, och partiledningen, som man ofta anser ha så stort värde, blir ofta satt åt sidan just därför, att folk vill ha fram de kandidater, som anses vara bäst skickade.

Om vi skulle göra en jämförelse mellan den nuvarande andra kammaren och den andra kammare, som fanns förr, när vi hade majoritetsval, för att nu återgå till detta, frågar jag: är det någon, som verkligen vågar påstå, att den nuvarande andra kammaren, vald enligt proportionellt valsätt, är sämre kvalificerad än den kammare, som fanns under majoritetsvalens dagar? För min del vågar jag säga, att det nog är ganska svårt att kunna göra ett sådant påstående.

Man talar om, att personligheterna inte få göra sig gällande under nuvarande valsystem. Ja, det är ett tal, som åtminstone delvis saknar grund. Jag tror, att personligheterna ha möjlighet att göra sig gällande lika väl nu, som om vi hade ett annat valsätt. Jag tror inte, att de nu skjutas undan eller att de bli borta och icke få komma med i vårt politiska liv. Men det är ett slagord detta, som man använt under många år och kommer att använda i många år i fortsättningen från deras sida, som önska få till stånd någon förändring i den ena eller andra riktningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsén: Herr talman, mina herrar! Åhör man reservanternas yttranden med uppmärksamhet — och det bör man göra — finner man, att reservanternas utgöra en ganska heterogen samling, och man skulle nästan på dem kunna tillämpa samma uttryck, som en av reservanternas tillät sig gentemot utskottsmajoriteten, nämligen att de utgöra en »hopskrapad» minoritet.

Så länge det politiska livet är partibetonat, måste också valen bli partibetonade, och då det i stort sett endast är de politiska partierna, som bedriva ordnad valrörelse, måste givetvis valen bli partival, oavsett vilket valsätt man vill använda. Detta har också motionären medgivit i motsats till många andra motionärer i samma riktning. Ser man bort från motionärens ideella betraktelser i frågan, som väl måste hänföras till de fromma önskingarnas område, så finns det i framställningen en enda fast punkt, nämligen motionärens krav på frihet, frihet för den enskilde valmannen att rösta på den, som han anser lämplig, frihet att rösta utan att vara partiansluten och frihet att kunna stödja en partikandidat utan att på samma gång stödja partiet som sådant eller andra av partiets kandidater. Allt detta är, enligt min mening, fullt berättigade önskemål. Motionären tror, att de kunna förverkligas därigenom, att det nuvarande partivalssystemet utbytes mot ett personproportionalistiskt valsystem. Detta är emellertid omöjligt enligt min uppfattning.

Vid varje politiskt val komma alltid två intressen att göra sig gällande, och båda äro berättigade, nämligen partiintresset att erhålla så pass många platser som röstetalet berättigar till och den enskilde valmannens intresse att rösta

fritt och obundet. Om dessa intressen korsa varandra, kommer alltid partiintresset såsom det mäktigaste att dominera, och personintresset kommer att i mer eller mindre grad undanskjutas. Det finns icke något annat sätt att er- hålla trygghet för valmännen än det att göra platstillsättningen oberoende av platstilldelningen, och detta kan inte ske annorlunda än genom partibeteckning; således ungefär i samma stil som vårt nuvarande valsystem, vilket för övrigt i många avseenden är ganska underhålligt men i detta avseende är gott. Erfarenheten visar också, att partierna nu i allmänhet mycket litet lägga sig i den enskilde valmannens röstning i avseende på kandidater inom partiet. Vid varje val förekommer strykning på listorna, särlistor och motkandidater, och allt detta tillåtes. Nog ha valmännen ganska stor frihet! Frågan är då: skulle samma frihet kunna tillåtas vid personproportionalistiskt system? Nej, det är praktiskt sett omöjligt, ty det enda sammanhållande inom personvals-systemet är kandidatnamnen. Vid strykning på ett partis lista sönderfaller därför partiets röstmassa i flera grupper, som vid den fortsatta sammanräkningen och plats-tilldelningen bli i mer eller mindre hög grad betydelselösa. Därför måste all- tid partierna vid personvals-system med alla till buds stående medel tvinga sina valmän att rösta på partiets lista oförändrad. Men då uppstår just det för- hållande, som motionären klandrar, nämligen att man röstar med ett parti all- deles oavsett kandidatnamnen. Ett personvals-system innebär sålunda ingalunda någon fri personröstning, utan praktiskt sett medför det ett förtryckande av friheten, just därför att vi i varje fall ha partier som äro verksamma vid valet och som ha dominerande inflytande.

Motionären önskar vidare, att en valman skall kunna rösta utan att försvärja sig till något parti. Det kan ju ske redan nu, ty en valmansgrupp — den en- skilde valmannen förmår ingenting — kan utan vidare gå fram med egen kan- didat utan att ansluta sig till något politiskt parti genom att endast använda en sådan neutral beteckning som t. ex. »Riksdagsmannavalet 1928». Man skall vara ganska känslig för att kunna anse, att det är något försvärjande åt någon partianda att så göra!

Vidare har man ifrån motionärens håll ofta yrkat, att valsättet borde vara på det sättet ordnat, att en valmansgrupp skulle kunna stödja en partikandidat utan att stödja partiet som sådant. Detta är icke möjligt under vårt nuvarande valsätt men icke heller möjligt vid personvals-system av den art, som motionären förordar, ty om därvid en fri grupp stödjer en kandidat på ett partis lista, föl- jer självklart, att partiet sparar lika många röster, som gruppen tillför den valda kandidaten, och med dessa sparade röster kan partiet månhända vinna en ny kandidat enär de sparade rösterna överföras på nästa namn på valsedel. Alltså stödjer man även i detta fall partiet såväl som en kandidat, som man icke vill stödja.

Jag tror nog, att de fördelar, som motionären åstundar genom en ny val- reform, äro möjliga att vinna. Ty antag, att man införde det personproportio- nalistiska system, han förordat, men ändå försäga valsedlarna med partibe- teckning: då skulle platsindelningen ske efter partibeteckning, men vid den efterföljande besättningen av platserna kunde man helt och hållet frånse parti- beteckningen och endast följa den personproportionalistiska metoden, blott man tillsäga, att icke något parti finge besätta flera platser än som blivit detsam- ma tilldelat. Detta är möjligt, om man har officiella valförberedelser. Då vore det också möjligt för en enskild grupp att stödja den ena eller den andra partikandidaten utan att tillföra partiet som sådant några stödjande röster, ty platserna vore ju redan i förväg uppdelade. En lösning i denna anda torde emellertid icke motionären och hans medreservanter vilja vara med om, ty det är partibeteckningen, som är för dem det avskräckande.

Det är därför förklarligt, att utskottet, som håller på partibeteckningen och

*Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannavalet
m. m.*

(Forts.)

*Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannaval
m. m.*

(Ports.)

dess fördelar, icke velat gå in för vare sig motionärens förslag eller reservanternas, som äro i hög grad oklara såväl med hänsyn till sina verkningar som med hänsyn till sitt syftemål.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Möller: Ja, herr talman, jag har icke begärt ordet för att ingå i någon debatt utan endast för att tillkännagiva, att jag kommer att rösta för reservationen, fastän — måste jag säga — jag egentligen icke riktigt vet, vad det är jag röstar för, då jag röstar för denna reservation, ty denna reservation är skriven i vatten. Men då jag icke gärna vill underlåta att begagna det tillfälle, som bjuds, att ånyo avge en opinionsyttring gentemot det proportionella valsättet, kommer jag i alla fall att rösta för reservationen.

Herr Alkman: Jag kan i denna debatt inskränka mig till endast några få ord, då jag i fjol tämligen utförligt deklarerat min ställning till problemet. Jag skulle kanske icke ens ha sagt något alls i dag, om jag inte kände ett visst behov av att uttrycka min uppfattning rörande den i viss mån nya ställning, vari frågan kommit sedan i fjol. Den har kommit i en ny ställning genom herr Hellbergs motion. Motionären är, som jag fattar det, visserligen i det stora hela motståndare till den nuvarande ordningen. Detta framgår ju därav, att han motionerat om en förändring och deltagit i den reservation, som är avgiven till förmån för en utredning av valsättet i syfte att om möjligt få något bättre än det nuvarande. Men hans motion, vilken ju är utgångspunkten för det betänkande, vi nu debattera, innehåller samtidigt en kritik av majoritetsvalen, som här ifrån proportionalistiskt håll har vunnit mycket erkännande, men som jag för min del omöjligen kan godkänna.

Nu har herr Hellberg här i debatten varit mycket moderat i denna sin kritik, medan han i sin motion yttrat sig synnerligen aggressivt. Han instämde nämligen där i den huvudpunkt av kritiken mot majoritetsvalen, som i fjol så starkt framfördes, nämligen att majoritetsvalen hade den svagheten, att de kunna, såsom man av det mycket åberopade sista engelska exemplet har sett, medföra det resultatet, att en minoritet inom valmanskåren kan få majoritet i representationen. Ja, det är riktigt, att majoritetsval i den råa form, som de tidigare ha haft, kunna ge ett sådant resultat, men det förvånar mig något, att kritiken ännu i år kommer fram med det motivet gentemot den ståndpunkt, som i fjol förfäktades ifrån den sida jag tillhör. Vi togo ju på det allra bestämdaste avstånd ifrån majoritetsvalen i denna råa form, fordrande sådan omvalsordning, varigenom om möjligt och så fullständigt som möjligt denna svaghet skulle kunna undvikas.

Jag skall förresten tillåta mig att i detta sammanhang erinra om att våra nuvarande proportionella val i själva verket ha samma svaghet, om än kanske icke i så utpräglad form, som de råa majoritetsvalen. Jag tillåter mig att för dem, som kanske bli litet förvånade över detta mitt påstående, erinra om vad fjolårets andrakammarval i detta land i själva verket gällde. Det gällde helt enkelt ingenting annat, än att de borgerliga partierna inför utsikten till, att en minoritet inom valmanskåren skulle kunna tillkämpa sig en majoritet i andra kammaren, trots det proportionella valsättet, ansågo sig skyldiga att sammansluta sig till en enig kartell. Det var väl ingen människa, som i höstas tänkte sig, att de socialdemokratiska valmännen helt plötsligt skulle ifrån sin rätt utpräglade minoritetsställning i landet kunna få den majoritet redan inom valmanskåren, vilken skulle kunna berättiga dem till ett erhålla majoritet i andra kammaren. Nej, man var fullkomligt på det klara med, att även det proportionella valsystemet är sådant, att det medger möjlighet för en minoritet inom valmanskåren att vinna majoritet inom representationen. När ställ-

ningen är sådan, tycker jag, att man icke har anledning att föra ett så högt och hårt tal, som här förts, i alla händelser icke gentemot majoritetsval med omval genom vilka man söker befria dessa val från den påtalade svagheten. Det system, som man kämpar med händer och fötter för att behålla, har ju i själva verket samma svaghet och har denna svaghet i så hög grad, att man i höstas var tvungen att på grund därav samla sig till en så starkt accentuerad koalition mot ett visst parti, ehuru detta var i minoritet.

*Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannaval
m. m.*

(Forts.)

Nu sade herr Hellberg i sitt yttrande för en stund sedan, att han icke var fullt säker på huruvida man kan med de begärda omvalen åstadkomma en fullkomligt betryggande ordning gentemot den olägenhet, som det här talats om. Jag vill därom icke yttra något annat, än att jag för min del tror att det går. Jag tycker, att det ligger i sakens natur, att det skall gå och att det skall bli möjligt att på det sättet få fram ur valmanskåren den majoritet, på vilken sedan en regeringsbildning med tillräckligt stöd för att ha auktoritet skall kunna företagas. Herr Hellberg tror emellertid, att det kan vara klokt att gå en annan väg, som för honom är den rätta — det förefaller åtminstone som om han skulle tro det, fastän han icke är säker på det heller — nämligen att slå in på det icke alldeles obekanta irländska systemet med single transferable vote.

Jag erkänner att jag icke genomträngt detta system. Jag försökte nog, när denna motion kom, att skaffa mig den litteratur i ämnet, som fanns. Den är icke stor, men den är verkligen av sådan beskaffenhet, att den skulle kräva mera tid och måhända mera tankeanstängning, än jag kunnat på kort tid ägna åt den, för att genomtränga den. Så mycket är emellertid säkert, att den sammanräkningsmetod, som detta valsätt kräver, är så krånglig med sin räkning både framifrån och bakifrån, att man nog får lov att säga, att det systemet — om man såsom herr Hellberg ställer upp lättfattligheten hos valsystemet såsom en av grundfordringarna på detsamma — icke kommer att vid närmare bekantskap riktigt fylla herr Hellbergs anspråk på idealet. Lättfattlighet måste ju nämligen betyda icke bara att valmannen är i stånd att mekaniskt utföra de prestanda, som valsystemet ålägger honom, utan även att han vet, vad han gör, då han uppfyller dessa prestanda och att han vet, vart det leder och vilket resultat det blir, om han röstar på det eller det sättet. Det vet han, som bekant, icke med de proportionella val, som vi nu hava, detta därför att han aldrig kan för sin egen del åstadkomma de hypotetiska sammanräkningar, som behöva göras, för att man skall kunna något så när överskåda vad man i själva verket gör, då man röstar på det eller det sättet. Jag har icke — jag bekänner det ännu en gång — lyckats genomtränga detta irländska system, men det kan ju gärna få gå med i en utredning. Ty det skadar icke, att i utredningen alla tänkbara alternativ tagas med, när man söker efter det bästa möjliga. Därför har jag icke något emot, att även detta får vara med i den utredning, som reservanterna här begära.

I fjol hade vi i debatten tyngdpunkten förlagd till valsystemet och den inverkan det kan ha på representationens sammansättning med hänsyn till regeringsbildandet. Detta var då min ståndpunkt, och jag har icke av vad som sedan dess framkommit kunnat frånträda den. Denna min uppfattning härleder sig därav, att jag, liksom förmodligen var och en, inser, att ett parlamentariskt, representativt system innebär, att representanterna äro ett slags elektorer i förhållande till regeringen, och det gäller då, att systemet skall kunna verka så, att det åtminstone icke förhindrar åstadkommandet av sådan politisk samverkan inom representationen, som kan medföra ett verkligt underlag för en regering.

Min uppfattning av det proportionella systemet är nu i år liksom i fjol oförändrat den, att det system vi ha därvid försvårar i stället för att underlätta.

*Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagmansval
m. m.
(Forts.)*

Det är ett system, som söndrar i stället för att förena opinionen. Det är ett system, som spränger sönder valmanskåren i stället för att ena tillräckligt stor del av den kring gemensamma mål, så allmänna och så pass klart fattade, att de kunna bilda underlag till riktlinjerna för landets styrelse. Detta är min huvudsakligaste invändning emot det proportionella systemet.

I år är man inne på en ny diskussionslinje. Ja, den är ju icke alldeles ny, ty den har förekommit förut, och man kan rätteligen säga, att man i år återkommit till den diskussionslinje, som kallas personval i stället för partival. Som herrarna hörde för en stund sedan har konstitutionsutskottets ärade ordförande, nu såsom alltid, — det är ju hans skyldighet att söka göra det bästa möjliga av det resultat, vartill utskottsmajoriteten, som han tillhör, kommit — försökt försköna de nuvarande proportionella valen även i det avseendet, att de enligt hans mening i själva verket skulle lämna ett mycket stort utrymme åt personintresset vid valen. För det första har han blivit litet känslig, tycker jag, för orden parti och partival, och så förefaller det, som om han skulle anse, att dessa ord nu efter dessa 20 års proportionalism icke skulle ha en så fin klang hos opinionen, som vore önskligt. Därför har han nu funnit ett nytt ord för partiproportionalismen och kallar den för förbundsval, vilket onekligen låter högtidligt, vackert och angenämt. Särskilt låter det vackert i fråga om ett valsystem, där man i stället för att förbinda valmännen i största möjliga grupper spränger dem i så många grupper som möjligt. Men så säger han, att vi ju i Herrans namn ha möjlighet till personval så mycket vi vilja. Jag förmodar, att han därmed syftade att peka på den företeelse, som vi sågo vid fjolårets valrörelse och som då var jämförelsevis ny, nämligen den nya tekniska insatsen med alla dessa, vem vet hur många, sockenkandidater, som inom alla partier förekommo i nästan varje valkrets. Partierna voro kandidatmäsigt icke bara dubblerade och triplerade utan även kvadrupplerade, och därmed menar väl den ärade utskottsordföranden, att personintresset kommit så till sin rätt, att ingen människa har skäl att klaga. Man kan ju säga så, men jag vill dock påpeka, att personval och personkandidaturer i den meningen bli ju den rena karikatyren. Dessa många personkandidater, som ingen människa egentligen framför på något allvar, ha icke annan betydelse än såsom beten i partifisket, och det avser väl herr Hellberg icke, när han nu för sin kampanj för personval.

Jag skall icke yttra mig längre. Vad jag haft att säga har varit några strödda erinringar till vad som sagts nu och i fjol. Min ståndpunkt är densamma nu som då. Jag är icke på något sätt generad av att, när jag nu kommer att yrka bifall till reservanternas utredningsyrkande, ha sällskap av personer, som se rätt så olika på detta problem emot vad jag gör. För mig är huvudsaken den, att det nuvarande systemet kommer under allsidig utredning, och jag tror, att en sådan utredning, ifall herrarna våga släppa fram den, kommer att leda till, att den allmänna synen på proportionsvalen blir annorlunda, än den är hos majoriteten av denna kammare, åtminstone i denna stund.

Jag yrkar således bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Vilket valsystem vi än ha, torde det var förenat med svagheter och brister. Icke är det proportionella valsättet fullt idealiskt, och icke komma majoritetsvalen att bli till allmän belåtenhet. Det proportionella valsättet har ju särskilt de svagheter, som här påpekats, att den enskilde valmannen icke kan direkt göra sin mening gällande rörande valet av den person, som han vill ha vald, och dessutom att partiledningarna ha väl stor makt.

Ja, det måste medgivas, men mot detta står dock det förhållandet, att med det proportionella valsättet kunna även minoriteterna bliva representerade i

den lagstiftande församlingen, men det torde vara svårt att kunna utforma ett sådant valsätt med majoritetsval, att minoritetspartierna kunna bliva representerade i riksdagen, åtminstone icke med full rättvisa. Man skulle då få att lösa många invecklade svårigheter, innan man från denna synpunkt kunde få någon rättvis representation. Dessutom kunde ju majoritetsvalen tänkas komma att medföra, att en minoritet inom valmanskåren komme att bilda majoritet inom riksförsamlingen. Detta är ett ytterligare skäl, varför man. åtminstone på grundval av de uppslag, som nu utformats, icke funnit sig böra frångå det nu beprövade valsättet och nu vidtaga förändringar i detsamma.

Utskottet har för övrigt förra året, såväl som i år, då det citerat föregående års uttalande, sagt, att man icke alltför ofta bör vidtaga förändringar på detta område. Man skall nämligen taga hänsyn även till valmanskåren. Jag tror icke, att den är belåten med, att man alltför ofta förändrar valsättet.

Jag har, herr talman, endast med dessa ord velat tillkännagiva min mening rörande föreliggande fråga, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! En föregående ärad talare har uttalat sig på det sätt, att han ville demonstrera mot de proportionella valen och därför komme att rösta för reservationen, fastän den var skriven i vatten eller med vatten. Jag skall för min del tillkännagiva, att jag kommer att rösta för utskottets förslag, icke därför att jag vill demonstrera för de proportionella valen, utan därför att jag tror, att en annan ärad talare här i dag hade alldeles rätt, då han, efter en erinran därom, att under majoritetsvalen andra kammaren hade en viss sammansättning och nu en annan, i sitt temperamentsfulla anförande frågade, om någon ville påstå, att den nuvarande andra kammaren vore sämre än den äldre: jag skulle vilja komplettera frågan och ställa till talaren spörsmålet, om den är bättre. Jag tror för min del, att det blir ungefär samma resultat, i stort sett, vilket valsätt man än har, och därför synes det mig vara riktigt och rimligt att icke vidtaga ändringar i det valsätt, som man har, även om man i likhet med mig tycker, att detta system utgör en omväg till det mål, man till sist skall komma till. När vi nu en gång slagit in på denna väg, d. v. s. proportionalismens väg, 1907 och 1909, är det väl bättre att fortsätta på den, tills utvecklingen klart ger vid handen, att något annat verkligen är bättre. Nu leda de proportionella valen efter min bestämda övertygelse alldeles klart under tidens lopp till det system, som jag kallar gruppval, och detta gruppvalssystem komma vi också till, om vi skulle gå tillbaka till majoritetsval, men det bleve en ytterligare omväg. Jag tror, att vi komma till det rätta resultatet, när en gång tiden är mogen. Men då tiden ännu ej är mogen, böra vi bibehålla det valsätt, vi nu ha och som med all sin ofullkomlighet genom sin egen utveckling från »matematisk rättvisa» betecknar ett steg till ett bättre i högre grad, än vad fallet skulle vara, om vi kastade oss in på denna vattenhaltiga reservation.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hellberg: Jag vill säga herrar Möller och Reuterskiöld, att det inte är så gott att skriva en temperamentsfull motivering, när det gäller att få en avfattning, som passar för tre eller fyra olika meningar, och jag skulle vilja se, om dessa herrar, så goda stilister de än äro, skulle kunna åstadkomma något väsentligt annat än jag. Hur vattenhaltig denna motivering än är, vittnar den dock om, att det finnes på olika håll missbelåtenhet med det nuvarande valsättet, och det är det, som är huvudsaken.

*Om ändrade
bestämmelser
rörande riksdagsmannaval
m. m.
(Forts.)*

Utskottets ärade ordförande talade om, att den som skriker gör mera väsen än många som tiga. Han torde dock ha funnit här av debatten, att det är fler än en som i detta fall skriker, det är åtskilliga, som fritt ur hjärtat tillkännagivit sin missbelåtenhet med det nuvarande valsättet, däribland två representanter från riksdagens största parti. Och om den ärade ordföranden har tillfälle att gå in och höra debatten i andra kammaren, så torde han få höra en tredje av det partiets ledande män ganska kraftigt taga till orda för denna vattenhaltiga reservation och emot proportionalismen.

Jag kände mig närmast manad att säga några ord med anledning av min partivän herr Alkmans anförande — i denna fråga som i alla frågor är naturligtvis det liberala partiet delat. Han förebrådde mig, att jag i viss mån hade skrivit aggressivt i min motion, men uttryckt mig mera moderat här i kammaren. Det skulle inte min ärade vän förebrå mig, ty det visar, att jag bemödar mig att taga så mycket hänsyn till person som möjligt. Men när jag skrev min motion, hade jag inget annat än fjolårets motion att hålla mig till, och den var så skriven, att den kanske kom mitt uttryckssätt att bli litet spetsigt, vilket jag inte heller anser vara så underligt.

Sedermera ha vi här fått höra vad det egentligen skulle menas med det mystiska talet om, att dessa majoritetsval med omval skulle — jag vill minnas uttrycket löd så — kunna hopsnickra ett underlag för en stark regering. Det skulle gå till, fick jag veta, på det sätt, att mellan de bügge valen, det första och omvalet, skulle partierna komma till underhandlingar, och dessa underhandlingar antogos komma att resultera i ett sådant fast parlamentariskt regeringsunderlag. — Jag vill ju inte på något sätt brista i respekt mot denna utläggning, men jag får uppriktigt bekänna, att inte blev jag mycket klok på den. Partisamverkan ha vi haft förut. Det hade vi som bekant vid de senaste valen utan att den åstadkom något sådant där regeringsunderlag, och jag vet inte, om man har anledning att påstå, åtminstone med någon bestämdhet, att en överenskommelse mellan partierna före ett omval skulle bli mera ägnad att tjäna till regeringsunderlag.

Sedan var det fråga om denna svaghet hos majoritetsvalen, som jag anmärkte på, att de inte garantera, att representationen blir något så när rättvis. Då svarade min ärade vän mig med att tala om, att inte heller det nuvarande proportionella valsättet garanterar, att inte en minoritet bland valmännen skulle kunna få majoritet i representationen. Ja, det är alldeles sant, men jag tycker, att man skall ha något litet sinne för nyanser. Om det skulle bära till så, att en mycket stark minoritet bland valmännen skulle få en mycket knapp majoritet i kammaren — vilket möjligen skulle kunna ske under nuvarande valsätt — så är det dock en sak, som är ofantligt skild från exempelvis en sådan företeelse som det nuvarande engelska underhusets sammansättning, som jag påmint om i min motion, där 46 procent av valmännen inte bara fått majoritet utan en majoritet, som är mer än dubbelt så stor som alla de andra partiernas representation tillsammans. Det är dock ett svalg befast mellan två sådana fall, och det är självfallet så, att om en mycket stor minoritet lyckas komma till en knapp majoritet i representation under det proportionella valsättet, kommer denna mycket knappa majoritet alltid att utgöra en varning för det parti, som har den, att inte missbruka sin ställning, vilket inte i samma grad blir fallet, om ett parti får en kolossalt stark majoritet i representationen.

Emellertid gäller det, om det vid majoritetsvalen kommer att finnas en möjlighet att vid omvalen garantera, att inte representationen blir orättvis, och där försäkrar visserligen herr Alkman, att han för sin del tror, att det skall finnas möjlighet att undvika detta. Han är dock inte så säker på det. »Om möjligt» eller »såvitt möjligt undvika» — så föllo hans ord. Jag

väntade verkligen, att den ärade talaren skulle litet ha utvecklade sina motiv, varför han trodde detta. För mig ter sig saken ytterligt oviss. Jag tycker, att det förefaller vanskligt, att kunna beräkna, hur omvalen skola utfalla, då vi tänka oss, att åtminstone hälften av valkretsarna skulle få välja om, och att kunna förutse vad resultatet kan bli av dessa omval, som kunna vara underkastade olika inflytanden.

Så utvecklade min ärade partivän vidare, att detta irländska valsätt, som jag — jag ber än en gång att få understryka det — inte alls försvurit mig åt, utan endast anfört såsom en tredje möjlighet, vilken borde undersökas vid en eventuell utredning, och han sökte visa, att det i fråga om lättfattlighet brister i alldeles oerhörd grad. Ja, man kan naturligtvis utlägga det så där tendentiöst, om man är avogt stämd mot det; man kan då måla ut det som synnerligen krångligt. Jag är för min del inte specialist på detta valsätt. Jag känner inte detaljerna av det, men grundsatsen i detsamma är, att en person är vald, så fort han kommit upp till valkvoten. och om inte kretsen får fulla antalet representanter på det sättet, går man den andra vägen och ser efter, vilka som komma närmast i röstetal, genom att utesluta de svagaste kandidaterna och överföra deras röster till andra. Inte tycker jag, att det är så förfärligt svårfattligt, att inte valmännen mycket lätt skulle kunna tillägna sig nödig insikt i den saken.

Sedan ber jag att få erinra om, att proportionsvalssakkunniga av 1921 — jag tror de kallas så — dock i sitt utlåtande förordade proportionella personval, och de stannade inte bara vid *single transferable vote*, utan framhöllo även, som jag antydde i mitt första anförande, ett annat alternativ, som de ansågo skulle vara synnerligen värt att taga under omprövning. Uppenbart är alltså, att de principiellt sätta detta valsätt framför det nuvarande, och i denna kommitté sutto dock åtskilliga proportionalister. Jag menar då, att som frågan ligger, torde — jag upprepar vad jag sade i mitt första anförande — utvecklingen komma att gå därhän, att vi få regelbundet, såsom utskottets ordförande klagade, att det redan hänt, varje riksdag framställningar i valsetsfrågan. Det kan ju hända, att herrarna orka hålla emot kravet på en utredning ännu en tid framåt, men jag tvivlar, att det går i längden. Och att det så oupphörligen kommer motioner och att det inom partierna uppstår fler och fler, som röja missbelåtenhet med detta valsätt, kommer nog till sist att få sin verkan, även om hos vår beskedliga valmanskår — herr Hansson erinrade om det — inte denna missbelåtenhet gjort sig gällande ännu. Den är i allmänhet så foglig, denna valmanskår, att den sällan ger uttryck åt missbelåtenhet, även om större anledningar kunna finnas. Men jag tror, att denna otillfredsställelse småningom kommer att sprida sig, och då bli herrarna till sist ändå tvungna att gå med på denna allmänna och obundna utredning, som vi nu önska, att man vidtager snarast möjligt. Jag tror inte det är någon vinst att bara hålla emot och säga nej till detta.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Möller: Herr talman! Jag uppkallades av herr Hellberg, då han nämnde några ord om den metod, som skulle tillämpas vid omval. Det må kanske tillåtas mig, då jag är deciderad anhängare av majoritetsvalen, men deciderad i alla fall väsentligen för ett visst bestämt system, att få säga några ord om detta system, som, såvitt jag vet, aldrig blivit ordentligt ventilerat i sammanhang med oppositionen mot det proportionella valsättet.

I min föreställning om, hur ett majoritetssystem skall vara beskaffat, ingår icke någon möjlighet till förhandlingar mellan de olika partierna efter första valet. Skall det komma till stånd förhandlingar, måste de äga rum före det

Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannaval
m. m.

(Forts.)

Om ändrade
bestämmelser
vörande riks-
dagsmannaval
m. m.
(Forts.)

första valet, därför att jag anser, att det majoritetsvals-system, som befanns i det gamla Tyskland, är det bästa av de alternativ, man åtminstone hittills överhuvud diskuterat och reflekterat på. Det innebär, att om det t. ex. finnes tre partier, som i en valkrets tävla i första valet, få vid omvalet endast förekomma de två kandidater, som erhållit högst röstetal, d. v. s. den som fått ett lägre röstetal är vid omvalet automatiskt utesluten. Om det är tio kandidater, blir förhållandet precis detsamma, så att vid omvalet kvarstå endast det två kandidater, som erhållit högsta röstetal. Det är uppenbart, att i vissa fall kan detta komma att föranleda förhandlingar mellan partierna, men dessa förhandlingar måste ske före första valet, ty de stora partierna intressera sig tydligen ej för ett avtal med något annat parti, med mindre än att de själva riskera att i slutvalet komma i minoritet. Då kan det hända, att de vända sig till — låt mig säga — de frisinnade, det liberala partiet eller bondeförbundet för att från början få en kandidat, som de hoppas skall kunna komma med i tävlingen vid omvalet, därest icke denna kandidat får absolut majoritet från första stund.

Det är så jag tänker mig, att ett system med majoritetsval skulle lämpligen kunna anordnas, och då tror jag, det är befogat att säga, att det med större sannolikhet än för närvarande kan sägas, att valen komma att bilda grundvalen för en parlamentarisk regering. Jag föreställer mig det fallet, att det tävlar tre eller fyra kandidater — låt oss taga de partier som finnas, bondeförbundet, högern, liberalerna och socialdemokraterna — i samma valkrets. Högern och socialdemokraterna få var och en kandidater, som komma i toppen. Då måste de andra partiernas valmanskårer vid omvalen antingen lägga ned sina röster eller också stödja högern eller socialdemokraterna, allt efter den riktning, i vilken deras sympatier gå. Detta betyder icke, att mellanpartierna komma att så att säga strykas ut, men detta valsätt kommer efter min uppfattning att medföra alla de fördelar, som bestå däri, att valstriden får en mera person- än partikaraktär.

Jag skall inte för övrigt gå in på de synpunkter, ur vilken jag tycker, att majoritetsvalen äro förmånligare än proportionella val, men jag vill understryka, att när man polemiserar mot t. ex. den ståndpunkt, jag intager, med erfarenheter från de engelska eller de franska valen, så är ingendera av dessa erfarenheter tillämplig på det system, jag för min del skulle komma att föredraga.

Herr von Geijer: Endast några ord i anledning av vad herr Hellberg yttrade, då han berörde en sida av problemet, nämligen frågan om de s. k. personvalen med subsidiär liströstning, och antydde, att proportionsvalssakkunniga i viss mån hade gått in för denna metod. Jag skall icke alls i detta sammanhang ingå på de olika systemen. Det är varken tid eller plats för detta nu, ty kammaren kan omöjligen penetrera de olika systemen såsom sådana. Jag vill bara erinra om det faktum, att när det förslaget framlades, var situationen en annan än den nuvarande, ty vi ha, efter det proportionsvalssakkunniga lagt fram sitt förslag, vidtagit vissa förändringar, som gå just i den riktningen att skydda personintresset.

Herr Hellberg bemötte herr Alkman, då herr Alkman framhöll, att det nuvarande systemet hade samma fel, som herr Hellberg hade påtalat i det engelska systemet, vilket hade mynnat ut i så underliga förhållanden som det här berörda angående majoriteten inom representationen i det landet. Jag skall icke tillägga något till vad herr Hellberg därutinnan sade. Jag vill endast framhålla den omständigheten, att det nuvarande systemet hos oss dock visat sig mäktigt att hindra en dylik situation, vilket är ett ganska gott faktum att räkna med.

Vad herr Möller beträffar, vill jag framhålla, att det system, som han förordar, är både känt och behandlat förut. Detta framgår av de sakkunnigas utlåtande och doktrinen.

Om ändrade bestämmelser rörande riksdagsmannaval m. m.

(Forts.)

Herr **Akerberg**: Herr Hellberg talade om de engelska valen och påpekade de fruktansvärda resultat, som i England uppnåtts vid de senaste valen, då högern med 46 procent av valmännen bakom sig erhöi dubbel majoritet i underhuset. Ja, det kan synas underligt, men jag vill fråga herr Hellberg, om det varit bättre, ifall de olika partierna i underhuset hade avspeglat sig i samma förhållande, som de voro företrädade inom valmans kåren. Då hade högern fått 46 procent av underhusets medlemsantal och liberalerna hade kanske fått 15 procent o. s. v. Liberalerna hade alltså blivit tungan på vågen; det hade, för att använda en svensk term, blivit ett vågmästarsystem, där likasom här; hela systemet hade blivit blockerat. Nu har högern i England fått solid majoritet, ehuru den icke hade majoritet bland valmännen. Högern har fått sin chans att göra en insats för att lösa de svåra problem, som anfäktat icke bara England utan hela Europa. Om högern i England hade haft vilja och förmåga att lösa uppgifterna efter sitt sätt att se saken, hade de andra partierna icke kunnat hindra detta. Om dess politik hade lett till ett lyckligt resultat för landet och hela Europa, finns det knappast något tvivel om, att de val, som komma att förrättas i sommar, skulle giva högern förnyat förtroende. Nu har den Baldwinska regeringen icke lyckats med sin uppgift att avskaffa arbetslösheten; den har icke lyckats genomföra avrustningen eller lösa något av dessa stora problem, som den stått och stampat på, med den påföljd utan tvivel, att den kommer att störta med dunder och brak i sommar. Det är möjligt, att arbetarpartiet kommer att erhålla majoritet i underhuset, även om det icke får majoritet bland valmännen. Då får Labour party *sin* chans att göra en insats att lösa de stora betydelsefulla problemen.

Det är klart, att om man ser saken på det sättet, att alla skiftningar alltid skola avspeglas i representationen med samma styrka, som de finnas representerade hos valmännen, är denna engelska företeelse en styggelse, men om man ser på arbetsresultatet, ter sig saken på helt annat sätt. Man kanske säger, att det är odemokratiskt, att ett parti, som icke har majoritet i landet, skall ha det i underhuset. Det vill jag för min del bestrida. Demokratien innebär ju icke, att valmännen i varje detalj skola vara med om att bestämma, och att varje skiftning bland dem skall avspeglas i parlamentet. Den innebär ingenting annat, än att valmännen skola ha möjlighet att inskrida och rätta till, när ett system bär på sned. För demokratien är det nog i första hand nödvändigt att skapa ett system, som ger ett effektivt arbetsresultat.

Jag vill för min del bestämt, trots allt vad som sagts, hålla på, att majoritetsvalen ensamt ge en sådan garanti, tack vare det att den huvudriktning, som uppträder vid valen, får starkare understrykning och accentuering än i allmänhet vid andra val.

Herr **Reuterskiöld**: När jag hörde den förste ärade representanten på samma länsbank som jag, kom jag att mycket livligt erinra mig ett anförande för några år sedan i konstitutionsutskottet av en bland den ärade talarens partivänner, som då var vice ordförande i konstitutionsutskottet. Det var i samma fråga som denna. Jag skulle önska, att det hade blivit fixerat stenografiskt, men det är ju ej brukligt i utskotten. Tankegången i detta anförande var den, att om man skall ställa sig på det sätt, som den ärade talaren framhöll, *kan* det visserligen bli så, att valmännen äro uppdelade i två stora partier, och då får man till sist välja mellan de två, som uppställas av vardera av dessa två par-

Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannaval
m. m.
(Forts.)

tier, men det kan hända att det går så blott i de stora städerna, och att i det stora flertalet fall valmännen icke äro uppdelade i partier, utan det blir den partilösa massan, som går åt ena eller andra hållet, och då är det litet tveksamt, hur det kommer att ställa sig i sådana enmansvalkretsar. Blir det förhandlingar före valen, blir resultatet av sådana förhandlingar efter all erfarenhet det, att i regel en person kommer att uppställas, som för att använda den av mig citerade talarens uttryck, varken är politisk fågel eller fisk, d. v. s. en liberal, och under sådana förhållanden anser jag det icke vara någon lycklig valmetod.

Herr Alkman: Herr talman! Herr Hellberg förebrådde mig två saker. Den ena var, att jag skulle ha behandlat det irländska valsystemet något tententiöst. Det tror jag inte. Åtminstone så långt jag känner detta valsystem, tror jag, att jag behandlade det så objektivt, som överhuvud taget är möjligt. Ifall det finns någon fördold lättfattlighet i det, som jag inte lyckats finna, får väl herr Hellberg ge mig litet närmare instruktion om denna fördolda lättfattlighet. Vidare förebrådde han mig, att jag inte gick något närmare in på, hur jag tänkte mig, att den av mig antydda proceduren i syfte att åstadkomma en regeringsduglig majoritet i riksdagen skulle anordnas. Jag gick med flit inte in på denna sida av saken, därför att den frågan hör till dem, som böra utredas.

Eftersom herr Möller avgivit en deklARATION, rörande sitt sätt att se på omvalen, kan jag emellertid avge åtminstone en hypotetisk deklARATION i annan riktning. Såvitt jag kan se nu, tror jag inte det vore lyckligt, om man accepterade det gamla tyska systemet för omval. Jag tror tvärtom, att det är ytterst angeläget, att det ordnas så, att en verkligt politisk förhandling kan äga rum mellan de i valen uppträdande partierna eller grupperna med hänsyn till riktlinjerna för rikets styrelse under den kommande perioden för att på den vägen, innan man fixerar sig för hårt, kunna tillskapa en regeringsduglig majoritet. Om jag inte minns alldeles oriktigt, har också Karl Staaft vid olika tillfällen varit inne på den tankegången. Herr Hellberg viskar till mig, att detta var med i rösträttspropositionen 1906; det är något, som för tillfället fallit mig ur minnet.

Nu har en viss indignation kommit till uttryck på ett par håll, därför att jag tillät mig peka på det faktiska förhållande, som ingen människa kan bestrida, att det nuvarande proportionella valsystemet medför möjlighet till majoritet i riksdagen på grundval av en minoritet inom valmanskåren. Jag påstod detta, och jag står för det. Förresten var jag inte så kitslig gent emot systemet, som herr Hellberg ville ange. Jag sade, att den svagheten finnes där, ehuru ej så utpräglad hos detta system som hos det råa majoritetsvals-systemet. Anledningen till att jag tog upp denna sak var, att man i diskussionen gentemot oss, som icke vilja ha det råa majoritetsvals-systemet såsom det tidigare har tillämpats, utan önska något annat, pekar på en svaghet, som i själva verket även finnes i det proportionella valsystemet. Nu säger den ärade ordföranden i konstitutionsutskottet, att det där inte tycks vara så farligt, eftersom systemet vid senaste val visat, att en sådan situation kan undvikas. Det var väl ändå i all rimlighets namn valmännens förtjänst och inte systemets, att det kunnat gå. Inte berodde det på valsystemets beskaffenhet, att man inte fick en socialdemokratisk andrakammarmajoritet på grundval av minoriteten bland valmanskåren i höstas. Förtjänsten låg på helt annat håll, och valsyste-met gjorde varken till eller från i den saken.

Därmed tror jag mig ha sagt, vad jag ville säga. Det viktigaste var, att jag beträffande omvalssättet icke är ense med herr Möller. Den saken anser jag böra vara en fullkomligt öppen fråga och läggas under den utredning jag

önskar, för att man måtte komma till den ordning, som visar sig vara såväl tekniskt som framför allt politiskt värdefullast.

*Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannaval
m. m.
(Forts.)*

Herr Hellberg: När jag talat med herr Alkman om majoritetsvalen, har han lagt mycken vikt på att det genom omvals-systemet skulle bli möjligt att förhindra, att en minoritet bland valmännen finge majoritet i representationen. Det är *hans* uppfattning om majoritetsvalen. Nu hör jag — jag måste väl säga inte utan en viss överraskning — från herr Åkerberg, att han tycker, att ett sådant resultat, att en minoritet inom valmanskåren får majoritet inom representationen, i själva verket är rätt tillfredsställande. I varje fall finner han det mer tillfredsställande än att varje parti representeras efter sin proportionella styrka. Han säger också, att detta inte är odemokratiskt, ty vad menas med demokrati i detta fall? Jo, svarar han, det menas, att allmänheten skall kunna »inskrida och rätta till, när det bär på sned». Det är folkviljans blygsamma uppgift.

Jag får verkligen säga, att denna uppfattning av demokratien är för mig ganska ny och förvånande. Man har väl alltid tänkt sig — så har jag åtminstone helt naivt uppfattat det — att ett val skulle ge uttryck för folkviljan, så att i förhållande till den styrka en riktning har inom folket skulle den också göra sig gällande inom representationen. Nej, säger herr Åkerberg. Det är inte hans uppfattning av demokratien, utan det kan mycket väl få hända, att ett parti, som utgör majoritet av folket, får minoritet inom representationen, och går det sedan alldeles för galet, får folkviljan gripa in och rätta till. Ja, men att bygga ett valsätt på dessa principer, mina herrar, det tycker jag ändå barker något på sned. Nog strävar man efter att ett valsätt skall ge ett något så när rättvist och rimligt resultat. Men jag märker, att den saken är rätt likgiltig för flera.

Jag hörde nu herr Möllers utläggning om hur han uppfattat omvalen. Det kunde jag förstå, och där begriper jag schäsen utmärkt bra. Det skulle förlopa så, att i första omgången vid enmansval skulle de stora partierna säkerligen få en alldeles förkrossande majoritet, ty då är det rena undantaget, om något av de små partierna inom en valkrets skulle vara starkare än de andra. Redan i första taget få sålunda dessa stora partier en avgjord övervikt, och när det sedan kommer till omval, mönstra de ut småpartierna och slåss sinesmellan. På det sättet vore i realiteten det gamla tvåpartisystemet återställt som låg till grund för den engelska parlamentarismen. Jag medger naturligtvis, att man därigenom kan få fram ett bärigt regeringsunderlag, men det blir en förskräcklig orättvisa mot de små partierna.

Nu kan man som herr Reuterskiöld säga, att det gör ingenting, ty det går ut över liberalerna, och de äro varken fågel eller fisk. Det är mycket sant: de äro varken fågel eller fisk, utan de äro människor, men jag hoppas, att de andra, fåglarna och fiskarna, småningom skola bli människor de också!

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Hellberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hellberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Om ändrade
bestämmelser
rörande riks-
dagsmannaval
m. m.
(Forts.)

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9,
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hellberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om rättvisare
mandat-
fördelning vid
andra
kammaval.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner om grundlagsändring, avseende att åstadkomma en mera rättvis mandatfördelning vid val till andra kammaren.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels de likalydande motionerna nr 227 i första kammaren av herr *David Bergström* m. fl. och nr 348 i andra kammaren av herr *Ekman* m. fl., dels ock motionen nr 343 i andra kammaren av herr *Spångberg* m. fl.

I motionerna I: 227 och II: 348 hade hemställts, att riksdagen ville besluta att som vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga i motionerna infört förslag till ändrad lydelse av §§ 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 22 och 25 riksdagsordningen.

I motionen II: 343 hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen hemställa, att regeringen skyndsamt måtte låta verkställa utredning i syfte att vid val till riksdagens andra kammare tillförsäkra de olika partierna mandat i förhållande till deras sammanlagda rösttal samt för riksdagen framlägga förslag till grundlagsändring i enlighet härmed.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1) att motionerna I: 227 och II: 348 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda,

2) att motionen II: 343 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *David Bergström* och *Olsson* i Mora, vilka yrkat, att utskottet skulle hemställa om bifall till motionerna I: 227 och II: 348;

2) av herrar *Engberg* och *Akerberg*, som ansett, att utskottets avslagsmotivering bort ha den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 227 och II: 348 samt II: 343 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Herr **Bergström, David:** Herr talman! Genom ett förbiseende av mig vid föredragningen av detta ärende torde jag ha kommit i den ledsamma positionen

att jag icke kunnat yrka bifall till den motion, som är av mig framburen. Jag hade föreställt mig, att detta ärende skulle föredragas i ett sammanhang och att diskussionen skulle ha fått gälla båda de föreliggande motionerna. Jag vet icke, om herr talmannen, då jag nu yttrar mig om motionen nummer två, som ju rör sig om hela komplexet, kommer att förvägra mig rätten att framställa ett yrkande även med avseende på motionen nummer ett, som innehåller en utformning av paragrafer, avseende ändring inom det område, som omfattas av yrkandet i motionen nummer två. Det är för mig mycket vanskligt att avgöra, huruvida jag är i tillfälle att framställa ett sådant yrkande, och därför skulle jag vara tacksam att få ett besked i detta avseende, innan jag fortsätter mitt yttrande.

*Om rättvisare
mandat-
fördelning vid
andra-
kammarsval.
(Forts.)*

Jag ber att i detta sammanhang få erinra om att visserligen herr talmannens klubba redan har fallit men att det vid flera tillfällen förekommit, att talare, som kanske ha försummat sig lika mycket som jag, ha fått ordet, när man har funnit, att ett förbiseende av dem kan ha ägt rum.

Herr Winberg: Utan att alls ingå i någon längre debatt om den föreliggande punkten skall jag i alla fall tillåta mig att göra ett yrkande.

För alla dem, som icke i likhet med herr Akerberg anse, att det är skäligen likgiltigt, hur ett folks politiska uppfattning avspeglar sig i valresultatet, torde det väl stå tämligen klart, att den givna konsekvensen av det proportionella valsystemet är, att det i högsta möjliga grad just bör återspegla de politiska meningsriktningarna inom nationen, då den går till val. Jag har ju haft tillfälle att vid den tidigare behandlingen av denna fråga erinra om, att ehuru man annars talar så mycket om demokratien och dess uttryck i folkviljan, brister det i alla fall mycket, när det gäller att fullfölja denna tankegång vid valsystemets tillämpning.

Jag har, som sagt, ingen anledning att upptaga någon längre debatt i denna fråga. Jag hemställer endast, herr talman, att i denna punkt få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Spångberg m. fl. avgivna motionen.

Herr Bergström, David: Herr talman! I det läge, vari behandlingen av denna fråga nu — genom omständigheternas makt, kan jag ju säga för att uttrycka mig mildt gentemot mig själv och kanhända också gentemot kammaren — har kommit, skall jag begagna detta tillfälle till att rikta kammarens uppmärksamhet på den behandling, som har kommit den nu föreliggande frågan till del från konstitutionsutskottets sida innevarande år.

Förhållandet är ju, att det i år har förelegat ett helt komplex av frågor, som i viss mån haft ett sammanhang sinsemellan och som även i viss mån sammanhånga med det av herr Hellberg framställda yrkandet om en skrivelse, som skulle avse en förutsättningslös utredning utöver hela detta fält. Möjligen hade, därest detta yrkande vunnit majoritet i utskottet och eventuellt sedan i riksdagen, de skilda meningarna kunnat samlas under denna hatt, som även kommit att omfatta den, enligt vad många utöver landet mena, ganska viktiga fråga, som här föreligger, nämligen — jag skall i det läge, vari vi numera befinna oss, begagna det uttryck, som förekommer i den nu föredragna motionen av herr Spångberg m. fl. — om en »utredning i syfte att vid val till riksdagens andra kammare tillförsäkra de olika partierna mandat i förhållande till deras sammanlagda rösttal». Även denna fråga skulle då ha kommit med i en dylik omfattande utredning, och det tror jag, att vi andra motionärer å vår sida också skulle ha kunnat finna oss uti. Ty när man icke kan gå raka vägen till ett mål, får man ju i vissa fall gå en omväg.

Emellertid — och nu med herr talmannens begivande — vill jag säga, att

Om rättsisare
mandat-
fördelning vid
andra-
kammarval.
(Forts.)

vare sig herr ordföranden i konstitutionsutskottet kommer att svara mig eller icke, kan jag, särskilt med hänsyn till att den motion, som vi nu behandla, ju ligger inom samma sfär som den nyss avfärdade, icke underlåta att uttrycka min förvåning över att konstitutionsutskottet, när det i år haft framför sig till behandling ett utarbetat förslag, som i vissa avseenden skiljer sig från fjol-årets, dock har så snävt, som görligt varit, behandlat detta förslag. Konstitutionsutskottet har avtryckt förslaget till ändringar i grundlagen och tillika avtryckt en del av vad som blivit sagt vid frågans behandling år 1928, och sedan yttrar utskottet — det är det hela, herr talman, som är sagt här i utlåtandet, och det säges med avseende på både den motion, som jag har varit med om att frambära, och den motion, som vi nu hålla på att behandla — att utskottet ej heller i år funnit anledning frångå sin tidigare hysta uppfattning i denna fråga och alltså hemställer om avslag. Så ser det utlåtande som utskottet avgivit ut, oaktat i de motioner, som här förelegat, väckta likalydande i båda kamrarna, väsentliga ändringar förekommit gent emot det förslag, som framställdes föregående år.

Det är att märka — och det veta ju kamrarnas ledamöter — att då denna fråga om en tillrättaläggning av det nuvarande valsättet föregående år förelåg, gjordes en del erinringar och anmärkningar mot det då föreliggande förslaget. Det yttrades bland annat, att därest i en eller flera valkretsar efter klagan ett upphävande av det först förrättade valet skedde, vilken procedur till och med kunde tänkas bliva upprepad en eller flera gånger, skulle en fördelning av utjämningsmandaten icke kunna ske, till dess den nya riksdagen sammanträdde. I detta avseende innehåller det förslag, som förelegat vid årets riksdag, åtskilliga beaktansvärda ändringar. Däri fanns nämligen ett omarbetat förslag till följdändringar i vallagen, varigenom den nyss nämnda invändningen av i fjol fullständigt förebyggdes. Så förekom i fjol en annan erinran, som kraftigt underströks i kamrarna, nämligen att denna metod med utjämningsmandat, såsom den hade blivit upplagd, skulle kunna leda till uppkomsten av en hel del nya partier, och detta betraktade man ju, kanske icke alldeles utan skäl, som ett oting. Men även i det avseendet hade man i det i år förebragta förslaget vidtagit nödiga ändringar.

På allt detta svarar konstitutionsutskottet i år med en enda rad. Den är ju i och för sig mycket talande och lyder: »Utskottet har ej heller i år funnit anledning frångå sin tidigare hysta uppfattning i frågan.» Punkt och slut. Det är allt som säges, när det dock gäller en så pass betydelsefull fråga som denna.

Jag vill i detta sammanhang erinra kammarens ledamöter om att vi för en stund sedan — och vi ha ägnat en ganska lång stund åt det arbetet — ju ha beslutat, att herr Hellbergs motion respektive den reservation, som är avgiven i den frågan, icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda. Men innan vi gjorde det, hade vi haft tillfälle att genomläsa en längre motivering från konstitutionsutskottet, och i denna motivering förekom bland annat följande uttalande: »De anmärkningar, vilka riktats mot det nuvarande valsättet, anser utskottet kunna avhjälpas utan uppgivande av detsammans huvudprinciper.» Ja, det är just på den linjen vi ha gått, som ha utarbetat förslagen i det ämne jag här berört, nämligen att utan uppgivande av den proportionella valmetodens huvudprinciper söka ävägbringa nödiga rättelser i densamma. Men våra förslag till rättelser har utskottet för sin del icke ansett sig böra fästa något avseende vid.

Nu föreligger i denna stund, herr talman, endast det yrkande om en skrivelse, som innefattas i punkt 2), men det torde icke vara alldeles ur vägen, ifall man från konstitutionsutskottets sida kunde få höra åtminstone något med avseende på den sida av saken, som jag här har berört.

Herr von Geijer: Herr talman! I det läge, vari ärendet nu har kommit, anser jag mig absolut förhindrad att överhuvud yttra mig angående den i första punkten av utskottets utlåtande omförmälda frågan. Den är avgjord och det kan enligt mitt förmenande icke tänkas, att denna ånyo upptages till diskussion.

*Om rättvisare
mandat-
fördelning vid
andra-
kammara!*

(Forts.)

Endast en sak vill jag med herr talmannens tillstånd här beröra. Det gäller herr Bergströms klander av det sätt, varpå det komplex av frågor, som nu i dag ligger på kammarens bord, har behandlats i utskottet. Herr Bergström förmenar, att det varit bättre och att utgången kanske blivit en annan, därest de — om jag icke missförstod hans bild — bragts under en hatt. Det är ju alldeles uppenbart, att ett så invecklat spörsmål som proportionsordningen angående detta ganska ingående undersöktes och diskuterades i utskottet, och man enades då om att den form vore den bästa att framlägga särskilt utlåtande i varje fråga. De olika yrkandena — jag kan säga, att de voro fyra — voro så heterogena, att det nästan varit omöjligt att få fram meningen hos en majoritet inom utskottet, med mindre man delade upp frågorna. Om jag betecknar dessa med ett, två, tre och fyra, var det personer, som ville rösta på förslagen ett och två men icke på tre och fyra. Somliga ville rösta på ett, två och tre men icke på fyra, och det fanns andra, som ville vara med om alla förslagen. Det var alldeles omöjligt att taga dem i ett sammanhang. Man ansåg i stället, och det gör jag fortfarande, att den form, som här använts, var den, som billigast och rättvisast tillgodosåg alla intressen. Därest det här i riksdagen kunnat bli majoritet för t. o. m. alla fyra förslagen och skrivelser beslutats, hade det ju varit möjligt att efteråt sätta den omtalade hatten på dem alla. Varje förslag hade väl icke då kunnat behandlas av regeringen för sig, utan de hade måst slås ihop vid utredningen. Jag kan därför icke se, att något berättigat klander kan riktas mot utskottet.

Beträffande själva saken har jag redan yttrat mig. Nu återstår endast yrkandet under punkt 2), och jag vill då, herr talman, under hänvisande till vad utskottet i denna del anfört, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandler: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att yttra mig i sakfrågan utan endast i anledning av det utfrågande av talmannen, som herr David Bergström nyss har gjort. Jag vet mig aldrig ha varit med om något så besynnerligt i kammarens förhandlingar som att en talare ställer en direkt förfrågan till talmannen om hur denne tänker förfara med ett visst yrkande och i avvaktan på att talmannen så att säga skall rycka in i debatten, avbryter sitt anförande för att sedan återupptaga detsamma. Jag antar, att herr talmannen är beredd att i detta som i andra fall vid debattens slut taga ställning till de yrkanden, som äro framställda, och, om det är erforderligt, tillkännagiva sin uppfattning, huruvida dessa yrkanden kunna ställas under proposition eller icke. Men att det skulle finnas någon anledning för herr talmannen att avvika från sedvanlig praxis, därför att en talare, som icke har begärt ordet vid rätt tidpunkt, nu har råkat i bryderi, kan jag rakt inte förstå.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att yttra mig rörande den formella sidan av saken utan endast för att avge en deklARATION. När denna fråga var före förlidet år, var jag med bland dem, som i utskottet reserverade sig till förmån för tilläggsmandat. Jag har i år inte gjort detta utan anslutit mig till avslagsyrkandet endast med en något annan motivering än den utskottet har förebragt för detta yrkande. Jag ville nu endast meddela, att anledningen till att jag i följ var med om att tillstyrka ett system med tilläggsmandat var, att jag ansåg detta vara ett sätt att åstadkomma

Om rättvisare
mandat-
jördelning vid
andra-
kammarsval.
(Forts.)

skydd för partibeteckningar. Nu har frågan om dylikt skydd i år förts fram i riksdagen i ett annat sammanhang, och utskottet har ju också gått in för en utredning på denna punkt. Jag har därför ingen anledning att längre vidhålla mitt tillstyrkande av systemet med tilläggsmandat, då jag, såsom framgått av mina inlägg i den här förut behandlade frågan, icke alls har något så synnerligen stort intresse för att valresultatet åstadkommer en matematiskt korrekt avspeglning av åsiktsskiftningarna inom valsmanskåren. Det enda, som jag skulle kunna ha att anmärka på, är att utskottet inte tagit med denna fråga i den utredning, som utskottet föreslår i syfte att åstadkomma ett sådant skydd för partibeteckning, men till denna sak torde jag få tillfälle att återkomma under debatten om nästa ärende.

Herr Bergström, David: Herr talman! Med anledning av herr Sandler's yttrande ber jag att få framhålla, att jag icke av herr talmannen begärt något mera än vad som tillkommer en riksdagsman att begära, nämligen att vid behandlingen av en fråga få beröra en viss sak, och det torde ofta förekomma, att man riktar sig till herr talmannen och säger, att man hoppas, att man med herr talmannens begivande kan få göra detta. Jag har hela tiden, och icke minst sedan jag varit uppkallad till herr talmannen, varit fullt på det klara med att jag icke utan talmannens medgivande kunde här ställa något yrkande med avseende å den första punkten. Men å andra sidan rymmer, såsom jag också har framhållit, den andra punkten även hela det spörsmål, som ligger inom den första punkten. Skillnaden är allenast den, att saken i den nu föredragna motionen ställes på framtiden och att man sålunda inte längre har tillfälle att framställa yrkande om något beslut här i dag om en grundlagsändring.

Herr Sandler: Det är ju ingenting ovanligt eller märkvärdigt, att en talare under hand förvissar sig om herr talmannens ställning i ett eller annat avseende. Men vad jag funnit vara besynnerligt är det förhållandet, att en talare i själva debatten ställer en direkt förfrågan till talmannen och sedan sätter sig, uttryckligen angivande, att han tänker fortsätta, sedan herr talmannen givit honom svar. Det är att söka draga in talmannen i kammarens debatt, och det är för att poängtera, att jag inte skulle finna en sådan utveckling av våra parlamentariska vanor önskvärd, som jag har tagit till orda.

Herr Vennerström: Jag ber att få fullständigt instämma i vad herr Sandler yttrade om herr David Bergströms formellt något underliga förfarande, men å andra sidan vill jag i humanitetens intresse säga, att jag tror, att herr David Bergström befann sig i ett något konfunderat läge, så att det är mycket förklarligt, om han förför formellt sett något underligt. Därför må vi se mänskligt på saken.

Herr Bergström, David: Jag är mycket tacksam för den humana synpunkt på frågan, som här har framhållits av herr Vennerström, men jag vill försäkra, att jag är fullt på det klara med att jag kan ställa en vädjan till herr talmannen från denna plats; jag kan avbryta mitt yttrande, och jag kan sedermera begära ordet, om jag finner det lämpligt, eller låta bli att begära ordet, om jag icke vidare finner det lämpligt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion angående förhindrande av illojalt användande av väljarbeteckningar vid val till riksdagens andra kammare.

*Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammerval.*

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 116, hade herr *Möller* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och därpå grundat förslag till sådana ändringar i föreskrifterna om val till riksdagens andra kammare, att därigenom illojalt användande av partibeteckningar kunde förekommas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och därpå grundat förslag om sådana bestämmelser vid val till andra kammaren, att därigenom illojalt användande av ett partis beteckning å valsedlar kunde förekommas, samt i samband därmed om officiella valförberedelser.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *David Bergström, Alexander Nilsson, Olsson* i Mora och *Pettersson* i Broaryd, vilka likväl ej antytt sin åsikt;

2) av herr *Åkerberg*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och därpå grundat förslag om sådana bestämmelser vid val till andra kammaren, att därigenom illojalt användande av ett partis beteckning å valsedlar kunde förekommas, samt att vid denna utredning måtte övervägas, huruvida detta syfte kunde förverkligas genom en anordning med officiella valförberedelser eller på annat sätt.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag har antecknat en reservation till detta betänkande. Anledningen härtill är icke, att jag icke delar de allmänna förut-sättningarna för utskottets tillstyrkande av en utredning i denna fråga. Jag önskar i likhet med motionären och utskottsmajoriteten en skyndsamt utredning och en snabb lösning av detta problem, men det är just därför, att jag önskar en sådan snabb lösning av frågan, som jag har ansett, att jag bör reservera mig mot den form, som utskottet har valt för sitt tillstyrkande. Jag befarar, att den sammankoppling med frågan om de officiella valförberedelserna, som utskottet företagit, kan bli ödesdiger och vålla tidsutdräkt.

Vad som menas med officiella valförberedelser är kanske oklart för en och annan. Frågan har ju visserligen varit före i riksdagen förut. Jag tror, att det var år 1920, som herr *Stendahl* väckte en motion i sådant syfte. Men riksdagen har ju inte sedan dess sysslat med saken, och för gemene man är det nog ett mysterium. I korthet innebär väl systemet med officiella valförberedelser, att både partibeteckningar och kandidatlistor skola inregistreras hos myndigheterna. Det kan ju ske på olika sätt. Det kan vara partiledningen, som får monopol på detta. Det kan också vara enskilda grupper av valmän, som göra det. Det kan vara förenat med möjlighet för olika partier att sluta allianser med varandra; det kan också vara förbud mot sådana allianser. I somliga fall kan det tänkas, att partiledningen bestämmer det hela; i andra fall åter kan det finnas frihet för särriktningar inom ett parti att gå fram med egna listor under partiets beteckning. Utskottet synes för sin del luta åt det sista alternativet, d. v. s. att det skall ges möjlighet för särriktningar att gå fram med listor av annat utseende än de listor, som partiet officiellt har fört fram. Utskottet säger ju i sin motivering: »Det eftersträfvade målet torde kunna nås utan att tillerkänna partiorganisationerna så stor makt vid valförberedelserna, som i motionen antydes.» Det kan inte vara någon annan mening med detta än att olika riktningar

*Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammарval.*

(Forts.)

av valmän inom ett parti skola få föra fram sina särskilda kandidater under partiets officiella beteckning. I så fall har jag svårt att inse, hur det skall vara möjligt att med detta system hindra ett parti att annektera ett annat partis beteckning, så som t. ex. skedde från kommunisternas sida vid de senaste andra-kammарvalen. Visserligen framfördes i utskottet, att man skulle kunna skapa det korrektivet gentemot detta, att en riktning eller ett parti, som mot ett annat partis vilja annekterade detta senare partis beteckning, väl skulle få lämna sitt eget röstöverskott till detta parti men inte för egen del skulle få åtnjuta samma fördel. Det är ju ändå något, men det utesluter i alla fall inte, att ett parti kan bli i tillfälle att kompromettera ett annat genom att mot dess vilja skänka det samma sitt röstöverskott. Det problem, som motionen avser att få fram till lösning, blir alltså med ett sådant system inte löst.

Hur man nu än anordnar detta, blir det ju under alla förhållanden ett mycket vittutseende perspektiv. Man måste förutsätta, att mycket starka betänkligheter komma att resa sig mot att gå den väg, som utskottet anser vara den enda möjliga. Proportionalismen själv lägger ju ett betydande tvång på valmännens rörelsefrihet. De officiella valförberedelserna skulle ytterligare stegra detta tvång. Det skulle alltså bli en utveckling i alldeles motsatt riktning mot de önskemål, som framfördes i den föregående debatten om den Hellbergska motionen. Att på detta sätt frågan om skydd för partibeteckning sammankopplades med de officiella valförberedelserna, skulle endast vara ägnat att fördröja och försvåra och förhindra utredningen. Såsom jag ser saken, kan jag inte finna annat än att det mörknar över vägen för detta problem, genom att utskottet på detta sätt oupplösligt sammankopplat det med ett annat, som är mera svårlöst.

Utskottet säger ju för sin del, att det icke finnes någon möjlighet att åstadkomma ett skydd för en partibeteckning annat än genom sådana officiella valförberedelser. Jag tror inte, att saken är tillräckligt utredd, under alla förhållanden inte så mycket utredd, att man redan nu kan på förhand slå fast ett sådant sakförhållande. Jag vill erinra om den motion, som herr Hellberg här har fört fram, och det system han där förordar i fråga om själva valsättet, den s. k. »single transferable vote». Det är ju alldeles klart, att om man väljer en sådan anordning, kommer frågan om partibeteckningen och skyddet för densamma att lösas av sig själv, d. v. s. det kommer inte att finnas några partibeteckningar och alltså inte heller någon möjlighet till annektering. Jag vill också erinra om herr Bergströms förolyckade fråga alldeles nyss, frågan om tilläggsmandaten. Om man väljer ett proportionellt system med tilläggsmandat, kommer man också ifrån detta problem om skydd för partibeteckningar, ty då kommer det nämligen inte längre att föreligga någon frestelse att annektera ett annat partis beteckning. Nu är det ju känt, att tilläggsmandaten icke äro populära här i riksdagen; det är egentligen bara de frisinna och kommunisterna, som hålla frågan vid liv. Men jag är inte säker på att om nationen och riksdagen verkligen vilja åstadkomma ett skydd för partibeteckning och ställas i valet mellan å ena sidan ett system med tilläggsmandat och å andra sidan ett system med officiella valförberedelser — jag är inte säker på, säger jag, att riksdagen inte ändå i så fall komme att välja tilläggsmandaten.

Det hade därför varit lyckligast, om utredningen lätt läggas mera förutsättningslöst. Man säger visserligen, att det måste vara direktiv, om en sak skall kunna lösas inom rimlig tid. Men så tvivelaktiga direktiv, som givits i detta sammanhang, torde snarare vara ägnade att fördröja utredningen än att påskynda densamma. Man säger, att utredningen i alla fall kan bli förutsättningslös. Det är enligt min mening ganska tvivelaktigt. När utskottet här säger, att ett skydd för partibeteckning inte kan åstadkommas annat än i förening med officiella valförberedelser, är det väl högst antagligt, att regeringen, om den

igångsätter denna utredning, kommer att i kommittén insätta personer, som också ha samma förutfattade mening.

Jag har därför i min reservation, herr talman, dels mönstrat ut de stycken i utskottets betänkande, som slå fast, att officiella valförberedelser äro den enda förutsättningen för en lösning av den fråga, som i motionen har aktualiserats, dels även skrivit om klämman i överensstämmelse härmed. Jag ber förden skull, herr talman, att få yrka bifall till min reservation.

Häri instämde herr *Vennerström*.

Herr Nilsson, Alexander: Herr talman! Då jag är en av de reservanter, som avgivit en blank reservation, fordrar kanske detta en förklaring. Ty meningen med reservationen är naturligtvis inte, att jag skulle vilja gå på ett avslag å förslaget om förbud mot att taga andras partibeteckningar eller mot illojalt användnade av partibeteckningar. Tvärtom skulle jag önska, att ett dylikt förbud kunde komma till stånd. Men jag har inte kunnat bli ense med majoriteten i utskottet just på grund av de skäl herr Åkerberg nu anført och därför, att utskottsmajoriteten begär ytterligare utredningar. Jag tycker inte om att vi skola ha så vidlyftiga utredningar, och jag anser, att det illojala användandet av partibeteckningar bör kunna förekommas, utan att vi skola begära en utredning, i vilken frågan om officiella valförberedelser skall ingå.

Då det, herr talman, här redan förut i samband med andra ärenden har yttrats så mycket om valsättet, skall jag inte taga upp dessa frågor till något längre anförande utan helt enkelt inskränka mig till att yrka på en ändrad lydelse av klämman. Jag vill yrka, att klämman bibehålles så, som den här lyder, med undantag av de sista orden, d. v. s. att orden »samt i samband därmed om officiella valförberedelser» måtte utgå. Härtill kommer ett yrkande, att näst sista meningen i motiveringen måtte utgå. Det heter nämligen där: »Däremot torde, såsom motionären i överensstämmelse med de proportionsvalsakkunniga påvisat, skydd för partiernas beteckningar svårligen tänkas genomfört utan officiella valförberedelser.» Även denna punkt borde utgå. Visserligen yttrades i utskottet, att denna dock kunde kvarstå med hänsyn till ordet »svårligen». Det heter visserligen, att detta skydd »svårligen» kan tänkas genomfört utan officiella valförberedelser, och meningen skulle därför möjligen kunna stå kvar. Men jag tycker också, att den kan uteslutas, om man medger, att de sista orden i klämman utgå.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka, att de sista orden i klämman, »samt i samband därmed om officiella valförberedelser», ävensom den av mig angivna meningen i motiveringen måtte utgå.

Herr Möller: Herr talman! Jag har dristat mig att begära ordet, fastän jag ju inte har någon invändning att göra mot utskottets utlåtande, som ju praktiskt taget tillstyrker motionen. Men jag har ansett tillfället vara lämpligt att avge vissa förklaringar till att denna motion har väckts.

När det socialdemokratiska arbetarpartiet gick till 1928 års val, gick det som bekant fram på vanligt sätt under beteckningen »Arbetarpartiet». Det är självklart, att denna partibeteckning, så länge det inte finns något *lagligt* skydd för den, gav öppet rum å kommunisterna att välja samma partibeteckning. Under valrörelsen begagnades det faktum, att kommunisterna använde samma partibeteckning, såsom ett bevis för att mellan det socialdemokratiska partiet och det kommunistiska partiet existerade en valallians. När detta bestreds från socialdemokratiskt håll, förklarades alla sådana bestridanden såsom värdelösa, därför att man gjorde gällande, att om vi inte önskat en allians, kunde partiet ha förändrat sin partibeteckning och kallat sig t. ex. för det

*Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammarval.
(Forts.)*

Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammарval.

(Forts.)

socialdemokratiska arbetarpartiet eller något sådant. Ja, mina herrar, goda råd har det nog inte saknats i detta avseende. Men nu är det tyvärr på det sättet med den svenska socialdemokratien, att denna, i olikhet med de andra, de borgerliga partierna, inte vid varje val har ändrat sin partibeteckning, utan ända från år 1911 — första gången som det proportionella valsättet tillämpades i vårt land — ständigt har haft samma partibeteckning, åtminstone i det alldeles övervägande antalet valkretsar. Vi skulle ju möjligen ha kunnat förändra partibeteckningen ändå, trots att vi ansågo oss ha traditionens rätt, trots att vi ansågo oss ha rätt till denna partibeteckning på grund av sammansättningen av vårt parti, vilket åtminstone till 999/1000 består av arbetare, trots att vi ansågo oss över huvud ha all den rätt till denna partibeteckning, som kan följa av hävd, av innehållet i partiets program och av sammansättningen av dess väljarkår.

Men vad hade hänt, om vi hade övergivit denna partibeteckning? Jo, det hade inte hänt något annat än att ett litet parti på 18,000 människor — kanske inte ens så många den gången — hade övertagit denna partibeteckning som en god pris. Nu vill jag spörja riksdagens partier, huruvida ni tycka, att det är en rimlig begäran, att bara därför, att det fanns en laglig möjlighet för ett annat parti att upptaga samma partibeteckning, ett gammalt parti som det socialdemokratiska partiet skulle övergiva sin gamla partibeteckning och med varm hand överlämna den till förfogande åt ett annat parti. Ty det hade ju blivit den enda följden. Det tror jag mig lugnt kunna säga, att oavsett hur denna motion blivit behandlad, även om den blivit avvissad av riksdagen, hade det socialdemokratiska partiet *icke* kommit att övergiva sin gamla partibeteckning utan tagit de risker, som kunde uppstå därigenom, att t. ex. det kommunistiska partiet alltjämt i fortsättningen komme att begagna sig av den — så pass bestämd och avgjord rätt anser det socialdemokratiska partiet sig ha till denna partibeteckning.

Det finns vissa medlemmar, som ha yrkat på att vi skulle gå en annan väg, men jag tror icke, att de hade kommit att ernå majoritet för sin ståndpunkt inom det socialdemokratiska partiet. Den enda utväg, som under sådana omständigheter fanns för att få rent spel i detta fall, var att begära en lagstiftning om lagligt skydd för partibeteckningar. Om, sedan ett sådant lagligt skydd kommit till stånd, två partier segla under samma partibeteckning, *måste* det föreligga en överenskommelse dem emellan. Det kan aldrig vara någon oklarhet eller något slags fuffens med den ståndpunkten. Det blir rent spel i alla avseenden, och det är därför, som vi ha ansett det vara av vikt att gå denna väg.

När jag lyssnade till det anförande, som hölls av herr Åkerberg, vilken förklarade sig vara anhängare av denna tanke och på sätt och vis också yrkade bifall till motionen, blev jag verkligen rätt överraskad. Jag skall uppriktigt säga, att jag har en smula reflekterat på att yrka bifall till hans reservation eller till någon annan modifikation i detta utskottsutlåtande, men då jag hörde hans anförande, blev jag förskräckt, ty vad var det han hade tänkt sig med sin lilla fras: »genom en anordning med officiella valförberedelser *eller på annat sätt?*» Jo, han hade tänkt sig att under denna fras skulle döljas bägge de förslag, som första kammaren nyss avfärdat, nämligen att utredningen skulle omfatta såväl frågan om single transferable vote som frågan om tilläggsmandat i stället för ett lagligt skydd för partibeteckningen. Så rädd för officiella valförberedelser är i varje fall inte jag, att jag skulle vilja skicka denna sak till en utredningssump, ur vilken den med all säkerhet icke skulle komma tillbaka under de närmaste fem åren. För det första vill ju inte riksdagen hava någon ändring i det proportionella valsystemet i och för sig, och för det andra finns det ingen utsikt att man skall kunna komma fram till tilläggsman-

dat. När detta är de enda alternativen till de officiella valförberedelserna, herr Åkerberg, tror jag att det nästan är nödvändigt att stå kvar vid den ståndpunkt, som utskottet förordat. Jag kunde i varje fall — hur uppmärksamt jag än lyssnade på talaren — icke höra något annat, från hans sida föreslaget alternativ. Detta gör, att jag icke heller anser mig kunna biträda det av herr Alexander Nilsson gjorda yrkandet, att man skulle fullständigt stryka dessa ord, ehuru detta yrkande helt sammanfaller med motionen. Jag har ju, såsom rimligt är, i egenskap av sekreterare i det socialdemokratiska partiet ägnat åtminstone någon tankeverksamhet åt dessa ting, och jag har själv kommit till samma resultat som den, som skrivit motionen — det är nämligen inte jag som skrivit den, fastän jag undertecknat densamma. Vi hava alldeles oberoende av varandra kommit till den uppfattningen, att man icke kan lösa detta problem utan officiella valförberedelser. Men jag kan utan vidare säga, att jag har hoppats, att de skola kunna inskränkas i mycket hög grad, och att man icke skall gå ett steg längre i fråga om dessa officiella valförberedelser än som klart betingas därav, att man vill hava denna motions princip genomförd i lagstiftningen.

Det är med denna motivering, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Winberg: Herr talman! Till en början fann jag det verkligen något förundransvärt, att en motion med ifrågavarande innehåll kunnat komma just från det håll den gjort och vid *den nuvarande tidpunkten*, men genom herr Möllers anförande fick jag en liten förklaring därpå. Såsom herrarna hörde, lämnade han en förklaring på »skillnaden mellan det socialdemokratiska partiet och de andra borgerliga partierna». Märk väl, att det icke är mitt uttalande utan herr Möllers, och det säger ju någonting, som möjligen kan klara upp begreppen litet bättre. Annars får jag verkligen säga, att den verkar rörande denna historia om det betryckta socialdemokratiska partiet, som vill vidtaga alla åtgärder för att vara obefläckat av allt ont och fult, som kan förekomma i världen, och som vänder sig till riksdagen och Kungl. Maj:t med en begäran, att man skall komma detta betryckta parti till hjälp, för att det skall kunna bevara sin obefläckade ställning i framtiden. Nu måste jag för min del säga, att det förefaller ännu mera märkvärdigt, att ett sådant krav kommit nu just från det hållet. Ty vad inträffade förra året? Jo, för första gången gick hela det borgerliga Sverige då fram under gemensam partibeteckning — det var alldeles riktigt från borgerlig synpunkt sett — för att kunna utnyttja alla föreliggande möjligheter till att skapa sig en så stark politisk ställning som möjligt inom Sveriges parlamentariska liv. Samtidigt — märk väl — komma socialdemokraterna och göra med all kraft gällande, att vi måste komma bort ifrån, att man på arbetsidan går under gemensam partibeteckning för att även där kunna tekniskt utnyttja de möjligheterna att under nuvarande förhållanden få bästa möjliga representation i parlamentet. Ja, detta är ju ett steg från socialdemokratiskt håll, som man har anledning att förundra sig över. Det tyder på något slags självmordsprincip för arbetarklassens vidkommande. Det är en av de saker, som man förundrar sig över. Det hela är rent partipolitiskt upplagt med fullkomligt bortseende från arbetarklassens intressen. Och det förvånar mig särskilt, att socialdemokraterna äro så förargade på detta samgående vid valen. Ty, märk väl! Det är ingalunda kommunisterna, som under den gångna tiden vunnit på detta samgående, utan det är socialdemokraterna. Nu synes det, som om socialdemokraterna anse, att den minskning deras parlamentsrepresentation vid senaste valet undergick, icke var tillräcklig, utan att den borde hava varit ändå större. Socialdemokraterna anse, att det icke borde hava varit något samarbete vid valet

Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammarval.
(Forts.)

Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammarval.
(Forts.)

mellan de olika riktningarna inom arbetarklassen. Men om det inte hade varit samarbete, skulle socialdemokraterna ha kommit med åtminstone fem mandat mindre till riksdagen. Huruvida detta kan vara en riktig väg att tillgodose arbetarklassens verkliga intressen i dessa tider, överlämnar jag åt herr Möller och övriga socialdemokrater att klargöra.

Jag vill i detta sammanhang säga, att rent partipolitiskt betyder detta samarbete för kommunisterna ingenting, ty de hava ingenting vunnit därpå och komma icke att vinna någonting. Det har nämligen alltid visat sig, att de mindre partierna i detta avseende hava mindre utsikt att vinna något än de större. Men herr Möller skall icke inbilla sig, att vi finna det så ärorikt att gå under samma partibeteckning som socialdemokraterna. Långt därifrån! Jag har haft tillfälle att en föregående gång gentemot herr Vennerström, som förklarade, att samarbetet med kommunisterna var så otrevligt, deklarerat, att otrevnaden är lika stor på vår sida, men vi hava bortsett därifrån och ansett det vara vår skyldighet att se till, vad som för *klassens* vidkommande kan vara nyttigast och i någon mån bortse från de individuella olustkänslorna. Jag menar således, att för vårt vidkommande skulle saken i det fallet inte alls hava något intresse, och jag anser, att det är litet märkvärdigt, när man säger, att det icke finnes någon annan möjlighet att komma till en lösning av detta spörsmål, än att riksdagen så fort som möjligt ingriper och åstadkommer ett slags lagstiftning. Om det socialdemokratiska partiet hade tillräckligt klart och tydligt tidigare sagt ifrån, att det påtog sig ansvaret för att icke de olika grupperna inom arbetarrörelsen längre gå under gemensam partibeteckning — det är detta, som man från vårt håll velat få fram, fastän vi icke ha velat taga ansvaret för en sådan brytning — är jag fullt övertygad om att den saken redan varit ordnad. Det är min bestämda uppfattning, så att det är icke så märkvärdigt och omöjligt, som herr Möller här ville göra gällande.

Nu är det också ett faktum, att allt detta egentligen är en följd av den hets, som man från vissa borgerliga tidningars sida bedrivit mot socialdemokraterna, och av den omständigheten, att socialdemokraterna beträffande den saken liksom vid många andra tillfällen icke haft tillräckligt stark ryggrad att svara de borgerliga tidningarna, att det är fullkomligt naturligt, att arbetarklassens olika grupper gå under en gemensam partibeteckning för att på det sättet tekniskt utnyttja alla medel för arbetarklassen att få så stor representation som möjligt, alldeles som de borgerliga partierna göra. Socialdemokraterna hava som sagt icke haft tillräckligt stark ryggrad att säga detta, utan man har bara svängt sig och sagt: »Vi kunde icke göra någonting däråt; det är de förskräckliga kommunisterna, som annekterat vår partibeteckning.»

Jag skall icke heller närmare ingå på frågan om det socialdemokratiska partiets ensamrätt till en sådan partibeteckning som »arbetarpartiet», även därom kan man tvista, ty märk väl, att det icke är någon utpräglad politisk partibeteckning. Hade socialdemokraterna däremot från början valt en beteckning sådan som »det socialdemokratiska partiet», skulle det icke hava blivit något tal om, att någon annan skulle hava gått under samma beteckning. Men vad innebär en sådan beteckning som »arbetarpartiet»? Jo, den innebär, att en grupp eller ett parti, som huvudsakligast består av arbetare, går under *denna* partibeteckning. Jag skall icke uppdraga någon parallell och undersöka vilketdera partiet, socialdemokraterna eller kommunisterna, har mest rätt att kalla sig arbetarparti. Naturligtvis är det socialdemokratiska partiet också i så måtto ett arbetarparti, att det innefattar en massa arbetare, men man kan verkligen fundera även på den saken. Det finns ju numera generaldirektörer, överdirektörer och miljonärer i detta parti, så att det är ju inte precis sagt, att »arbetarparti» är det riktiga uttrycket. I detta avseende skulle kommunisterna säkert

kunna tävla. Därtill kommer, att både jag och många andra varit med om att arbeta under denna partibeteckning, kanske innan herr Möller var med och gjorde någonting i detta avseende. Även ur den synpunkten torde det vara lika berättigat, att vi gå under *den* partibeteckningen som någonsin socialdemokraterna.

*Om skydd för
partibeteckningar
vid andra-
kammarval.
(Forts.)*

Men det är en annan sak, som jag i detta sammanhang icke kan underlåta att något påpeka. Herr Möller gjorde gällande, att socialdemokraterna önskade ingenting hellre än att få hava denna partibeteckning i fred, och att det är kommunisternas förakt för all anständighet och politisk ans, som gör, att de så där utan vidare kunna lägga sig till med den. Ja, men är det så alldeles riktigt? Har man från socialdemokraternas sida i detta avseende verkligen gjort vad som göras kan för att klargöra linjerna, och är man på den sidan så ren och fläckfri, som man vill göra gällande? Jag tillåter mig endast påpeka en omständighet. Det finns en landsända, som heter Norrbotten, där socialdemokraterna icke gått under partibeteckningen »arbetarpartiet». Från vänstergrupperna där lanserades för åtskilliga år sedan partibeteckningen »det arbetande folket». Under denna partibeteckning har man gått däruppe hela tiden. Vad i all världens namn skulle hava hindrat, att socialdemokraterna där tagit den partibeteckning som de anse vara den riktiga för dem? Jo, de ansågo naturligtvis, att de skulle hava förlorat därpå. Det är alltså inte så mycket bevänt med detta renhetskrav, och det är inte det, som har varit utslagsgivande, mina herrar, utan man har sett på, vad som kunnat vara en till nytta, och det anser jag vara riktigt. Men nu har man vänt på saken.

Ett annat exempel. Det försiggick för åtskilliga år sedan val till första kammaren i Gävleborgs län. Jag tror, att det var under den första tiden, då den proportionella valmetoden tillämpades. Den socialdemokratiska landsfångsmannafractionen räknade ut, att högern skulle komma att få åtskilliga överloppsroster, men att det skulle ställa sig så, att den socialdemokratiska fraktionen icke skulle kunna helt utnyttja sitt röstetal, med mindre än man kunde åstadkomma någon kombination. Detta resulterade i, att man med överloppsroster, som socialdemokraterna förfogade över, gick in under *högerns* partibeteckning i förstakammarvalet och på det sättet lade beslag på ett mandat i första kammaren, som man annars icke hade erhållit. För all del, jag har ingen anledning att reagera mot detta, men herr Möller, är det rätt att när man går till väga på det sättet, framhålla sig som så rena oskulder som överhuvud taget finnas?

Jag skall taga ett annat exempel, som ligger litet längre tillbaka i tiden. För en 25 å 30 år sedan var det liberalerna, som dirigerade hela valmaskineriet i Stockholm, och för att socialdemokraterna skulle kunna få fram några kandidater, måste dessa föras fram på ett valmöte, som liberalerna anordnade, och sedan vid provvalet få så stort röstetal, att de möjligen skulle kunna slinka in. Vid dessa provval förklarades, att det endast var tillåtet för medlemmar av liberala valmansföreningen här i Stockholm att deltaga i valet och endast för sådana här i Stockholm boende personer, som avlämnade en skriftlig förbindelse, att de icke tillhörde en annan politisk valorganisation. Jag skall tala om för herr Möller, att både jag och tusentals andra socialdemokrater avgåvo en sådan förbindelse och röstade där. Då var det icke så noga i fråga om oskulden, utan då använde man de medel, som funnos, för att arbetarklassen överhuvud taget skulle få någon representation. Men med ett sådant exempel för ögonen få herrarna ursäktade, att jag anser det vara litet överdrivet att beklaga sig över, att man är i så beträngd ställning, att man icke kan klara sig, med mindre riksdagen och Kungl. Maj:t komma till undsättning. Det är ett frappant bevis på, att man icke har *klassens* intresse för ögonen. Här gäller det naturligtvis vad man varit inne på mångfaldiga gånger: *det är regerings-*

Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammareval.
(Forts.)

bildningsproblemet, som egentligen överskyggar alltsammans. Nu är det på det sättet, att för att de borgerliga överhuvud taget skola kunna vara med om en samverkan, som lämnar socialdemokraterna möjlighet att inom den närmaste tiden återigen taga plats på taburetterna, kräva de att socialdemokraterna skola så eftertryckligt och grundligt som möjligt taga avstånd från allt som nu står på vänsterkanten inom arbetarrörelsen. Då man anser, att man måste acceptera beställningen från borgerligt håll, har man kommit fram med denna motion. Huruvida den kan vara ägnad att skapa något regeringsunderlag, vill jag icke yttra mig om, men jag är däremot ganska klart övertygad om, att den inte kommer att skapa några starkare grundvalar inom svenska arbetarklassen för det parti, som går till väga på det sättet, och med bortseende från arbetarklassens klara intressen endast går fram med de avgränsade partipolitiska synpunkter, som det här är fråga om. Rent partipolitiskt har jag, som sagt, ingenting som helst emot detta, och jag skulle ha varit glad om det socialdemokratiska partiet tillräckligt tydligt sagt ifrån, ty då hade hela saken varit ordnad för länge sedan. Varken jag eller övriga kommunister äro tilltalade av att längre gå under denna partibeteckning, men vi hava ansett, att den, som skall bryta samarbetet, skulle göra det så pass tydligt, att ansvaret kom att falla på den part, där det egentligen bör falla. Det är bara den saken, som jag velat hava utklarerad.

Men så är det ännu en sak, som gör, att frågan blir ännu mera vansklig, och det är den omfattande bas, på vilken man vill lägga denna utredning, där man ämnar komma in på frågan om *officiella valförberedelser* med vad därtill hör. Vi hava från en del andra länder exempel på, hur ingripande det blir i de olika gruppernas och partiernas valarbete och möjlighet att överhuvud taget kunna uppträda i ett val och icke på grund av formaliteter kanske i sista ögonblicket kunna avstängas. På grund av de vanskligheter och faror, som förefinnas och som sannerligen icke kunna stå i överensstämmelse med ett demokratiskt parti och vad man i detta avseende kan kräva i fråga om enkla och koncisa linjer vid medborgarnas deltagande i valen, blir saken ännu mera vansklig.

Ur dessa synpunkter, herr talman, har jag kommit till den uppfattningen, att om socialdemokraterna vilja ett upphörande av detta samgående, finns det ingenting enklare än att säga detta till kommunisterna och även påtaga sig ansvaret därför. Alltså behöva icke riksdagen och Kungl. Maj:t ingripa för att åstadkomma detta resultat. Framför allt vill jag avvisa talet om, att socialdemokraterna skulle vara så rena, att de aldrig i något avseende vidtagit sådana åtgärder, för vilka de nu beskylla kommunisterna. Vidare vill jag säga, att anledningen till att kommunisterna använt socialdemokraternas partibeteckning ingalunda varit den, att vi kände oss så förfärligt trakterade av att gå under denna partibeteckning, utan det berodde på, att vi ansågo oss böra sätta klassens intresse i första hand och de olika partipolitiska synpunkterna i den andra. Till sist vill jag såsom ytterligare skäl för min ståndpunkt påpeka de vanskligheter, som kunna uppkomma, om man ger sig ut på så vida områden, som utskottet nu ifrågasatt, och börjar laborera med officiella valförberedelser. Det är sannerligen inte nödvändigt att vid frågans behandling ge sig in på dylika vidlyftigheter.

Av dessa skäl hemställer jag, herr talman, om avslag på såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag skall icke gå in på den uppgörelse mellan kommunister och socialdemokrater, som pågår i kammaren, men jag kan icke lämna alldeles oanmärkta ett par yttranden av den siste talaren.

Den ena anmärkningen jag ville göra är, att det förefaller, som om han menade, att den samling under en borgerlig partibeteckning, som ägde rum vid sena-

ste valet, i stor utsträckning skulle hava berott på, att de borgerliga velat samla sig mot arbetarklassen. Detta är så långt ifrån förhållandet, att jag är alldeles övertygad om, att den borgerliga samling, som vid valet faktiskt ägde rum, ej alls var riktad mot arbetarklassen utan mot kommunisterna. Kartellen berodde sålunda icke därpå, att man ansåg det vara nödvändigt, att de borgerliga, till vilka vi efter min mening ha all anledning att i ganska stor utsträckning räkna även socialdemokraterna, skulle gå emot arbetarna, utan det var tvärtom så, att de kommunistiska elementen som kommo med och som man visste, att de skulle komma med socialdemokraterna, voro av den art, att man ansåg det vara nödvändigt att söka säkerställa hela folket.

Den andra omständigheten, jag ville beröra, är, att när man sagt, att socialdemokraterna och kommunisterna måste hålla ihop, därför att de borgerliga gått under gemensam partibeteckning, är detta att ställa saken på huvudet. Det är tvärtom så, att den borgerliga samlingen säkerligen aldrig i samma utsträckning kommit till stånd, om man icke vetat, att kommunisterna gingo med socialdemokraterna och därigenom gav detta senare i sig självt nationella parti en betydlig internationell anstrykning med ganska stark österfärg, vilket naturligtvis icke ansågs vara lyckligt.

Om jag emellertid lämnar dessa frågor och går in på det här föreliggande spörsmålet, kan jag icke neka till att det förvånar mig mycket, att den ärade motionär, som haft ordet, blev så förfärad över den ena reservantens motivering för sin reservation att han platt föll ifrån sin egen motion. Ty det förslag, som framställdes av herr Alexander Nilsson, sammanfaller, såsom han själv framhöll, ytterst med hans egen motion, såsom herrarna kunna läsa i ingressen till utskottsutlåtandet. I sak är det precis detsamma. Den omständigheten, att den förre reservanten motiverat sin reservation, till vilken den senare nu icke yrkat bifall, på ett sådant sätt, att man såsom den ärade motionären icke kunde vara med därom, den omständigheten borde ingalunda kunna medföra, att man nu skulle bifalla utskottets förslag utan herr Alexander Nilssons ändring: en sådan logik har jag litet svårt för att fatta. När jag vänder mig mot utskottsutlåtandets sista punkt, »samt i samband därmed om officiella valförberedelser», och för min del, herr talman, förordar bifall till det yrkande, som framställdes av herr Alexander Nilsson, sker detta av det skälet, att jag tror, att om man här sätter in »samt i samband därmed om officiella valförberedelser» kommer huvudvikten att läggas just vid dessa ord, under det att motionen går ut på någonting annat och mindre, nämligen skydd för partibeteckning. Om man läser utskottets utlåtande å sid. 14, finner man en redogörelse — liksom också motionären lämnat — för hurusom man hittills ställt samman kravet på ett sådant skydd med officiella valförberedelser. Men utskottet går ett steg längre, då det på sid. 15 i näst sista punkten säger: »Däremot torde, såsom motionären i överensstämmelse med de proportionsvalsakkniga påvisat, skydd för partiernas beteckningar svårligen tänkas genomfört utan officiella valförberedelser.» Denna lilla punkt kan ju i sig själv tyckas ganska oskyldig, men när man sedan i slutklämmen finner orden »samt i samband därmed om officiella valförberedelser» måste man efter min mening och i synnerhet om man har reda på, huru arbetet under årtal bedrivits inom konstitutionsutskottet, stanna vid den uppfattningen, att detta är huvudsaken. Är riksdagen, mina herrar, verkligen beredd på att nu begära officiella valförberedelser? Det kan ju icke tänkas, att dessa officiella valförberedelser endast skola göras för detta partiskydd, utan begär riksdagen i likhet med utskottet officiella valförberedelser, blir det sådana i och för sig och då frågar jag, huruvida herrarna i första och andra kammaren äro alldeles på det klara med vad som ligger i uttrycket »officiella valförberedelser». Det är ett uttryck, som kan betyda både det ena och det andra; det kan betyda mycket, och det kan betyda litet.

*Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammarsval.
(Forts.)*

Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammarval.
(Forts.)

men jag tror, att man får lov att göra klart för sig, att vad utskottet här synes syfta till är det mera och icke det mindre. En officiell valförberedelse *kan* och kommer till sist att utmyнна i att inga andra valsedlar få användas än vissa officiellt inregistrerade, och den kan också utmyнна däri, att valsedlarna sammanföras i stora plakat, kanske så stora som en tidningssida, och på denna valsedel skall man sedan förpricka det partinamn eller den grupp eller lista, med vilken man vill rösta. Jag tror icke, att en sådan utveckling vore önskvärd, och om ett sådant förslag komme, skulle jag hoppas, att det fölle, men då fölle också med all sannolikhet skyddet för partibeteckning. Vill man sålunda hava skydd för partibeteckning, förefaller det mig riktigare och lämpligare, att man begränsar sig till att begära detta. Därmed har man inte begärt någonting sådant, som den ärade motionären fruktade skulle komma att läggas in i saken, men om vilket icke ett ord finns i betänkandet och varom man säga, att den reservant, till vars yrkande jag hemställt om bifall, heller icke uttalat något som helst gillande.

Härtill kommer ännu en sak, nämligen att de officiella valförberedelserna förutsätta, såvitt jag kan se, ganska konsekvent en omläggning av beredningen av våra val. Denna förberedelse ligger nu närmast hos Konungens befallningshavande och valnämnderna, men skall man hava officiella valförberedelser efter utländskt mönster, måste vi förmodligen allt mer och mer lägga det på nya självstyrelseorgan oberoende av Konungens befallningshavande. Eller vill man verkligen i Konungens befallningshavandes hand lägga hela den makt och myndighet, som följer med ett fullständigt genomförande av officiella valförberedelser? Jag tillåter mig tvivla på detta. Under sådana förhållanden leder denna begäran om officiella valförberedelser direkt ut i en stor utredning om en total omläggning av vad som nu går före valet. Jag tror icke, att motionären är betjänt med det, och jag tror icke heller, att svenska folket är betjänt med detta, ja, jag är viss, att riksdagen i så fall gör en framställning, som blir över hövan bönhörd, vilket enligt min mening icke heller kommer att väcka någon större tillfredsställelse.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till det yrkande, som förut under diskussionen gjorts av herr Alexander Nilsson såväl beträffande klämman som motiveringen. Jag vill gärna erkänna, att i motiveringen kunde orden stå — där gjorde de icke stor skada. Men jag tror, att efter den här förda debatten är det riktigare, att man tar bort dem ur motiveringen också, och jag kan icke tänka mig, att motionären icke skulle kunna vara med om ett sådant förslag, då det så totalt överensstämmer med hans eget. Jag vet inte, varför han skall vara så rädd för synpunkter, framhållna av en reservant, vars förslag icke bifalles, att han avisar motiveringen till det förslag, som här är framställt och som är hans eget.

Herr Stendahl: Herr talman, mina herrar! När den stora kommitté, som kallades proportionsvalssakkunniga, på sin tid avlämnade sitt betänkande, innehöll detta betänkande trenne stora huvudmoment. Det första var införandet av större valkretsar, det andra förslag om en bättre sammanräkning, varigenom i första hand den s. k. dekapiteringen skulle omöjliggöras, och som ett tredje moment innehöll betänkandet införandet av officiella valförberedelser. Det första momentet togs självständigt och mötte intet hinder. När det andra kom under behandling, tillåto sig åtskilliga medlemmar av konstitutionsutskottet att fråga en av de sakkunniga i kommittén, som var tillkallad för att lämna upplysningar i konstitutionsutskottet, huruvida han verkligen ville taga på sitt ansvar att tillstyrka genomförandet av den nya sammanräkningsmetoden, utan att denna sammankopplades med officiella valförberedelser. Frågan ställdes därför, att de frågande hade den uppfattningen, att den föreslagna sam-

manräkningsmetoden möjliggjorde valtrick eller, låt mig säga rent ut, valsjoj, åstadkomna lättast genom att man tillägnade sig ett annat partis eller en annan grupp partisbeteckning och därigenom eventuellt tillgodogjorde sig detta partis eller denna grupp eventuella röstöverskott, d. v. s. gjorde sig skyldig till röststöld. Vi hade ju den uppfattningen, att röststöld i och för sig är en handling, som inte är ett dugg bättre än vilken annan stöld som helst, vilken, som herrarna allesammans veta, anses vara kriminell och straffas med Långholmen, åtminstone i den här staden.

Den ärade tillfrågade sakkunnige, en professor i Lund, svarade, att han helt och hållet delade de frågandes tvekan, och han sade, att det är intet tvivel om att efter ett eller ett par val har valmanskåren och valledningarna lärt sig, huru de skola kunna valtekniskt utnyttja de möjligheter till fördelar för sig och samtidigt till nackdelar för andra grupper, som ligga i den föreslagna sammanräkningsmetoden, om man icke inför officiella valförberedelser. Men han sade vidare, att han hade den uppfattningen, att med undantag av några få, som kunde systemet, så riskerade man under de första valen åtminstone icke, att dessa valtrick eller att detta valsjoj skulle tillämpas i någon större omfattning, därför att det behöves i varje fall en viss period år, ett visst antal val för att ett tillräckligt stort antal av de personer, som hade hand om valmaskineriet, skulle lära sig, hur de skulle bära sig åt för att komma till detta resultat. Han menade således, att det var mindre risk vid de första tillfällena, för att dessa politiska olägenheter skulle uppstå, och man fann det därför icke så betänkligt att genomföra sammanräkningsbestämmelserna, ty man ansåg, att om man tog dem, skulle de efter ett par val alldeles automatiskt föra fram till officiella valförberedelser, och man skulle därigenom få lagd den sista stenen i ett visserligen icke fulländat men i alla fall fullbyggt valmaskineri, en valmetod, som faktiskt vore bland de bästa, som finnas och kunna åstadkommas, och som verkligen vore användbar. Detta var orsakerna till att åtminstone jag för min del vid det tillfället röstade för den kungliga propositionen och gick in för den sammanräkningsmetod, som vi nu ha, ehuru jag var fullt på det klara med att den skulle mynna ut i den situation, där vi nu stå. Jag gick in för metoden därför att jag menade, att ju förr jag ginge in för den, desto förr komme jag dit, där vi nu äro: till en fullständig utbyggnad av systemet, som är nödvändig för att systemet skall fungera på sätt som är avsett, nämligen så att det återspeglar i största möjliga grad meningarna hos de väljande eller, för att använda ett ord, som här flera gånger i dag har använts, folkviljan. Ty det är ju meningen med valen, att de skola avspegla folkviljan i görligaste mån.

Nu har man ju sedan den tiden haft åtskilliga val, och vi ha litet var i rätt stor omfattning lärt oss, hur man kan till egen fördel i största möjliga mån använda den nu lagfästade metoden. För att komma in på litet mera realiteter, även om de beröra ett eller annat parti, som jag inte tillhör, skall jag ta några exempel, och för att inte anses orättvis skall jag sedan en liten smula beröra, hur samma sak verkar på det parti, jag tillhör.

Jag lyssnade med mycket stort nöje till ledarens för det socialdemokratiska partiet anförande, i vilket jag till allra största delen kan instämma. Det är enligt min mening alldeles för mycket begärt av ett parti, om man begär, att det för att göra ett annat parti ett nöje eller av någon som helst annan anledning skall släppa en partisbeteckning, som det under långa, långa år arbetat upp och lagt ned ett kolossalt arbete på att få fram. Det är icke resonligt enligt min mening att begära, att det skall avstå från den, därför att det kan vara behagligt för den ena eller andra. Det är således inte med den utgångspunkten, som jag har och har haft den uppfattningen, att man i stora delar av det socialdemokratiska partiet, vid det sista valet till andra kammaren, gärna såg att kom-

*Om skydd för
partis-
beteckningar
vid andra-
kammerval.*

(Forts.)

Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammerval.
(Forts.)

munisterna gingo under beteckningen »arbetarepartiet», d. v. s. under det socialdemokratiska partiets partibeteckning, utan min uppfattning, att detta gärna sågs, är beroende på det allmänt bekanta yttrande, som en av de ledande inom det socialdemokratiska partiet fällde före valet: »Hellre en kommunist än en högerman på bänkarna i andra kammaren.» Hur detta sedan skulle gå till, utan att dessa två partier, kommunisterna och socialdemokraterna, gingo under gemensam partibeteckning, övergår mitt förstånd. Jag skall å andra sidan gärna medge — skall inte alls spela skenhelig — att det är mig inte alls obekant, att det inom det socialdemokratiska partiet fanns mycket stora divergenser om denna sak. Det är riktigt, att partiet stod delat i olika grupper. Jag känner inte till huru stora procentsatserna voro, och det angår mig inte. Meningarna voro delade, men att man inom vissa ledande grupper inom det socialdemokratiska partiet faktiskt drev den satsen: »hellre en kommunist än en högerman», torde vara ostridigt, och då får man ju, såvitt jag förstår, inom det socialdemokratiska partiet finna sig i, om man på högerhåll inte tror, att majoriteten inom det socialdemokratiska partiet före valet hade något egentligt emot, låt mig uttrycka mig rakt på sak, att kommunisterna tillägnade sig socialdemokraternas partibeteckning. Resultatet av detta tillägnande blev, att det socialdemokratiska partiet fick i andra kammaren, såvitt jag räknat rätt, sex platser mera än det skulle ha fått, om icke kommunisterna gått under den gemensamma arbetarepartibeteckningen.

Jag har på grund av den räkningen varit mycket tveksam och inte riktigt förstått, varför man var så missbelåten på socialdemokratiskt håll för vad som hänt, ty faktum är, att ingen kommunist sitter på socialdemokratiska röster utan tvärtom sex socialdemokrater på kommunistiska. Jag menade således, att kommunisterna på sitt samgående icke vunnit någonting utan att hela vinsten var skördad av socialdemokraterna, och därför frågade jag mina socialdemokratiska kolleger inom konstitutionsutskottet: »Vad är det ni äro så ledsna över? Är det de sex plusmandaten? Jag får säga, att jag förstår inte anledningen.» Därpå fick jag följande svar: »Vi skola be att få upplysa herr Stendahl om att ni som gammal valmakare borde kunna förstå, att ett mindre parti, en mindre grupp, har större chans att samla röster på sina särlistor, om den inte går under särpartibeteckning utan under en stor, allmänt känd partibeteckning.» Och jag vill ju villigt medge, att fastän jag inte exakt kan bedöma förhållandet mellan socialdemokraterna och kommunisterna vid det föregående valet till andra kammaren, förefaller det mig, om jag skall utgå ifrån vad jag känner till från mitt eget parti, att resonemanget måste vara riktigt, och ur den synpunkten kan jag också förstå den föreliggande motionen. Det är ingen tvekan om, att ifall en grupp inom högerpartiet vore i konflikt med ledningen, hade en annan uppfattning än ledningen, och ville gå fram med en särlista, hade den högst väsentligt mycket större chans att få sin kandidat vald, om den ginge under högerns partibeteckning än om den skulle gå under sin egen flagg med en särbeteckning. I det fallet såväl som i fallet socialdemokrater-kommunister, blir ju alldeles givet konsekvensen den, att den mindre gruppen har rätt stora chanser att ifrån den större gruppen få över, dels av tillfälligheter, dels av okunnighet och dels av andra orsaker, personer, som annars alldeles säkert inte skulle gått med den mindre gruppen, om den inte gått under den större gruppens beteckning. Det är klart, att mot den synpunkten kan jag också förstå, om socialdemokraterna resonera på det sättet, och det kan ju vara orsaken till denna motion, att hade det varit omöjligt för kommunisterna att utan socialdemokraternas medgivande tillägna sig det socialdemokratiska partiets partibeteckning, hade kommunisterna vid det senaste valet icke haft möjlighet att tillnärmelsevis komma upp i det röstetal, de nu kommit upp till. Sålunda, fastän det statistiskt kan visas, att det är socialdemo-

kraterna som haft fördel av valet, är det inte så säkert, att denna statistik svarar mot det verkliga förhållandet, utan, så konstigt det låter, är det möjligt — jag säger inte, att det är säkert, men det är möjligt — att denna statistik de facto är grundligt missvisande och att socialdemokraterna, om samgåendet icke hade varit, kanske hade lagt sig till med alla, kanske med flertalet av de platser, som de nu fingo på grund av kommunistiska överskottsstämmor.

Jag har den uppfattningen, att ett parti eller en grupp skall ha absolut rätt att rösta på vem de vilja, utan att fråga vare sig den ena eller den andra, men däremot skola de icke ha rätt till att mot andra röstades önskan stjåla eller tillgodoräkna sig på vare sig det ena eller andra sättet andra röstades röster. Det är denna renlighetsprincip, om jag så får uttrycka mig, som gjort, att jag alltid ansett, att ett införande av officiella valförberedelser i en viss grad är önskvärt — jag vill nämligen inte alls som den siste ärade talaren driva denna sak in absurdum på något sätt, utan jag vill icke ha ett dugg mera av officiella valförberedelser än som är nödvändigt för den politiska renligheten.

Nu har den motion, som här behandlas, gått så hårt fram, att de, som sköta valmaskineriet, skulle få en enligt min uppfattning oskälig makt, något som jag för min del icke vill vara med om. Men jag skall villigt medge, att det är oerhört svårt att skriva en motion av det slag, som det här är fråga om, utan att man stöter på den ena eller andra svårigheten. Motionären och jag ha delvis olika utgångspunkter, men i huvudsak syfta vi till samma mål, och jag har sagt den ärade motionären under hand, att det här är en sådan fråga, som jag icke tror kan lösas genom att en framlagd motion ögonblickligen blir bifallen. Däremot har jag den alldeles bestämda uppfattningen, att frågan är dock icke svårare än att kunniga personer ifrån skilda läger, d. v. s. personer, som kunna dessa saker, vid förhandlingsbordet utan några alltför stora svårigheter skola kunna nå ett positivt resultat, som kan accepteras av alla dem, som verkligen hålla på den proportionella valmetoden. De andra herrarna, som icke vilja den proportionella valmetoden, skola vi överhuvud taget inte tala om, ty de äro utan vidare emot allting, och de driva ju, som vissa av mina ärade vänner här och ännu mera i andra kammaren göra, den principen: ju värre, ju bättre. Men de, som verkligen önska ett gott maskineri för att få fram folkviljans utslag vid val, de borde, förefaller det mig, alla utan större svårigheter kunna komma fram till ett för alla partier, alla grupper, alla parter acceptabelt förslag, under förutsättning självfallet, att man får litet tid på sig och får byta meningar vid förhandlingsbordet.

Det är dessa synpunkter, herr talman, som jag alltid hävdad under det arbete, vilket under de tio år, jag varit i riksdagen, från första året till nu pågått för att få ett gott valinstrument till stånd, och det är de skälen, herr talman, som göra, att jag här, även om jag i en eller annan detalj har en annan uppfattning än vissa av mina ärade kolleger i utskottet, likväl har biträtt utskottets hemställan, till vilken jag tillåter mig yrka bifall.

Herr Åkerberg: Ja, det är kanske inte nödvändigt att tala så mycket om vad som förekommit tidigare. Jag vill icke lägga mig i tvisten mellan herr Winberg och herr Reuterskiöld, huruvida den s. k. borgerliga samlingen vid valet i fjol var riktad mot arbetarklassen eller huruvida den var riktad emot kommunisterna enbart, men i det avseendet har naturligtvis herr Reuterskiöld rätt, att denna borgerliga samling kanske aldrig kommit till stånd, om icke kommunisterna förekommit under den socialdemokratiska partibeteckningen.

Herr Winberg säger, att det var icke kommunisterna, som hade fördel av det hela, utan socialdemokraterna, och att för kommunisterna var det likgiltigt. Man måste då fråga herr Winberg: varför ha kommunisterna då alltid varit så angelägna om att fasthålla vid denna omaka allians? Herr Win-

*Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammarsval.*

(Forts.)

Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammarval.
(Forts.)

berg säger, att om socialdemokraterna sagt tydligt ifrån, då skulle kommunisterna låtit bli. Det har emellertid säkerligen sagts ifrån tillräckligt tydligt ifrån ledande håll inom det socialdemokratiska partiet, att man icke önskat detta kommunistunderstöd, men önskningarna ifrån det hållet ha icke beaktats.

Herr Winberg säger vidare, att kommunisterna ansett det nödvändigt i den gemensamma klassens intresse att fasthålla vid denna allians. Ja, det där *gemensamma*, det kommer då mycket litet fram i andra sammanhang. På alla andra områden, när kommunisterna föra agitation, rikta de den huvudsakligast emot det socialdemokratiska partiet, och det har officiellt proklamerats, att den viktigaste uppgiften för kommunistpartiet är just att slå ned socialdemokratien, som är det förnämsta hindret för den s. k. världsrevolutionen. När brödrskapet i vardagslag är beskaffat på det sättet, när vänskapen är så liten och dålig eljest, då tycker jag det är rent hyckleri att tala om att man vid valen i det gemensamma intressets namn måste gå tillsammans. För övrigt är det här inte alls fråga om, huruvida socialdemokrater och kommunisterna böra gå tillsammans utan huruvida det ena partiet skall ha rätt att mot det andra partiets bestridande annektera dess partibeteckning.

Herr Möller sade, att han reflekterat på att rösta för min reservation, men när han hörde mitt anförande, fann han, att han inte kunde göra detta. Det var tråkigt, om jag uttryckt mig på ett sådant sätt, att vi förlorat en röst i den kommande voteringen, men jag tror, att herr Möller i det fallet missförstod mig. Jag förordade varken tilläggsmandat eller single transferable vote i detta fall, men jag nämnde dessa båda saker för att belysa, att utskottet icke talade sanning, då det sade, att skydd för partibeteckning icke kunde åstadkommas på annat sätt än genom officiella valförberedelser. Jag nämnde, att det kan ske genom tilläggsmandat och att det kan ske genom annat valsätt o. s. v., men i detta sammanhang har jag ingen anledning att förorda dessa anordningar, ty för min del har jag den uppfattningen, att skyddet kunde realiseras även på annat sätt. Jag vill icke ha några tilläggsmandat, och i fall jag är tvungen att acceptera officiella valförberedelser, vill jag i likhet med vad herr Stendahl sade nu — vilket han däremot icke framförde inom utskottet — ha så litet som möjligt av dem. Det är möjligt, att vi måste hålla på herr Stendahls häst i slutspurten för att få fram något resultat, men jag kan icke anse det nödvändigt att vi redan från början placera oss i sadeln.

Vad det av herr Alexander Nilsson nu framförda yrkandet beträffar, framgår det ju, att det sammanfaller i det stora hela med mitt yrkande. Det talas visserligen i min reservation något om officiella valförberedelser, men jag måste villigt erkänna, att jag gjort det för att göra reservationen litet smakligare för dem, som till varje pris vilja ha officiella valförberedelser. Men mitt hjärta är kanske mera hos herr Alexander Nilsson. Om min reservation avslås, kommer jag alltså att med glatt hjärta rösta för hans.

Herr Möller: Ja, herr talman, jag skall endast be att få säga några ord till svar på vad som här förekommit.

I anledning av herr Winbergs exempel vill jag först och främst betona, att jag verkligen inte gör anspråk på att det socialdemokratiska partiet skall betraktas som något slags högre moralisk enhet än andra partier. Det förhåller sig inte på det sättet. Det är en synpunkt, som jag överhuvud taget inte förstår. Jag har alltid betraktat både partier och klasser som speciellt ur moralisk och ofta nog även ur intellektuell synpunkt tämligen likvärdiga. Jag har aldrig tillhört dem, som bruka förebrå överklassen för sämre moral än arbetarklassen, men jag tycker å andra sidan icke, som man från andra hållet

vill göra gällande, att arbetarklassen har sämre moral än överklassen. Det kan vara hugget som stucket i sådant avseende.

Men det är inte den saken det gäller. Om herr Winberg åberopar något sådant som Gävleborgsvalet, så får jag säga, att det är ju många år sedan det inträffade, men jag tar för givet, att åtminstone den socialdemokratiska *partiledningen* alldeles bestämt ogillade ett sådant tillvägagångssätt, som den socialdemokratiska landstingsgruppen i Gävleborgs län tillät sig. Och om herr Winberg ljugit sig in på liberala möten för att deltaga i voteringar, förstår jag inte på vad sätt detta kan diskreditera den föreliggande motionen. Vi ha väl intet ansvar för vad herr Winberg eventuellt gjorde för tjugufem år sedan.

Vad Norrbotten beträffar, förhåller det sig väl på det viset, att partibeteckningen »Det arbetande folket» är äldre än det kommunistiska partiet och t. o. m. äldre än det vänstersocialistiska — herr Winberg har ju gått igenom alla graderna. Den är väl, förmodar jag, ungefär lika gammal som det proportionella valsättet. Vid dess införande fanns det ett socialdemokratiskt parti med litet olika schatteringar, och det var detta som i Norrbotten bestämde den partibeteckningen. Jag förstår överhuvud taget inte, att allt det där egentligen hör hit.

Men det finns en annan punkt, som jag skulle vilja yttra mig om. Herr Winberg står här i första kammaren och förklarar med en styrka och en kraft, som om han hade fått en extra fullmakt utfärdad att avgiva denna förklaring här i dag, att om socialdemokraterna bara sade klart och tydligt ifrån till kommunisterna, skulle dessa aldrig vidare gå under partibeteckningen »arbetarepartiet», och att om vi hade gjort detta före 1928 års val, skulle kommunisterna utan tvivel övergivit den partibeteckningen för någon annan. Ja, herr Winberg, jag har verkligen räknat herr Winberg till de kommunisterna som icke fullkomligt avsiktligt talade mot bättre vetande, men jag är absolut övertygad om att vilken åtgärd — utom ett fullständigt utbyte av partibeteckning — som det socialdemokratiska partiet vid förra valen än företagit sig, så hade kommunisterna icke kommit att fästa något avseende vid den utan i varje fall gått fram under partibeteckningen »arbetarepartiet». Med den tilltagsenhet, som brukar finnas på den sidan, hade det antagligen kommit att gå till så, att man bestritt, att det socialdemokratiska partiet överhuvud hade någon rättighet att ha en så fin partibeteckning som »arbetarepartiet», och förklarat, att eftersom kommunisterna äro de enda, som företräda arbetarklassens intressen, var denna partibeteckning deras egendom, och det var egentligen vi som stulit arbetarpartiets beteckning från kommunisterna. Jag är nästan blankt övertygad om att detta blivit det kommunistiska svaret på en socialdemokratisk hemställan om att kommunisterna icke skulle begagna sig av den partibeteckningen, och det är ju så, att bakom vår passivitet och bakom det, att vi icke brytt oss om allt skallet kring saken, ligger ju många års erfarenhet om hur pass ogenerade kommunisterna äro. Jag tror icke, att herr Winberg med sin förklaring här i dag kan förändra något i vad jag här sagt. Jag är fullkomligt övertygad om att hans yttrande är en förklaring, tillkommen snarast som en liten ursäkt här inför första kammaren i dag men på intet sätt allvarligt menad.

En sak kanske jag kan få lov att slå fast i detta sammanhang. Herr Winberg meddelade jämväl, att på kommunisthåll satte man arbetarklassens intressen före de partipolitiska intressena, och därför ansåg man, att man icke ville så att säga bryta arbetarklassens enhetliga front, utan man ansåg, att man borde stödja socialdemokraterna i valrörelsen 1928. Ja, hur skall man då kunna uppfatta det, eftersom det var ju uttryckligen i arbetarklassens intressen, som kommunisterna gingo in under den partibeteckningen. Det var

*Om skydd för
partibeteckningar
vid andra-
kammarval.
(Forts.)*

Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammarval.
(Forts.)

ju deras motivering, som herr Winberg sade: klassens intressen kommo i första hand och icke de partipolitiska intressena. För mig är ju denna deklaration en fullkomlig överraskning. Jag förstår överhuvud taget inte sammanhanget, ty om jag icke missuppfattat kommunisterna, så är det socialdemokratiska partiet så långt ifrån en representant för arbetarklassens intressen, att det både dag och natt, vaket och i sovande tillstånd ingenting annat gör än förråder arbetarklassens intressen. Denna predikan har jag åtminstone hört de senaste fem åren. Hur kan det då vara möjligt, att vi ett tu tre förvandlas till *representanter* för arbetarklassens intressen och därför böra åtnjuta förmånen av att hava gemensam partibeteckning med kommunisterna vid ett val?

Ja, det förhåller sig väl med denna fras som med andra fraser, att man griper något som passar för tillfället, men att man i själva verket inte menar mycket med vad man säger. För min del får jag uppriktigt säga, att när jag inom det socialdemokratiska partiet har tillstyrkt, att denna motion skulle väckas, så har det inte varit på grund av den borgerliga pressens skall i och för sig under valrörelsen, ty jag kan mycket väl tänka mig, att det socialdemokratiska partiet framdeles kan komma i sådana situationer, att det kanske till och med kan bli fråga om att gå under gemensam partibeteckning med kommunistpartiet. Det är en sak, som inte avgöres i dag, huruvida det kan bli valallians mellan olika partier eller ej. Det, som avgöres i dag, är ingenting annat, än huruvida stöld skall få stölds beteckning eller om man skall låtsas, som om denna art av stöld står i annan klass än vanlig stöld. Det är bara denna sak, som skall slås fast. Skall det bli allians så skall det ske med öppet visir, och det får inte bli något slags smygallians, som det nuvarande tillståndet möjliggör och medger.

Om jag för ett ögonblick skall uppehålla mig vid valen 1928, så är jag ju personligen beskylld att ha förordat allians med kommunisterna vid senaste partikongress. Jag kan gott säga, att jag inom den socialdemokratiska partistyrrelsen har stött ett förslag om att man skulle vända sig till samtliga partier med en framställning om att alla partier skulle gå fram under egna partibeteckningar, utan allians, men det förslaget föll på grund av omständigheter, som jag inte här kan gå närmare in på. Det var helt enkelt därför, att majoriteten inom den socialdemokratiska partistyrrelsen var fast övertygad om, att den *borgerliga samlingen ingalunda motiverades av vår s. k. valallians*, utan att den var ett faktum, som var orubbligt, långt innan vi på kongressen ens hade bestämt, huruvida vi skulle ha partibeteckningen »arbetarepartiet» eller ej. Denna övertygelse kan ha varit oriktig, men den övertygelsen *fanns* inom det socialdemokratiska partiet, att ingenting i världen skulle kunnat till 1928 års val hindra de borgerliga från den fullständiga borgerliga samlingen. Vi betraktade alltså — liksom ni nu betrakta, vad vi ha sagt — såsom bluff, hela det där försöket att skylla på kommunistalliansen, bara som en förevändning att slå blå dunster i ögonen på väljarna. Om det nu, som sagt, var befogat eller ej, kan jag inte yttra mig om, men det var vår mening om historien.

Låt mig säga, att det kommunistiska partiet i Sverige till 1928 års val hade vänt sig till det socialdemokratiska partiet, antingen till huvudledningen eller till distriktsledningarna. Det har i regel varit överlåtet till distriktsledningarna, vilka handlägga sådana saker, sedan partibeteckningen en gång blivit bestämd. Låt mig säga, att det kommunistiska partiet i de olika distrikten hade vänt sig till de socialdemokratiska distriktsledningarna och föreslagit en valallians på vanligt, honnett sätt. Jag tror inte, att jag överdriver, om jag säger, att i åtminstone 23 av landets 28 valkretsar skulle ett sådant förslag ha blivit tillbakavisat fullkomligt. Utan vidare hade åtminstone 23 av de ansvariga socialdemokratiska distriktsledningarna bara sagt: »Nej, vi vilja inte veta av det.» Men däremot är jag också tämligen säker på, att i ett di-

strikt man bestämt skulle svarat ja på grund av speciella skäl, och möjligen hade man gjort det i ett par distrikt till. Det törs jag nu inte gå i god för, men jag är fullkomligt säker på, att det under sådana omständigheter på sin allra högsta höjd blivit något slags valallians i 5 valkretsar. Jag skildrar nu läget, som jag bestämt tror, att det var, fullkomligt uppriktigt och utan vidare. Men det kom aldrig någon sådan hemställan. Det protesterades därför endast i pressen.

Nu säger herr Stendahl, att partiordförandens ord »hellre en kommunist än en högerman» egentligen utgjorde beviset. Ja, jag undrar, om man kan betrakta det som bevis för att man önskar valallians, om man säger en sådan sak, ty ur riksdagssynpunkt är det ju fullkomligt obestriddigt, att en kommunist visserligen skäller ut oss i ur och skur, ständigt och jämt, men i 90 % av alla fall är han på grund av omständigheternas makt tvungen att rösta för våra förslag, under det att högermannen egentligen skäller mycket mindre på oss, men han röstar praktiskt taget varenda gång emot oss. Det där gör ju en politisk skillnad i kamrarna, men inte behöver man därför draga den slutsatsen, att Per Albin Hansson skulle velat säga: »Vi skola stödja kommunisterna vid valen.» Jag tror, att detta är en alldeles för långt gående slutsats, och jag tror icke den är befogad. Det ena är en politisk reflexion, det andra en fråga om konsekvenserna vid ett valläge, som jag misstänker, att Per Albin Hansson inte skulle medge, att man droge ur hans yttrande. Att det sedan blivit tolkat på det sättet, är en annan sak.

Ja, som sagt, vad detta kan komma att betyda för framtiden vill jag inte yttra mig om. Det rör sig alltså helt enkelt om, som herr Stendahl och även jag tillåtit oss framhålla — jag kanske får upprepa det — huruvida stöld skall betraktas som stöld i detta fall likaväl som i alla andra fall.

Vad frågan om officiella valförberedelser beträffar, har jag inte blivit lugnad av den diskussion, som har förts, så att jag kan icke ansluta mig till herr Alexander Nilssons förslag, trots överensställelsen med motionen. Jag vill påpeka, att överensställelsen inte är absolut, ty i den socialdemokratiska motionens motivering står uttryckligen, att man inte tror på möjligheten att åstadkomma ett resultat, med mindre det blir officiella valförberedelser, och för min del måste jag rekommendera mina partivänner att följaktligen rösta för utskottets förslag oförändrat.

Vad den »oskäligena makten åt partiledningen» beträffar, är det självklart, eftersom jag sitter som sekreterare i det socialdemokratiska partiet, att vad jag än säger, så tror man, att jag är anhängare av en starkt centraliserad partimakt, en speciellt stark makt åt ledningen. Det är jag verkligen inte. Jag medger, att ledningen på vissa punkter naturligtvis skall ha vissa rättigheter, men just när det gäller frågan om kandidatval och rörelsefrihet inom demokratin, så tror jag mig kunna våga försäkra, att jag går så långt som överhuvud det sunda förnuftet kan vara med. Jag betraktar det som ett fel, om demokratierna praktiskt taget i själva verket bara bli uttryck för partiledningsdiktaturer. Man skapar partiledningsdiktaturer i stället, diktaturer, som sedan gå under demokratisk skylt. Men det är ju en sak för sig. Val-sättet medför ju vissa konsekvenser, och det är klart, att rent formellt innebär motiveringen i motionen åtminstone delvis en stark makt åt ledningen, men i praktiken kommer det inte att bli så. En socialdemokratisk partiledning, som med stöd av detta skulle begagna sin makt, så att den t. ex. strök kandidatlistor, bakom vilka det stod, inte en eller två personer — det är en sak för sig — men *en verklig grupp*, en sådan socialdemokratisk partidistriktsledning skulle inte bli gammal. Det kan jag försäkra. Den skulle snart avskaffas, ty medlemmarna komma inte att finna sig däri.

Vad man än må säga om det socialdemokratiska partiet, finnes det en

*Om skydd för
parti-
belevningar
vid andra-
kammarval.
(Forts.)*

Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammareal.

(Forts.)

ganska utpräglad demokratisk anda i det. Jag menar därför, att detta har mera formell än reell betydelse. Man måste ha tekniska anordningar, som ge åt partiledningen stor makt, men i praktiken kan det som sagt inte betyda så mycket. Huruvida man inom andra partier är mera rädd för att ledningen skulle missbruka den makt, som lägges i dess hand, kan jag inte veta något om, men jag tror, att jag i det fallet lugnt kan svara för det socialdemokratiska partiets del.

Till slut kanske jag får lov att rätta den eventuella missägning, som jag påstås ha gjort mig skyldig till, när jag talade om de s. k. borgerliga partierna. Jag ville nämligen säga, att eftersom det rörde sig om en jämförelse mellan partierna, ha de andra, de borgerliga, partierna skiftat partibeteckningar, under det att det socialdemokratiska partiet har vidhållit sin partibeteckning, sådan den från början var.

Jag ber för min del att få vidhålla yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr Hansson, Gustav: Herr talman, mina herrar! Efter herr Möllers anförande har jag ju inte anledning att ingå så mycket på denna fråga. Jag hade tänkt att svara herr Winberg några ord, men herr Möller har ju gjort detta, och delvis även herr Åkerberg. Jag vill dock säga, att jag under föregående års valrörelse vid mer än ett tillfälle åhörde kommunistiska valföredrag. Dessa föredrag riktade sig till nio tiondelar mot det socialdemokratiska arbetarpartiet och till en tiondel mot de övriga partierna. Det var någon, som jämte mig åhörde ett sådant föredrag, och han sporde mig: »varför gå ni tillsammans under gemensam partibeteckning, då kommunisterna lägga in hela sin kraft på att motarbeta er och era strävanden?» — Jag kunde verkligen inte ge något svar därpå. Men då herr Winberg här i dag säger, att de gingo under vår partibeteckning i arbetarklassens intresse, så tillåter jag mig tvivla på att detta var bevekelsegrunden med hänsyn till den oerhörda agitation, som kommunisterna då såväl som vid andra tillfällen förde mot oss, då man använde till och med mindre rena vapen i kampen. Jag tror i stället, att deras åstundan var att under vår partibeteckning kunna locka till sig en del röster, som de annars inte kunde ha fått, såsom herr Stendahl redan framhållit. Jag tror, att detta och ingenting annat var anledningen.

Det är helt naturligt, att man i denna fråga, som nu föreligger till behandling, kan ha delade meningar, och jag för min del är inte fullt ense med utskottet i allt vad det säger såväl i sin motivering som i klämman. Men saken är den, att detta utskottsbetänkande är resultatet av en kompromiss, och jag har för min del gått med på densamma. Jag skulle vilja ha det dithän, att i vallagen förbjödes varje samverkan partierna emellan, att varje parti vid val tillfällen skulle gå fram under egen partibeteckning och under densamma söka att få så många anhängare som möjligt.

Jag har alltid varit moståndare till samarbete partierna emellan vid valen och är det fortfarande. Men det är ju helt naturligt, att jag inte har kunnat fått — och jag vet mycket väl, att jag inte heller nu kan få — något medhåll från majoritetens sida i denna min uppfattning. Det har talats om, att de officiella valförberedelserna äro någonting, som man inte vill ha, och för min del ville jag i utskottet inte ha det så bestämt utsagt i klämman, att sådana skola införas, fast jag väl inser, att det inte går att införa skydd för partibeteckning, om man inte i en eller annan form inför officiella valförberedelser. Ett verkligt skydd för partibeteckningarna går således nog inte att genomföra utan att man får de officiella valförberedelserna med.

Herr Winberg nämnde något om att kommunisterna ha hjälpt oss till sex mandat, och det är sant, om man ser på valstatistiken. Men jag vågar säga,

att hellre vill jag, att vårt parti i andra kammaren skulle ha gått miste om dessa sex mandat, än att vi skola ha kommunisterna att tacka för att vi fått dem, med hänsyn till den uppfattning jag förut uttalade, att jag anser, att varje parti bör gå fram under egen partibeteckning, efter egna rena linjer och få sin representation efter desamma.

Ja, det har talats så mycket här i denna fråga, så jag skall, herr talman, inte vidare upptaga tiden. Jag ber att få sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Hansson, Sigfrid*.

Herr von Geijer: Herr talman! Enär tiden är långt framskriden, skall jag inte bli lång i mitt anförande.

Som jag har fattat diskussionen här, är det endast ett yrkande, som är framställt, nämligen om avslag i sak. Jag får då utgå ifrån, vad själva huvudtanken i utskottsutlåtandet angår, att det vunnit kammarens sympati, men jag vill emellertid framhålla, att det är sista punkten i utskottsutlåtandet, som diskussionen rört sig om. Det har framställts ett bestämt yrkande, att den skulle utgå, och att jämväl den motivering i utskottsutlåtandet, som så att säga pekar på denna sista punkt, också skulle strykas. Det är olika skäl, som ha framförts för dessa yrkanden. Herr Åkerberg sade, att han ansåg, att saken inte var tillräckligt utredd, nämligen att ett dylikt förslag, som det här gäller — att förekomma ett oberättigat begagnande av annat partis partibeteckning — icke kan förverkligas utan att i någon form officiella valförberedelser föregå. Herr Åkerberg sade, att enligt hans mening var denna sak icke tillräckligt utredd. Ja, det tror jag man verkligen med fullt fog kan säga, att varje försök man gör i den vägen är lönlöst — om man icke helt enkelt vill likställa partibeteckning med firma eller dylikt, som man skulle ha laglig rätt att påtala, om den användes av obehöriga. Men gör man icke detta, vill jag påstå, att den utredning, som de proportionsvalssakkunniga på den punkten ha gjort, visar, att det icke är möjligt utan att använda officiella valförberedelser i någon form.

Herr Reuterskiöld hade en annan uppfattning i den delen, och det kan jag närmare förstå. Han trodde, att därest denna punkt bibehölls i utskottsutlåtandet och bleve riksdagens beslut, så komme huvudvikten att läggas på denna punkt — de officiella valförberedelserna — och själva huvudsyftet, förekommande av illojalt användande av partibeteckning, skjutas åt sidan. Jag förstår mycket väl, att det skall bära emot, när man först hör talas om officiella valförberedelser. Jag skall, herr talman, icke i detta sammanhang ingå på pro et contra beträffande det förslaget. Det finnes givetvis bådadera, fast jag för min del, efter de studier jag av omständigheterna föranletts att göra, kommit till det resultatet, att det förr eller senare blir en nödvändighet, enär så många fördelar äro förenade med detsamma, men jag förstår, att man därvidlag hyser betänkligheter. Jag skulle dock förstått dessa betänkligheter bättre, därest utskottet här verkligen hade givit ett bestämt direktiv, t. ex. »det och det skola vi göra, den formen skola vi ha» etc. Så har icke skett. Men när majoriteten i utskottet är fullständigt övertygad om att det icke går för sig att göra det, utan att officiella valförberedelser i en eller annan form måste gå före själva valet och att de officiella myndigheterna på förhand måste vara med på ett hörn, vilket är en viss form av officiella valförberedelser, då fanns intet skäl att icke säga ut detta. Om vi säga, att vi i detta sammanhang icke begära att få gå längre än att det syfte, som motionen avser och utskottet gått in för, tillgodoses, så gör det väl ingenting, om dessa punkter stå kvar. Så mycket mer som samma synpunkt, som herr Reuterskiöld lade på frågan, att, därest satsen finge stå kvar, huvudvikten skulle falla just på de officiella valför-

Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammaren.
(Forts.)

Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammarval.
(Forts.)

beredelserna, skulle, därest satsen strökes detta, omvänt, verka att frågan om officiella valförberedelser i sin ordning undertrycktes och att den kommitté, som får saken om hand, kanske skulle anse sig förhindrad att behandla denna sida av problemet. Därest orden strökes, sedan de en gång kommit dit, får det hela en helt annan karaktär. Det skulle förefalla, som om riksdagen i den punkten toge position på förhand, och det kan jag icke finna någon direkt anledning till.

Därför, herr talman, anser jag, så mycket mer som man uttryckligen sagt det — också herr Stendahl sade det, enligt vad jag tyckte mig uppfatta — att, då vi icke begära mer än vad som är tillfyllest för att nå det åsyftade målet, det icke innebär någon som helst risk, att punkten står kvar. Jag vill erinra om, att när det gäller frågor av enahanda art, har riksdagen icke varit buskablyg att avslå förslag från Kungl. Maj:t, byggda på skrivelser från riksdagen. För min del är även jag synnerligen försiktig när det gäller skrivelser. Men härvidlag har jag inga betänkligheter; ett biträdande av skrivelseförslaget innebär ej alls en förpliktelse.

Herr Winberg: Herr talman! Bara ett par små repliker. Herr Möller ansåg, att mitt uttalande här mera finge betraktas som en ursäkt. Häremot ber jag att få säga, att jag icke har behov av att be om ursäkt, i varje fall icke varken för vad jag sagt här i dag eller för, att jag och andra kommunister röstat under partibeteckningen arbetarpartiet.

Vidare vill jag säga, att herr Möllers påstående, att partibeteckningen i Norrbottens län skulle vara så gammal, att den icke kunde vara kommunistisk, i viss mån äger sin riktighet. Jag uttryckte mig så, att den var framförd av vänsterflygeln inom arbetarpartiet i Norrbotten, och det är riktigt. Men år 1921 kom det från socialdemokraterna ett yrkande, att man skulle taga en annan partibeteckning, därför att den dåvarande vore för mycket kommunistiskt betonad. Det föranledde intet resultat, och följden har blivit, att man där fortsätter med den partibeteckningen.

Vidare sade herr Möller, att, om det vore riktigt, som jag sagt, att det vore anledning för oss att gå under den partibeteckningen ur synpunkten av, att arbetarklassen såsom sådan och som en helhet skulle kunna i högsta möjliga grad tekniskt utnyttja sina resurser vid valtillfället och på den grund få större inflytande i det parlamentariska livet, han fann det märkvärdigt, att vi jämt och ständigt motarbetade och voro oartiga mot socialdemokraterna. Ja, men är det alldeles omöjligt att få socialdemokraterna att frångå den gamla vanan att draga ett likhetstecken emellan sig själva och arbetarklassen. När jag talade om arbetarklassen, tog jag den i dess helhet och icke bara socialdemokraterna. Man bör lägga märke till, att denna distinktion är ganska viktig.

Slutligen sade herr Hansson, att kommunisterna varit elaka mot socialdemokraterna vid valet i höstas. Ja, herr Hansson, jag tror icke, att det är skäl att taga upp den saken från någondera sidan. Jag skulle kunna säga åtskilligt såsom till exempel, att man inom Stockholms län mobiliserade ett stort antal bilar och skickade ut en massa ungdom, som följde de kommunistiska talarna från möte till möte och iakttog ett ganska odisciplinerat uppträdande på mötena, men jag skall icke fördjupa mig i dessa saker, jag lämnar dem därhän.

Jag har sålunda, herr talman, all anledning att vidhålla mitt yrkande.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag ber att blott få göra ett par tillägg till vad jag förut yttrat.

Först ville jag, med anledning av, vad den ärade ledaren för det socialdemokratiska partiet sade, få erinra därom, att hans uppfattning, att den borgerliga

samlingen i höstas hade varit bestämd långt i förväg oberoende av allt då ännu ovisst samgående mellan socialdemokrater och kommunister, så till vida torde vara riktig som de borgerliga hade ganska lång erfarenhet att bygga på och därför dömde efter gärningarna, som varit till vad som skulle komma. Om socialdemokraterna hade gått den linje, som den ärade talaren rekommenderade, hade därför ingen ändring skett i den borgerliga samlingen, i det att då måste om dem sägas detsamma, som man ofta sagt om högern, att den varit »för sent» ute.

Beträffande frågan, huruvida slutorden i utskottets kläm angående officiella valförberedelser skola strykas eller icke, tillåter jag mig påpeka, att den ärade huvudtalaren för utskottets hemställan i sitt anförande egentligen icke heller vände sig mot herr Alexander Nilssons yrkande, i vilket jag instämt, om strykande av denna punkt utan tvärtom strök under, *att han ville ha så litet officiella valförberedelser som möjligt*. I allt övrigt, som han sade, kan jag helt och fullt instämma, men det gällde icke de officiella valförberedelserna, om vilka han var mycket kortfattad.

När man talar om officiella valförberedelser, är det, såsom jag förut framhållit, mycket oklart, vad man därmed menar. Räknar man till officiella valförberedelser, vad motionären begär på sidan 3 i motionen, nämligen ett registrerande av ansökningar och meddelande om registrering, så kan åtminstone jag icke kalla detta för officiella valförberedelser. Det är någonting helt annat. Det är yrkanden från de enskilda partiorganisationerna, som skola registreras, myndigheterna äro här blott mottagande men icke handlande. I de officiella valförberedelserna ligger däremot ett aktivt moment från myndigheternas sida. Registrering är för partibeteckningsskydd alltid oundviklig men den är icke en officiell valförberedelse, även om det blir en obligatorisk åtgärd. Det är en väsentlig skillnad. Här föreligger en skyldighet, såsom det föreligger redan nu många sådana, men det är icke detsamma som en officiell valförberedelse, vilken innebär ett aktivt handlande från myndigheternas sida. Om man begär officiella valförberedelser, så begär man ett starkare aktivt handlande från myndigheternas sida än nu; detta anser jag vara felaktigt. Det är i själva verket icke heller så, att man genom ett bifall till herr Nilssons yrkande skulle, såsom utskottets ärade ordförande trodde, avvisa möjligheten att i en utredning taga upp frågan även om officiella valförberedelser, ty sista punkten i utskottets yttrande står kvar. Utskottet vill ju, enligt denna punkt, icke närmare inlåta sig på frågan, huru sådant skydd skall åstadkommas, utan anser det böra överlämnas åt den förordade utredningen att söka lösa densamma och vid denna allsidiga utredning, som begäres, måste redan enligt motionärens framställning frågan om officiella valförberedelser tagas upp till prövning och betraktande.

Jag kan icke finna något som helst skäl vara under diskussionen anfört för avvisande av det förslag, som framställt av herr Alexander Nilsson, och med åberopande av den motivering, som givits av den ärade huvudtalaren för utskottets hemställan, ber jag därför att få instämma i det yrkande, som gjorts av herr Alexander Nilsson.

Herr Österström: Herr talman. Jag har begärt ordet med anledning av en företeelse, som allt oftare kommer till uttryck även i denna kammare. Jag syftar på det häftiga partigrälet och privata grälet mellan socialdemokrater och kommunister. När man sitter och hör det grälet, när man hör klappråna dåna taktfast och monotont i stortvätten och den smutsiga byken, kan det icke hjälpas, att det är omöjligt att tillbakahålla den reflexionen, herr talman, att det ändå måste finnas ett oändligt grobart sanningskorn i det gamla ordspråket, att släkten är värst.

Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammarval.
(Forts.)

Herr Asplund: Herr talman. Då herr Winberg flera gånger indragit Norrbotten i denna diskussion och den partibeteckning »Det arbetande folket», som socialdemokraterna där använda, så vill jag, eftersom jag är fader till det barnet, som tillkom redan år 1911, nämna, att det är kommunisterna, som några år senare uppträtt såsom barnarövare i detta fall. Men glädjande nog har den stora massan av Norrbottens arbetare allt mer och mer återkommit till det rätta fadershuset, och jag tror, att de snart skola vara där allihop.

Herr Stendahl: Herr talman. Med anledning av den näst siste talarens anförande tillåter jag mig med den erfarenhet jag har om val understryka, att de här frågorna icke kunna lösas utan i samband med officiella valförberedelser i en eller annan form. Jag har ansett, att man icke bort sticka under stol med detta vare sig i utskottsbetänkandets motivering eller kläm, utan att det på bägge ställena bort sägas tydligt ifrån, åtminstone så tydligt, att det icke kunnat missförstås, att detta är utskottsmajoritetens mening. Då detta, herr talman, icke tyckes vara fullt klart för den ärade talaren, har jag tillåtit mig att understryka det.

Herr Bergström, David: Herr talman! Ja, det må vara att herr Stendahl är av den uppfattningen, åt vilken han här givit ett så starkt uttryck i dag, men man får icke fördölja för sig, när man behandlar dessa frågor, att det runt utöver Sveriges land finnes en annan uppfattning. Det finnes säkerligen inom alla partier — utom möjligen det parti herr Stendahl tillhör — i ganska stor utsträckning en uppfattning, som stegrar sig mot officiella valförberedelser.

Jag tror icke, att den väg, som nu föreslås, är rätta vägen att arbeta fram en rättelse i avseende å de beklagliga förhållanden, som skulle utgöra grunden till denna framställning. Jag tror icke, att det är genom officiella valförberedelser som hjälpen skall vinnas. Om man vill gå in för en s. k. förutsättningslös utredning, bör man icke gå tillväga så, att man samtidigt skarpt stryker under att detta är det enda botemedlet. För min del vill jag därför, herr talman, bestämt tillstyrka och tillråda, att man med avseende å uttryckssättet går på den linjen, som motionären själv ursprungligen har gått på, nämligen att man icke i utskottets kläm stryker under, att det icke finnes någon annan väg än genom officiella valförberedelser att vinna det åsyftade målet.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till det av herr Alexander Nilsson under överläggningen framställda yrkandet.

Herr Sandegård: Herr talman! Om en lag om effektivt skydd för partibeteckningar icke är möjlig utan officiella valförberedelser, vilket jag skulle tro, synes det mig, att man får betala ett allt för högt pris för vad man vill vinna. Jag är nämligen för min del tämligen övertygad om att dessa officiella valförberedelser endast kunna vara ägnade att ytterligare mekanisera valhandlingen och ytterligare avlägsna den enskilda valmannen från behörigt inflytande på utseende av kandidater och i stället öka partiledningarnas och valbossarnas makt.

För min del kommer jag därför, herr talman, att rösta i överensstämmelse med det yrkande, som framstälts av herr Alexander Nilsson.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet yttrat och hemställt skulle godkännas; 2:o), av herr Nilsson, Alexander, att utskottets yttrande och hemställan skulle godkännas med uteslutande av dels den mening i sista stycket av motiveringen, som bör-

jade med orden »Däremot torde» och slutade med »officiella valförberedelser», dels ock de i slutet av klämman förekommande orden »samt i samband därmed om officiella valförberedelser»; 3:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Åkerberg vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 4:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

*Om skydd för
parti-
beteckningar
vid andra-
kammarsval.
(Forts.)*

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av vad utskottet yttrat och hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Alexander*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner vad konstitutionsutskottet yttrat och hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Alexander Nilssons under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om utrikesnämndens omvandling till ett utrikesutskott eller fredsutskott.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om utredning och förslag om en utvidgning av gällande bestämmelser om kommunala nybildningar m. m.

*Ang.
utvidgning av
bestämmel-
serna om
kommunala
nybildningar.*

I en inom första kammaren väckt motion, nr 118, hade herr *Thulin* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om och på vad sätt genom lagstiftning förhållandet mellan kommuner, som gränsade intill varandra och i ett eller flera avseenden hade intressen av beskaffenhet att böra samfällt regleras, kunde praktiskt ordnas, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *von Geijer, David Bergström, Thulin, G. W. Hansson, Hellberg, Larsén, Laurén, Andersson* i Igelboda och *Karlsson* i Vadstena, vilka yrkat, att utskottet måtte hemställa, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om och på vad sätt förhållandet mellan stadssamhällen och till desamma angränsande kommuner kunde i avseende å trafik- och kommunikationsfrågor genom lagstiftning samfällt ord-

Ang.
utvidgning av
bestämmel-
sena om
kommunala
nybildningar.
(Forts.)

nas efter praktiska linjer samt framläggande för riksdagen av de förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Herr Thulin: Herr talman! Såsom herrarna behagade finna av det föreliggande utskottsutlåtandet, är till detta utlåtande fogad en reservation av nio ledamöter av konstitutionsutskottet. Däri hemställes om en utredning av frågan om och på vad sätt förhållandet mellan stadssamhällen och till desamma angränsande kommuner må i avseende å trafik- och kommunikationsfrågor kunna genom lagstiftning samfällt ordnas efter praktiska linjer samt framläggande för riksdagen av de förslag, som av utredningen kunna föranledas.

Jag skall, herr talman, be att till stöd för den i denna reservation gjorda hemställan få anföra följande.

Den moderna utvecklingen har framtvingat uppkomsten av det spörsmål, som beröres i den motion och det utskottsutlåtande, som nu äro föremål för behandling. Det är en allmän erfarenhet och företeelse, att befolkningen i städerna som icke rymmes inom det ursprungliga stadsområdet, flyttar ut till angränsande kommuner. En vad jag skulle vilja kalla urbanisering av landskommuner har ägt rum, och dessa landskommuner ha småningom kommit att bli bebodda av en befolkning, som utövar sin verksamhet inom stadens hank och stör. De nya samhällen, som på detta sätt uppkommit, ha mycket litet av det som karakteriserar landskommunerna, och dessa samhällen kunna med rätt betraktas som förorter till städerna. Invånarnas i dessa samhällen intressen äro knutna till en fri och obehindrad förbindelse med staden och de olika samhällsanstalterna i staden. Denna utveckling har ägt rum på många håll i utlandet och den kan under det senaste kvartsseket också sägas blivit satt i gång här i Sverige. I de större städernas omgivning har uppkommit åtskilliga samhällsproblem, som i en eller annan riktning måste vinna sin lösning. Det föreligger sålunda, som jag nyss påpekat, en intressegemenskap mellan staden och den kringliggande landsbygden, som förut icke fanns. På åtskilliga håll har man sökt finna lösningen till det samhällsproblem, som sålunda uppkommit, genom att kringliggande landsbygdskommuner inkorporeras med staden, men i längden torde det icke gå att inkorporera kringliggande landsbygdskommuner i vilken utsträckning som helst. En primärkommun av en allt för stor omfattning får nämligen en så tungrodd och vidlyftig förvaltningsapparat, att möjligheten för enskilda intresserade medborgare att överblicka den kommunala förvaltningen omintetgöres. Den kommunala organisationen, som åsyftar att självständigt utföras av medborgarna själva, blir i det fall, att kommunerna få en sådan utsträckning och omfattning, i själva verket illusorisk. Den kommunala förvaltningen blir i en sådan kommun i realiteten ett tjänstemannastyre. Genom en alltför stor ansvällning av primärkommunernas områden komma sådana kommuner att omfatta ganska heterogena element. En alltför långt driven inkorporering kan leda till att en stadskommun kommer att bestå av dels en typisk stadsbefolkning, dels en på gränsen mellan stad och landsbygd stående befolkning, bosatt i s. k. villastäder, och dels av en ren landsbygdsbefolkning i ytterkanterna. Dyliga förhållanden föranleda icke sällan intressekonflikter, som vanligen bli till men för den svagare parten. Det kan nämligen icke undgås, att sådana parter inom självstyrda större kommuner komma att få sina intressen med avseende å kommunala frågor åsidosatta. Det är för mycket begärt, att den egentliga stadsbefolkningen skall i lika hög grad taga hänsyn till önskemålen från den i ytterkanterna av stadens område boende befolkningen som till sina egna intressen. Insikten om de vanskligheter, som sålunda äro förbundna med en alltför långt driven inkorporation, ha på åtskilliga ställen i utlandet föranlett bildandet av kommuner ovanpå primärkommunerna, överkommuner, som i åtskilliga fall blivit av ganska fast natur, något liknande våra landsting, men som på andra håll fått mera begränsad eller provi-

sorisk natur och närmast kunna jämföras med de kommunalförbund, som finnas enligt svensk lag. Det är särskilt i ett avseende, som nödvändigheten av en reglering av mellanhavandena mellan en stad och kringliggande urbaniserade kommuner framstår. Jag syftar därvid på nödvändigheten av en gemensam reglering av trafik- och kommunikationsfrågor. Utflyttningar från en stad till landsbygden äro nämligen ett väsentligt led i stadsbefolkningens strävan att få billigare bostäder. Det är en gammal erfarenhet och en ända till leda upprepad sats, att goda kommunikationer och goda trafikförhållanden av olika slag äro ägnade att medföra en sänkning av hyresnivån. Betydelsen av denna sats torde emellertid icke vara så insedd här i Sverige som den i själva verket förtjänar. Hyresprisen utöva nämligen i en icke oväsentlig omfattning en inverkan på prisnivån. Med ganska stor säkerhet har det kunnat konstateras, att hyresprisen i de större städerna utöva ett inflytande på prisnivån i ett helt land, ett inflytande som icke torde böra underskattas.

Till belysande av denna mycket viktiga fråga skall jag be att få citera ett uttalande av en person, som mycket sysslat med dessa frågor. Uttalandet i fråga förekommer i Byggnadsvärlden för år 1928 under titel »Storstadens diktatur» — kontra landsbygden. Han visar här upp, att det i Stockholm ägt rum en hyresstegring långt utöver vad som är skäligt och att denna stegring har medfört, att fastigheter i Stockholm äro, om jag får använda det uttrycket, graverade av ett luftvärde, som hyresgästerna i Stockholm få bidra till att förrenta. Han säger därefter:

»Närmast är det städernas hyresbetalare, som drabbas av uppgiften att verkställa de enorma 'luftvärdenas' förräntning. De högt uppdrivna hyrorna gå ut över dessa hyresbetalares förmåga att hålla en god levnadsstandard uppe. Hyresbetalarna tvingas till inskränkningar i rumsantal samt kläder och föda m. m. Men verkningarna sträcka sig vida längre.

Städernas egna invånare ha nämligen i ganska stor utsträckning visat sig äga möjlighet att efter hand uppställa och även genomdriva fordringar på löneförbättringar för såväl tjänstemän som arbetare, varigenom inträdande fördyringar av olika slag bli kompenserade. I den mån dylika fordringar bli genomdrivna, måste emellertid följderna därav bli allt mera kännbara även för landsbygden.

Landsbygdens invånare få bidra till de inom städerna boende stads-tjänstemännens höjda löner. Likaså måste de betala allt högre inköpspris för sina med större omkostnader belagda förnödenheter från städerna, vilket i sin ordning verkar fördyrande på landsbygdens arbetsprodukter. I städerna boende 'mellanhänder' och övriga köpmän tvingas att söka på landsbygdens bekostnad skaffa sig än mera ökade inkomster, såsom genom att till yttermera visso pressa ned sitt inköpspris på landsbygdens egna alster, i mån som dessa från landsbygden avyttras till städerna. Härvid uppstår även ökad motsättning och växelverkan mellan å ena sidan landsbygdens inträdande behov av höjda livsmedelstullar och å andra sidan städernas samt industriens önskan att få spannmåls- och andra livsmedelstullar avskaffade. Det ökade ekonomiska trycket på landsbygden från städerna kommer uppenbarligen att försvåra för landsbygdens arbetare och självägande bönder att åstadkomma tillfredsställande löneuppgörelser sig emellan. Självägande bönder torde efter hand komma att duka under och försvinna. Deras hemman falla till billigt pris i händerna på de stora kreditgivarna, vilka därefter antingen såsom 'förpaktare' arrendera ut den odlade jorden eller låta den igenväxa till skog — vilket förvisso är en följd av den våldsamma hyresstegringen i städerna, som på det noggrannaste torde böra uppmärksammas inom olika samhällslager och politiska grupperingar.»

Utan att vilja i allt instämma i och ansluta mig till vad den citerade författaren i det av mig upplästa brottstycket i denna artikel ur Byggnadsvärlden för år 1928 uttalat torde det i alla fall utgöra en obestriddlig behållning av vad han

Ang.
utvidgning av
bestämmel-
serna om
kommunala
nybildningar.
(Forts.)

Ang.
utvidgning av
bestämnel-
serna om
kommunala
nybildningar.
(Forts.)

där anför, att frågan om förhållandena mellan storstäderna och deras omgivning-
gar är en fråga, som i sina konsekvenser har en räckvidd av betydelse för hela
landet. Härav måste nämligen enligt min mening dragas den slutsatsen, att vad
som kan göras för att bringa ned hyresprisnivån är av en verkligt allmän bety-
delse. Detta torde, enligt mitt sätt att se, i främsta rummet främjas av att
man får goda kommunikationer och goda trafikförhållanden mellan staden och
den kringliggande urbaniserade landsbygdens olika delar. Betydelsen av goda
kommunikationer för förorternas tillväxt och därmed för hyresnivåns reglerande
kan enligt min mening knappast överskattas. Jag skall tillåta mig att såsom
stöd härför anför ett citat av en tjänsteman i Stockholms stad, en tjänsteman
som på grund av sin ställning torde ha en alldeles särskild insikt på detta om-
råde. I en intervju i en kvällstidning för ett par dagar sedan går han in på
denna sak. Det var i fråga om den nyss utbrutna sparbankskraschens inverkan
på Stockholms stads villstäder. Intervjuaren gör där en fråga, i vilken mån
kraschen skulle inverka på Stockholms stads villastäder. Tjänstemannen svarar,
att den i detta avseende icke kommer att ha någon inverkan alls. Därefter kom-
mer intervjuaren in på frågan om Mälärhöjdens bebyggande och frågar om icke
möjligen villor i Mälärhöjden skulle kunna skapa konkurrens med Stockholms
stads villastadsexploatering. Tjänstemannen, som tyckes vara chef för den del
av stadens verksamhet, som håller på med villastadsexploatering, genmäler, att
Mälärhöjden icke kan konkurrera med Stockholms stad. »Kommunikationerna
dit äro icke idealiska och det är till stor del på välordnade kommunikationer och
möjlighet att komma in till central punkt i Stockholm, som detta problem hänger.
Det har också visat sig, att exploaterandet av stadens Enskedområden prak-
tiskt taget helt och hållet stannat av; orsaken är ingen annan än att trafikanterna
icke komma längre än till Slussen.»

Det citerade uttalandet gäller Stockholms stad och förhållandena inom denna
stads område. Men detta uttalande kan med lika eller måhända ännu större fog
göras gällande beträffande förortsområden till Stockholms stad och förortsom-
råden till varje större stad, som saknar goda kommunikationer med den egent-
liga centrala staden. Vad särskilt Stockholm beträffar har enligt mångas me-
ning den höga hyresnivån kunnat bibehållas endast därigenom, att utflyttningen
till ytterområdena på grund av mindre goda kommunikationer icke skett i erforder-
lig omfattning.

Behovet av goda kommunikationer mellan huvudstaden och dess förorter är
något, som man sedan länge haft uppmärksamheten fäst på från det all-
männas sida. Det är ju bekant, att utredningar i fråga om kommunikations-
spörsmålet ha verkställts i stor massa, även på statens initiativ, men utan
nämnevligt resultat. Orsaken till detta beklagliga förhållande är, enligt min
mening, djupast sett att det saknats en gemensam organisation av kommunal
natur för lösandet av dessa spörsmål. Om vi nu hålla oss till Stockholm som
ett exempel för att undersöka, hur förhållandena gestaltat sig, finns det för
närvarande praktiskt taget ingen förutsättning för åstadkommande av en reg-
lering av berörda spörsmål. Stockholms stad sorterar ju närmast under över-
ståthållarämbetet, förorterna sortera under Stockholms länsstyrelse. Det är
sålunda en helt och hållet olika ledning beträffande dessa förhållanden i Stock-
holms stad och dess förorter. Stockholms länsstyrelse har nu visserligen tagit
några initiativ i avseende på kommunikations- och trafikfrågorna, men dessa
initiativ ha hittills icke lett till några resultat av praktisk natur. Det var så-
lunda Stockholms länsstyrelse, som år 1918 tog initiativet till den förorts-
baneutredning, som avslutades 1921 eller 1922, och vilken såvitt jag vet ännu
ligger på Stockholms stadsfullmäktiges bord för dess yttrande. Det är också
Stockholms länsstyrelse, som tagit initiativet till regionplanens utarbetande —
jag skall återkomma till den frågan litet längre fram.

Stockholms läns landsting har däremot inte gjort något för kommunikationsfrågornas lösning för den del av länet, som ligger inom förortsområdet. Det är också mycket naturligt, om knappast något skulle komma att göras från landstingets sida, med hänsyn bland annat därtill, att dessa frågor kunna sågas falla utanför landstingets intresseområde. Ehuru 64 procent av den skattepliktiga inkomsten inom Stockholms län faller på förortsområdet, hyser detta förortsområde endast 15 procent av befolkningen, och förortsområdet kan således inom länet icke göra sig gällande. Landstinget är ju också med hänsyn till sina uppgifter och sin inriktning mindre lämpat att upptaga och behandla spörsmål av så speciell natur som frågan om trafik- och kommunikationsförhållandena mellan Stockholms stad och dess förorter.

Reservanterna ha nu trott, att det lämpligaste sättet att lösa problemet om en samfällid reglering av trafik- och kommunikationsspörsmålen mellan Stockholm och dess förorter, vore att det åvägabragtes en lagstiftning, varvid de kommunala organ, som skulle tillskapas, närmast skulle bildas efter den redan på några håll praktiserande kommunalförbundstypen. Jag vill tillägga att det i det avseendet icke saknas förebilder i utlandet. Detta förslag har emellertid av utskottet avvisats, eller kanske rättare, utskottet har velat skjuta denna sak på framtiden. För min del kan jag icke förstå, varför man skall uppskjuta till morgondagen, vad man kan göra i dag, och som man med ett visst fog bör göra redan i dag.

Utskottet har till stöd för sin ståndpunkt anfört väsentligen två skäl. Det ena skälet är frågan om regionplan. Med denna regionplan, varom nu föreligger förslag och som väl kommer till stånd, är det avsett att uppgöra en grundritning, beträffande de större kommunikations- och trafikledernas sträckning inom Stockholm och dess förorter. Utarbetandet av denna regionplan har kommit till stånd, som jag nyss erinrade, på initiativ av Stockholms länsstyrelse, men till densamma har anslag lämnats av Stockholms stad, av landstinget och nu senast för några dagar sedan av riksdagen. Det torde redan vara tämligen klart, hur utarbetandet av denna regionplan skall ske. Men vad som ännu är fullkomligt oklart är, hur denna regionplan skall komma att genomföras. Det är gott och väl att en sådan regionplan uppritas, men det är klart, att man skall ha föga praktisk hjälp av denna regionplan för den händelse det inte finns något gemensamt organ för Stockholm och förorterna, som kan pröva och godkänna denna regionplan och bestämma om dess genomförande och efterlevnad.

Nu säger utskottet, att därest det skulle visa sig, att »en lagstiftning behöves för åstadkommande av en organisation, som kunde genomföra den utarbetade regionplanen, kan det förväntas, att Kungl. Maj:t kommer att förelägga riksdagen förslag därom».

Ja, det är gott och väl! Men efter mitt sätt att se är det fara i dröjsmål. Det är nämligen så, att denna regionplan väntas föreligga färdig efter vad det uppgivits 1931 eller 1932, och redan då bör det, om det överhuvud taget skall vara någon mening med att denna regionplan kommer till stånd, också finnas ett organ, som kan taga emot denna regionplan för genomförande.

Från utskottets sida har vidare anförts, att »vad vidkommer andra angelägenheter än kommunikationsfrågor, som kunna vara gemensamma för Stockholm och dess förorter, torde behovet av lagstiftning för åstadkommande av samverkan på dessa områden icke vara så överhängande, att man icke för positiva åtgärders vidtagande bör avvakta en klarare åsiktsbildning i frågan än vad för närvarande finnes». — Det synes framgå av detta uttalande, som om utskottet skulle anse, att kommunikationsfrågorna äro lösta i den mån, som en regionplan är uppritad. Detta är naturligtvis ett fullkomligt misstag. Frågan om regionplan är en sak, frågan om åstadkommande av goda kommunikationer är en annan sak. Det gäller ju inte bara att vara överens om sträckning

Ang.
utvidgning av
bestämmel-
serna om
kommunala
nybildningar.
(Forts.)

Ang.
utvidgning av
bestämmel-
serna om
kommunala
nybildningar.
(Forts.)

garna för de nya kommunikationslederna, utan det gäller också att få ett organ, som skall bestämma vilka slag av kommunikationer, som skola komma i fråga, och bestämma, huru dessa kommunikationer skola ävägbringas.

Enligt min mening äro sålunda de skäl, som utskottet anfört för sitt avslagsyrkande, icke bäriga. Däremot talar efter min mening starka skäl för att man handlar i enlighet med reservanternas mening.

Jag skall innan jag slutar be att på givnen anledning få påpeka, att den fråga, som i det föreliggande utskottsbetänkandet behandlats, icke har något direkt sammanhang med frågan om Stockholms läns delning. Det förslag, som innefattas i den föreliggande motionen, är ett mycket mera begränsat sätt att lösa frågan om förhållandet mellan Stockholm och dess förorter, än vad som innefattas i förslaget om Stockholms läns delning.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag, herr talman, yrka bifall till den reservation, som är fogad till konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, och som är avgiven av herr von Geijer m. fl.

Herr Stendahl: Herr talman! Den nu föreliggande motionen är i huvudsak ett upprepande av en liknande motion i detta ärende, som även förra året väcktes av den siste ärade talaren-motionären, och vilken med stora majoriteter avlogs av bägge kamrarna. För att ingå på åtminstone ett par punkter i den siste ärade talarens anförande skall jag till att börja med utan tvekan vitsorda, att hyrorna i Stockholm äro mycket högt uppdrivna, och att det självfallet vore ett önskemål, att denna hyresnivå kunde sänkas inom vad jag skulle vilja kalla skäliga gränser. Men för att åstadkomma det resultatet tror jag inte alls, att man behöver bifalla den föreliggande motionen. Det finns nämligen ett mycket enkelt sätt att reglera hyresprisnivån i Stockholm, och den vägen är det vi böra vandra. Det är att låta efterfrågan och tillgång reglera denna sak, och i och med att byggnadsverksamheten inom Stockholms stads område blir tillräckligt stor för att täcka behovet och därutöver en viss marginal, ha vi också alldeles automatiskt en reglering av hyrespriserna nedåt genomförd. Och såvitt jag kan bedöma, äro vi på marsch med rätt så goda steg mot det målet. Vi behöva således icke alls vidtaga några extra ordinära åtgärder för att evakuera vissa delar av Stockholm och befolka vissa utanför Stockholm belägna platser, och inrätta särskilda kommunikationer för att åstadkomma en dylik åtgärd.

Jag skulle vidare vilja säga den siste ärade talaren, att om han tror, att utvecklingen inom vissa på Stockholms mark liggande förortsområden, exempelvis Enskede, har varit i stagnation de senaste åren, är detta säkerligen en fullkomlig missuppfattning. Jag tror, att utvecklingen speciellt i denna trakt har varit rätt så stark.

Detta en passant — huvudsaken är att man här vill föreslå, att riksdagen genom lagstiftning skall reglera förhållanden, i vad de avse kommunikations- och trafikspörsmål mellan städer och omkring städerna liggande landsbygd. Då utvecklingen har visat, att dessa spörsmål med stormsteg hålla på att regleras utan all statlig inblandning, och då jag i motsats, tycks det, till den ärade talaren icke lider av vad jag skulle vilja kalla lagstiftningsraseri, d. v. s. lagstiftning för lagstiftningens egen skull, så tillåter jag mig, herr talman, att yrka avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet emedan jag tillhör en av de kommuner som skulle beröras av den lagstiftning, som här är föreslagen — jag är nämligen bosatt i Stocksund. Den ärade motionären tillhör ju också samma samhälle. Jag har icke kunnat förmärka, att det finns några allmänna sympatier för herr Thulins förslag i förorterna omkring

Stockholm. Att man vill ha trafikförhållandena tillfredsställande ordnade är ju alldeles klart; men att tvingas in i en gemenskap med Stockholm på det sätt, som motionären föreslår, tror jag att vi vilja betacka oss för.

Jag ber att få påpeka, att yrkandet i reservationen innebär en väsentlig inskränkning i vad som yrkats i motionen, i det hänseendet nämligen, att i motionen yrkats att kommuner, som ha i ett eller flera avseenden intressen av beskaffenhet att bära samfällt regleras, skulle tvingas ihop, medan det i reservationen endast är fråga om *trafik- och kommunikationsfrågor*. Jag vill då erinra därom, att dessa frågor just äro typiska för de frågor, som falla under den för icke så många år sedan antagna lagen om kommunalförbund. Man har ju från statsmakternas sida gått in för att genom lagen om kommunalförbund anvisa en väg till reglering av frågor just av denna beskaffenhet. Det är visserligen sant, att lagen om kommunalförbund ställer sig på frivillighetens grund, men jag vågar påstå, att här icke alls finnes något behov av en tvångsreglering. Den ärade motionären har nyss omtalat, och utskottet betygar det även i sitt utlåtande, att frågan om en gemensam plan för kommunikationerna in till Stockholm från förortererna är föremål för överläggningar. Frågan om en regionplan för Storstockholm synes vara på väg att lösas genom frivillig samverkan mellan Stockholms stad och förortererna. Länsstyrelsen har tagit initiativet, delegerade äro utsedda och synas komma till ett resultat, och riksdagen har för ändamålet på Kungl. Maj:ts förslag beviljat anslag av statsmedel för åstadkommande av en utredning. Det är väl alldeles givet, att om man kommer till ett resultat vid dessa underhandlingar, så kommer det att bildas ett kommunalförbund för sakens genomförande. Därmed får man just det av motionären efterlysta organet för denna verksamhets bedrivande. Det är det naturliga organet; och det medför den fördelen, att förortererna då icke bli på nåd och onåd utlämnade till Stockholm, ty var och en, som går in i förbundet, har ju frihet att uppställa sina villkor, då de bidrag skola fixeras, som från varje ort skola lämnas till de gemensamma utgifterna. Att här ingripa med tvång tror jag icke är lämpligt, åtminstone icke i frågans nuvarande läge.

Jag vet för övrigt icke vilket gemensamt organ man eljest skulle kunna hitta på för att sköta dessa angelägenheter. Den frågan har den ärade motionären icke kunnat klara ut, och jag tror icke heller att någon annan kan det.

Jag ber, herr talman, att få tillstyrka bifall till utskottets förslag.

Herr Thulin: Herr talman! I anledning av vad herr Ekman nyss anförde vill jag till en början upplysa herr Ekman om att den tanke, som jag framställt, fått en mycket stor anslutning från förortskommunernas sida. Herr Ekman var icke med vid behandlingen av denna motion förra året, men för var och en, som har studerat handlingarna, och det tycks herr Ekman icke ha gjort, framgår det, att det övervägande flertalet av förortskommunerna i det inre förortsområdet ansluter sig till tanken på en utredning. Således har herr Ekman alldeles fel på den punkten, att det icke skulle finnas något intresse för saken.

Den ärade representanten för Stockholms stad, herr Stendahl, gjorde gällande, att denna motion skulle vara densamma som förra årets. Att den i hudsak skulle vara densamma som förra årets är helt och hållet ett misstag, ty det förslag, som jag framlade förra året, är av betydligt mycket vidare omfattning än det nu föreliggande. Förslaget i år är anpassat med häyn till vad som kan vara möjligt att i närvarande stund få igenom i riksdagen. Att göra gällande emot min motion förra året, att det då skulle ha förefunnits starka majoriteter gentemot densamma, torde vara alldeles felaktigt därför att majoritetens storlek aldrig utröntes genom någon omröstning.

Herr Stendahl har nu gjort gällande, att den höga hyresnivån i Stockholm skulle kunna botas på ett mycket enkelt sätt, nämligen genom att låta efter-

Ang.
utredning av
bestämmel-
serna om
kommunala
nybildningar.
Forts.)

Artg.
utvidgning av
bestämmel-
serna om
kommunala
nybildningar.
(Forts.)

frågan och tillgången reglera den saken. Jag är av precis samma uppfattning som herr Stendahl, men jag anser, att man kan påskynda denna utveckling genom att förbättra kommunikationerna. Det är otvivelaktigt så, att förbättrade kommunikationer komma att möjliggöra, att man kan reglera hyresprisen. Jag är övertygad om, att om man i Stockholm icke var så motvillig gentemot goda kommunikationer till förörterna, skulle mycket snart efterfrågan och tillgången på ett mycket naturligt sätt reglera den här saken. Men skall man fortsätta med sådana konstlade medel, som för närvarande praktiseras, och varigenom just denna mycket sunda och nyttiga nationalekonomiska lag väsentligen förhindras i sin verkan, ja, då vill jag påstå, att man genom sitt ställningstagande indirekt bidrager till de höga hyrorna här i Stockholm.

Herr Stendahl gjorde vidare gällande gentemot vad jag anförde, att det icke alls skulle vara någon stagnation i avseende på byggnadsverksamheten i Enskede. Jag vill nu säga, att jag icke har annat att gå efter än uppgifter från en tjänsteman i Stockholms stad, nämligen chefen för exploateringen av Stockholms villastäder, som i Nya Dagligt Allehanda för den 11 april har sagt, att exploaterandet av stadens Enskedeområden har praktiskt taget alldeles stannat av. Han får helt och hållet stå för den uppgiften, och jag har bara åberopat detta som ett bevis just på hur nödvändigt det är med goda kommunikationer, eftersom han gör gällande liksom jag, att goda kommunikationer äro en förutsättning för exploaterandet av förortsområdena.

Vad beträffar den ärade representanten för Jönköpings län, som är bosatt i Stocksund, får jag säga, att jag blev mycket överraskad av att han här i kammaren framförde samma uppfattningar, som han tidigare gjort gällande i konstitutionsutskottet. Han framhöll, att det icke skulle finnas något allmänt intresse för den här saken i Stocksund. Jag tror, att herr Ekman, som större delen av året icke vistats i Stocksund, har mycket liten vetskap om den här saken. Stocksunds kommunalfullmäktige ha enhälligt uttalat sin anslutning till den föreliggande utredningsmotionen, och såsom medlem av Stocksunds kommunalfullmäktige, vilket herr Ekman icke är, torde jag ha vitsord med avseende på uppfattningarna inom Stocksund i det avseendet. Jag kan icke komma ifrån det intrycket, att herr Ekman, då han talar om dessa frågor, talar på ungefär samma sätt som den blinde om färgen.

Herr Ekman gjorde vidare gällande, att den här saken ordnas alldeles utmärkt enkelt och lätt därigenom, att när frågan om regionplanens genomförande blir klar, man helt enkelt bildar ett kommunalförbund. Den saken, herr Ekman, är icke alldeles klar! Om herr Ekman läst exempelvis stadsbyggnadslagsak-kunnigas betänkande, skulle han finna, att ifrån det hållet göres gällande, att det är långt ifrån sannolikt, att något kommunalförbund kommer att bildas för genomförandet av en eventuell regionplan. Ja, det sades vid ett föredrag, som hölls i den föreliggande frågan förra året av en medlem av stadsbyggnadslags-sakkunniga, att enligt hans åsikt man icke med nuvarande lagbestämmelser skulle kunna komma fram till något kommunalförbund för stockholmstraktens del.

Det är klart, att jag under sådana omständigheter måste med hänsyn till de intressen, som jag företräder, och med den uppfattning, som jag hyser i denna sak, begära, att det från det allmännas sida tages under överbäggande, hur denna regionplan, vars utarbetande, såvitt jag vet, kommer att gå på ett par hundra tusen kronor, skall kunna bli genomförd. Det är ju alldeles uppenbart, att om vi ha en regionplan, men icke ha denna regionplan genomförd, följaktligen varken herr Ekman eller jag kan åka på de vackra kommunikationsleder, som enligt denna regionplan föra in till Stockholm.

Jag har all anledning, herr talman, att fortfarande yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr **Magnuson**: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i den här frågan.

Jag vill från början erkänna den ärade motionärens goda tanke, da han utgår ifrån att få till stånd ett bättre samarbete mellan Stockholm och dess förorter beträffande särskilt de stora och omfattande kommunikationsspörsmålen. Jag är fullt överens med honom därom att denna fråga bör och skall lösas på ett sätt, som blir till fördel för bägge dessa parter.

Varför den ärade motionären återkommer i år med huvudsakligen samma spörsmål, är kanske i någon mån beroende på konstitutionsutskottet självt, då det föregående år säger, att det föreligger i denna fråga ett visst behov av att man bör söka lösa densamma. Det är ju klart, att en motionär måste taga detta uttalande som en intäkt till att återkomma med spörsmålet, och det har han också gjort. Men det har inträffat någonting sedan dess. Det har inträffat, att man redan nu på frivillighetens väg har fått till stånd ett försök till samverkan mellan Stockholms stad och dess förorter för att behandla hela denna regionplan och därmed förenade viktiga spörsmål. När detta också på visst sätt rönt riksdagens bifall i den formen, att riksdagen nu har anslagit icke mindre än, jag tror, 57,000 kronor för detta ändamål, har man väl all anledning att vänta och se i vad mån som denna samverkan på frivillighetens väg kan lösa dessa viktiga spörsmål. Jag har sålunda anledning att i fullt samförstånd med utskottet gå på dess linje och invänta detta resultat.

Beträffande sedan det spörsmål, som kommit upp i detta sammanhang och som man givetvis har anledning att beröra, nämligen de höga hyrorna i Stockholm och i vad mån som en lösning av detta stora spörsmål, som motionären framfört, kan inverka på dessa hyror, vill jag för min del säga, att det är naturligtvis riktigt att ju bättre kommunikationer man kan få med förorterna och ytterorterna till Stockholm, ju livligare utflyttningsverksamhet blir det. Därigenom lättas naturligtvis hyresbeståndet i Stockholm, och möjlighet förefinnes då till hyressänkning.

När herr Thulin emellertid säger, att Stockholm på visst sätt missvårdar kommunikationerna, gör han nog staden någon orätt, ty naturligtvis har Stockholms stad fullt öppen blick för betydelsen av goda kommunikationer. Så är åtminstone fallet, vad beträffar de områden, som Stockholms stad själv äger och som lämnas ut med tomträtt. I förväg iordningställas goda kommunikationer, spårvägsförbindelser, och på det sättet tillrättalägger man bebyggelse på önskvärda områden för att såmedelst lätta på bostadsbeståndet. Den ärade motionären refererade i sitt anförande till ett uttalande, som en tjänsteman i Stockholms stad lär ha gjort, då han yttrat, att med anledning av att vi ha så dåliga kommunikationer, exempelvis till Enskede, skulle det ha blivit en stagnation i bebyggelsen där. Det kan man icke säga, ty det har varit en ofantligt stor bebyggelse på detta ytterområde. För närvarande har man knappast avslutat bebyggandet av det stora Skarpnäcksområdet, emedan man överflyttat verksamheten till andra av Stockholms stads områden. Men detta är icke beroende på dåliga kommunikationer. Man kan möjligen säga, och det ha också enskedeborna sagt, att det är något för dyra kommunikationer, d. v. s. för höga spårvägsavgifter. I övrigt må man dock säga, att Stockholms stad ovillkorligen låter kommunikationerna gå i första hand för att få en bebyggelse och för att få i gång en utflyttning från staden.

Jag har ingen anledning att i dag gå in på detaljerna i det stora spörsmålet, utan jag ber att med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu

*Ang.
utredning av
bestämmel-
serna om
kommunala
nybildningar.
(Forts.)*

Ang.
utvidgning av
bestämmel-
serna om
kommunala
nybildningar.

föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr von Geijer m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

(Forts.)

Herr *Thulin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr von Geijer m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa staten tillhöriga markområden;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal av vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående biträdande av ackord med avseende å lån från statens utlåningsfonder m. m.;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av Sala—Gysinge—Gävle nya järnvägsaktiebolags skuld till staten;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av viss del av statslån till Klintehamn—Roma järnvägsaktiebolag;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbetalande av viss del av deposition till säkerhet för fullgörande av stadgade villkor för koncession å järnvägsanläggning från Älmeboda till Ingelstad;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal angående rätt till dämning vid Älvkarleby kraftstation m. m.;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av återbetalningsskyldigheten beträffande till ledamöter av vattenfallsstyrelsen oriktigt utbetalda dyrtidstillägg; och

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till lantbrukaren Oscar Carlssons i Lillgården, Östra Tollstad, hustru Helga Carlsson för genom brottsligt förfarande i tjänsten av lantbrevbärare orsakad förlust;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av lägenheten Spångkrogen nr 1 samt den s. k. Spångmaden vid Ljungbyhed; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående visst markbyte mellan kronan och en enskild person i Östersund; samt

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om undervisnings- och upplysningsverksamhet i sexuella frågor; och

nr 9, i anledning av väckt motion om utredning rörande anordnande av längre utbildningskurser för kvinnliga ladugårdsförmän och svinskötare.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.40 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 13 april e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *I. Österström* m. fl. (I:77) samt den andra inom andra kammaren av herr *H. Molander* m. fl. (II:112), hade hemställts, att riksdagen måtte till uppförande i Härnösand av en byggnad för landsarkiv i huvudsaklig överensstämmelse med av bygnadsstyrelsen uppgjorda ritningar bevilja ett anslag av 330,000 kronor och därav för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 200,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att herrar Österströms m. fl. och Molanders m. fl. berörda motioner (I:77 och II:112) icke måtte vinna riksdagens bifall.

Herr **Österström**: Herr talman! Visserligen har statsutskottet enhälligt avstyrkt motionerna om, att riksdagen skulle taga konsekvensen av förra årets

*Om
uppförande
i Härnösand
av en byggnad
för landsarkiv.*

*Om
uppsförande
i Härnösand
av en byggnad
för landsarkiv.*

(Förts.)

beslut rörande definitivt ordnande av den norrländska arkivfrågan. Men då utvecklingen av detta ärende företer vissa inte bara intressanta utan tämligen uppseendeväckande drag skall jag i alla händelser be, att innan beslut i ärendet nu fattas, få med anledning av utskottets yttrande göra några reflexioner.

Såsom kammaren behagade erinra sig, tog regeringen vid förra årets riksdag ett verkligt initiativ till definitiv lösning av denna gamla segslitna fråga. Jag skall nu inte gå in på den striden, som alldeles givet i sig bar vissa tämligen hetsande moment. Men utan att träda någons rätt för nära och utan att jag nu vill riva upp en ny diskussion på den punkten, torde man kunna säga, att denna kamp om den norrländska arkivfrågan aldrig gällt själva saken. Det har aldrig varit någon tvist om, huruvida det förelåg eller icke förelåg något behov att skrida till ordnandet av denna angelägenhet, utan striden har hela tiden gällt, var man skulle förlägga detta arkiv eller dessa arkiv, om man så vill uttrycka det.

Nu knäcktes av förra årets riksdag emellertid, som man trodde, även denna förlägningsfråga. Behandlingen av den kungl. propositionen både i statsutskottet och sedermera i kamrarna, då utskottets utlåtande där förelåg till avgörande, ger alldeles klart och bestämt vid handen, att alla, som då hade med frågan att göra och kunde öva inflytande på dess avgörande, ville ha den ur världen, önskade verkligen få den löst. Jag behöver blott erinra därom, att i andra kammaren fattades positivt beslut utan någon som helst egentlig debatt, och även i första kammaren var meningen för statsutskottets tillstyrkande förslag synnerligen deciderad. Pengar beviljades till ritningar och uppgörande av kostnadsförslag, och jag föreställer mig, att då klubban föll, fanns det ingen människa, som drömde om, att inte frågan skulle vara definitivt i hamn, att saken var klar och löst de facto.

Men jag måste säga, att tyvärr räknade man miste. Byggnadsstyrelsens papper lågo visserligen redan i höstas på bordet, men regeringen fullföljde inte ärendets behandling. Årets statsverksproposition innehåller inte ett ord i frågan, och det är ju inte möjligt att av handlingarna få klart för sig vad regeringen eller närmast chefen för eklelesiastikdepartementet menar med denna frågas framtid. Det var under sådana förhållanden, som mina medmotionärer och jag vågade besvära riksdagen med en motion, innehållande en framställning i detta ärende.

Nu har statsutskottet, som jag tidigare antydde, enhälligt gått emot motionen och den däri gjorda framställningen. Någon har sagt mig, att den motivering, som är knuten till statsutskottets avstyrkande utlåtande, är en s. k. välvillig dito. Jag hoppas det. Jag är inte otacksam och jag skall kvittera denna utskottets älskvärdhet på det mest generösa sätt jag kan, nämligen genom att underlåta att analysera innehållet i statsutskottets avstyrkande utlåtande. Detta torde utskottet kunna medge vara att ganska flott behandla dess uttalande.

Däremot skall jag följa statsutskottets anvisning och vända mig direkt till eklelesiastikministern med en fråga. Det förefaller mig nämligen, som om det i detta sammanhang alldeles givet är en sak, som borde klaras ut och helst klaras ut vid detta tillfälle. Jag skulle vilja fråga, huruvida bakom regeringens underlåtenhet att inkomma med framställning i frågan till årets riksdag, finnes ett skäl, som vi skulle kunna karakterisera såsom varande av mera tillfällig natur, eller om där är att söka en saklig meningsmotsättning från statsrådets sida till den hållning, riksdagen har intagit i frågan genom sitt fjolårsbeslut. Jag skall inte trötta kammaren med att bevisa hur tvingande nödvändigt det är att snara åtgärder verkligen bli vidtagna. Det är ju så, att eklelesiastikministern har alla akterna i detta mål, och han vet alltså mycket väl, att denna fråga inte är en i trängre mening lokal fråga, utan att den är en riksangelägenhet av ganska stora för att icke säga mycket stora mått. All sakkunskap på det här området, lik-

som alla de, som nödgas forska i arkiv, alla de som göra detta och känna till dessa förhållanden, ha ju under många år strukit under så kraftigt, som det varit dem möjligt, att här gå oersättliga värden förlorade, därför att våra arkivskatter inte bliva bevarade på det enda sätt, som man numera anser vara nödvändigt för sådana skatters bevarande. Oersättliga skatter gå förlorade, och jag betonar, att detta inte är någon lokal byggnadsfråga utan en mycket stor kulturfråga. Då herr statsrådet nu varit vänlig att komma hit från debatten i andra kammaren, vill jag fråga, huruvida bakom regeringens underlåtenhet att göra framställning i ärendet vid denna riksdag stå skäl av mera tillfällig natur eller om det möjligen hos herr statsrådet finnes en saklig meningsmotsättning mot den ståndpunkt riksdagen i följ intog i frågan. Jag hoppas, att det är de förra skälen, som varit bestämmande för regeringen, då någon framställning i år icke kommit. Skulle det vara så, att en saklig meningsmotsättning föreligger, är ju ställningen vida mera allvarlig och kräver från riksdagens sida helt andra åtgärder.

Jag skall, herr talman, i förlitande på att herr statsrådet går mig till mötes på denna punkt genom att lämna mig ett svar på denna fråga tills vidare nöjaktig med detta uttalande.

Herr statsrådet Lindskog: Herr talman, mina herrar! Det är alldeles riktigt, som den siste ärade talaren nämnde, att jag av debatten i andra kammaren, där man ännu håller på med åttonde huvudtiteln, hindrats att komma hit.

Jag hörde icke början av den ärade talarens anförande, men jag förstår ju vad det är fråga om, och jag vill säga, att någon som helst saklig meningsskiljaktighet i denna punkt föreligger icke. Det är ju så, att jag på flera andra punkter, som rörde norrlandsfrågor, varit i medkammaren nödsakad att säga, att det sker och måste ju alltid ske en viss utjämning av begärda anslag, och ekklesiastikministern kan inte få allt vad han vill. Därför måste man i viss mån ransonera. Men jag ber den ärade talaren vara övertygad om, att jag, i vad på mig ankommer, skall låta mig angeläget vara att försöka få fram denna fråga snarast möjligt. Jag kan naturligtvis inte göra någon utfästelse. Men jag ber att få nämna, att denna fråga ligger mig varmt om hjärtat.

Herr Österström: Med anledning av herr statsrådets svar skall jag med tillfredsställelse be att få konstatera, att den farhåga, jag visserligen icke hyste, men som i alla fall låg nära till hands att hysa, att det kunde finnas någon saklig obenägenhet på herr statsrådets sida att föra denna fråga i hamn på det sätt riksdagen tidigare gått in för, inte har något som helst berättigande. Jag förstår också, att då en departementschef inte är diktator i en regering, han kan vara förhindrad att uttala sig mera positivt än som skedde.

Men då jag har ordet, vill jag desslikes, herr talman, understryka, att, som herr statsrådet väl observerat, denna fråga kommit i ett ganska märkligt läge och blivit inte så litet snedvriden. Genom att den jämtländska arkivfrågan sammankopplats med därvarande lantmäterikontors nybyggnadsfråga inträffar det, att, vad som gäller den mindre väsentliga delen av arkivskatterna, om man tar hänsyn till omfång och betydelse, alltså den mindre delen av denna fråga, den lokala jämtlandsfrågan, om jag så får uttrycka mig, erhållit sin lösning, medan den större detaljen i detta sammanhang alltjämt kvarstår olöst. Jag är verkligen tacksam på alla deras vägnar, vilka syssla med dessa angelägenheter, för herr statsrådets löfte att gå in för denna sak med ett intresse av den betydelse, som herr statsrådet har möjlighet att visa.

I förlitande på, att frågan vid nästa års riksdag skall komma upp på det sätt och i den form, som statsutskottet uppenbarligen, om jag får döma efter vad utskottet skrivit, och naturligtvis också riksdagen innerst inne önskar, näm-

*Om
uppförande
i Härnösand
av en byggnad
för landsarkiv.
(Forts.)*

Om
uppförande
i Härnösand
av en byggnad
för landarkiv.
(Forts.)

ligen i form av ett kungl. förslag, skall jag, herr talman, inte framställa något yrkande om bifall till motionen.

Herr Vennerström: Jag vill i egenskap av norrlänning och även såsom herr Österströms medmotionär framföra mitt tack till herr statsrådet för hans uttalande, att inte någon saklig meningsskiljaktighet föreligger mellan honom och oss rörande det beslut riksdagen fattade år 1928. Men jag ber samtidigt att få uttala den varma förhoppningen, som även herr Österström uttryckte, att herr statsrådets ord om »snarast möjligt» måtte betyda detsamma som »till nästkommande års riksdag». Jag vill även hoppas, att herr statsrådet med sitt intresse för saken i fråga måtte använda hela sin kraft för att besegra det ekonomiska motstånd hans myndiga ekonomiska diktator, finansminister Wohlin, säkerligen i detta fall utövar. Jag vill uttala den förhoppningen, att det skall bli herr statsrådet möjligt att bryta den ekonomiska diktaturen till förmån för de intressen, som särskilt här böra tillvaratagas.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 7—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till
pedagogiska
biblioteket.

Punkten 14.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att såsom bidrag till uppehållande av pedagogiska bibliotekets verksamhet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 6,500 kronor att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herrar *I. Pauli* och *Oscar Olsson* väckt motion (I: 80), däri hemställt, att riksdagen måtte såsom bidrag till uppehållande av pedagogiska bibliotekets verksamhet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 7,400 kronor att utgå under villkor, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herrar Paulis och Oscar Olssons berörda motion (I: 80) i vad densamma skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, såsom bidrag till uppehållande av pedagogiska bibliotekets verksamhet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 7,400 kronor att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Olof Olsson*, *Oscar Olsson*, *Pauli*, *Hansén*, *Björck*, *Anderson* i Råstock, *Carlsson-Frosterud*, *Wigforss* och *Jonsson* i Eskilstuna, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till herrar Paulis och Oscar Olssons berörda motion (I: 80), såsom bidrag till uppehållande av pedagogiska bibliotekets verksamhet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 7,400 kronor att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva;

2) av herr *Rydén*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Pauli: Herr talman, mina herrar! Det anslag, som det nu är fråga om, är ganska obetydligt. Kungl. Maj:t har i årets liksom i föregående års

statsverksproposition föreslagit 6,500 kronor, men skolöverstyrelsen har liksom föregående år begärt 7,400 kronor. Jag har tagit mig friheten att tillsammans med annan motionär i år på nytt framföra detta skolöverstyrelsens krav, då det syntts oss synnerligen väl motiverat. Jag kan inte annat än uttala ett beklagande av, att ecklesiastikministern inte har sett sig i stånd att föreslå denna lilla höjning på 900 kronor, så mycket mer som den departementschef, vilken förra året framlade åttonde huvudtiteln, fann en sådan höjning önskvärd och även statsutskottet vid förra årets riksdag trots sitt avstyrkande uttalade sig i samma riktning.

Jag har undrat, vad det kan bero på, att man inom statsutskottet så envetet går emot denna obetydliga höjning, och jag har inte kunnat komma till annat resultat, än att här måtte föreligga ett rent psykologiskt skäl. Detta anslag kommer så tidigt i huvudtiteln, att herrar statsutskottsledamöter vid behandlingen därav ännu haft sparsamhetsinstinkten fullt vaken och parat. Därför reagerade de. När det sedan gällt frågor, som komma längre fram i huvudtiteln, tycks denna instinkt ha trubbsats av en smula, och det har då gått lättare att vinna gehör för diverse önskemål.

Skämt åsido vill jag emellertid framhålla, att även om detta anslag är obetydligt, så gäller det dock en viktig sak. Vi leva mitt i en tid, då vårt skolväsen håller på att förnyas på olika punkter, då den pedagogiska diskussionen föres under stor iver i pressen och på annat håll, och då följaktligen efterfrågan på pedagogisk litteratur måste vara större än eljest. Det pedagogiska biblioteket är icke bara ett stockholmsbibliotek. Det är också ett centralbibliotek för hela landet, och det har en ganska betydande utlåning. Den pedagogiska litteraturen växer för närvarande högst betydligt, tidskrifternas antal ökas, och även ur den synpunkten är behovet av medel till nyförvärv i tilltagande. Emellertid har biblioteket på grund av den reducering i det tidigare statsbidraget, som sedan några år ägt rum, varit nödsakat att göra inskränkningar i sitt så välbehövliga förvärv av pedagogisk litteratur ävensom i den lika välbehövliga inbindningen av förvärvad litteratur. Jag skall icke här ytterligare motivera detta krav, vars befogenhet jag tycker borde framgå utan alltför vidlyftig belysning.

Om utskottet denna gång har visat sig ännu mera ovilligt än vid föregående tillfällen att höja detta anslag, så kan man å andra sidan med tillfredsställelse konstatera, att det funnits en ganska manstark grupp av reservanter, som velat framföra förslag härom.

Det är emellertid en punkt i både utskottets utlåtande och i reservationen, som jag för min del har ganska svårt att förlika mig med, ehuru den visserligen framträder i mycket mera modifierad form hos reservanterna än hos utskottet. Man har på båda hållen tyckt sig finna, att bibliotekets administrationskostnader blivit för höga, och man har därför framkastat tanken på, att man kanske skulle kunna åstadkomma en besparing i dessa kostnader, om man kunde sammanslå detta bibliotek med något större bibliotek inom Stockholm. Jag tager för givet, att man därvid tänkt på kungl. biblioteket, eftersom det bibliotek, som det i denna punkt gäller, i huvudsak kan betraktas som en statsinstitution. Jag tror inte, att denna tanke skulle visa sig lycklig i sina resultat, vare sig med hänsyn till bibliotekets egna uppgifter eller med hänsyn till möjliga besparingar. Om man vill, att biblioteket såsom hittills skall skötas av en fullt kvalificerad person, som har specialkunskaper inom detta område och som kan se till, att nyförvärv och andra angelägenheter skötas så bra som möjligt, då finge man väl, även om biblioteket skulle inlemmas i ett annat, större sammanhang, se till, att man för detsamma skötsel bekostade en särskilt kunnig tjänsteman. Någon vidare besparing skulle det under sådana förhållanden knappast bli, och för bibliotekets egen skull tror jag det vore

Anslag till
pedagogiska
biblioteket.
(Forts.)

ganska olyckligt, om det stoppades in i något hörn av kungl. biblioteket, som för övrigt väl har kanska ont om plats, trots den nyligen skedda ombyggnaden. Jag vill därför säga, att om mitt namn också återfinnes bland de reservanter, som framfört denna tanke i sin motivering, är jag för min del mest benägen för, att denna tanke inte blir förverkligad.

Jag vill slutligen säga, att utskottets huvudsakliga skäl för avslag tycks vara, att man anser, att Stockholms stad här lämnar för litet bidrag. Jag skulle naturligtvis ytterst gärna se, att Stockholms stad ville bidraga med en större summa än den för närvarande gör. Men detta bibliotek, som ursprungligen av en enskild person med stora uppoffringar sammanbragtes och ställdes till skolöverstyrelsens förfogande, har ända sedan sin tillkomst varit knutet vid skolöverstyrelsen och därigenom närmast kommit att få karaktär av statsinstitution. Det förefaller därför också riktigt, att statsmakterna i främsta rummet även i framtiden åtaga sig bekostandet av detta lilla, synnerligen välbehövliga bibliotek.

Eftersom jag ser herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här närvarande, vill jag tillägga, att jag hoppas, att, om reservanterna nu inte lyckas vinna gehör för sina önskemål och frågan alltså faller även i år, man må kunna förvänta, att det i nästa års huvudtitel skall kunna beredas rum för denna lilla anslagsökning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Olof Olsson med flera vid denna punkt fogade reservationen.

Herr Bergqvist: Herr talman! Det förhåller sig så, som den ärade föregående talaren sade, att det belopp, varom här tvistas, är ganska obetydligt. Det är inte heller hänsyn till beloppets storlek, som varit bestämmande för utskottets ståndpunkt i denna sak. Inte heller är det någon psykologisk orsak, som här spelat in, utan det har snarare varit statsutskottets traditioner, som varit vägledande för utskottsmajoritetens ståndpunktstagande i frågan. I regeln visar utskottet mycken varsamhet, då det gäller att på framställning i enskild motion höja anslag i sådana fall, där de varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning, utan att Kungl. Maj:t funnit skäl för riksdagen framlägga anslagskraven. I det här fallet är det så, att kravet på höjning framställts i de petita, som lågo till grund inte bara för årets utan även för fjolårets statsverksproposition i ämnet, och Kungl. Maj:t har båda gångerna vägrat framlägga proposition om höjning av anslaget.

Härtill har i år kommit en omständighet, som förut icke varit under omprövning i samband med denna frågas behandling. Det är nämligen så, att man uppmärksammat, att administrationskostnaderna för detta bibliotek äro oproportionerligt höga i jämförelse med själva bibliotekets omfattning. Därför framkom från socialdemokratiskt håll inom utskottet tanken, att man borde undersöka, huruvida inte detta bibliotek skulle kunna sammanslås med något annat bibliotek i staden, t. ex. riksbiblioteket, för att administrationskostnaderna därigenom skulle kunna nedbringas. Det är att märka, att både utskottsmajoriteten och reservanterna fullt enigt anslutit sig till denna tanke och herr Pauli har själv underskrivit reservationen. Däri heter det bland annat: »Ifrågasättas kan, om ej genom en ändrad organisationsform, t. ex. genom bibliotekets uppgående i annat inom huvudstaden beläget större bibliotek, förvaltningskostnaderna kunde nedbringas till förmån för bibliotekets övriga utgiftsbehov.» Nu hörde jag visserligen, att herr Pauli var litet ångerköpt över att han satt sitt namn under detta uttalande, men faktum kvarstår. Reservanterna ha som sagt samma uppfattning som utskottsmajoriteten på denna punkt. Det förefaller mig då, som om det, när en sådan utredning enhälligt begäres, vore mindre lämpligt att nu höja anslaget. Frågan om an-

slagshöjning synes mig kunna anstå, tills den andra frågan utretts. Befinns det då, att detta bibliotek bör sammanslås med ett annat bibliotek, får frågan om anslag ånyo tagas upp. Skulle det åter befinnas lämpligt att bibehålla biblioteket i dess nuvarande form, får anslagsfrågan också på nytt upptagas. Jag tror inte, att den frist, som genom ett sådant ståndpunktstagande kan uppkomma, skulle lända biblioteket till någon särskild skada.

Jag ber därför, herr talman, att på dessa skäl få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Olof: Det förefaller mig nästan, herr talman, som om bakom detta utskottsutlåtande låge ett stycke av en princip. Det är ju alldeles riktigt, som utskottsavdelningens ordförande nu sade, att vad som mängt sig in här på ett riskabelt sätt, det är frågan om, huruvida inte administrationskostnaderna för detta bibliotek skulle kunna nedbringas. Han sade därjämte, att detta uppslag dök upp från socialdemokratiskt håll, och det är riktigt. Men det ser ut, som om man med mycket större iver än man annars brukar, då det gäller socialdemokratiska synpunkter, lagt sig ombord med just detta uppslag, ty utskottet är på den punkten, huruvida någonting skall göras, mycket bestämt, då däremot de socialdemokratiska reservanterna visa sig mera reserverade.

Den princip jag ser skymta här är den, att man vill använda vägran av anslag som ett slags påtryckningsmedel, för att dessa administrationskostnader skola bringas ned. Om ni inte gör det, tycks man vilja säga, så får ni inga pengar. Jag måste då säga, att vi reserveranter tycka, att detta är en rätt brutal princip, därför att — vem går det egentligen ut över? Det pedagogiska biblioteket är inte någon personlighet, det är inte någon som man kan straffa, utan straffet går ut över lärarna, och det förefaller mig, som om man valt en synnerligen olämplig tid att effektuera detta straff. Det är nämligen alldeles som herr Pauli har sagt, att just nu sjuder det på det pedagogiska området. Just nu behöva lärarna böcker. De ha verkligen ingen vidare glädje av den gamla makulaturen och de gamla luntorna, utan vad de behöva, det är den nya litteratur, som kan hjälpa dem i det arbete, som man begär att de skola utföra.

Herr Pauli framkastade den tanken, att det möjligen berodde på några psykologiska faktorer, att man är så njugg på denna punkt, och herr Bergqvist förklarade, att det var det visst inte. Men jag kan inte neka till, att jag ändå misstänker, att litet psykologi är det väl med i det här spelet, även om den kanske inte ligger så, som herr Pauli tänkte sig. Måne det kan bero på, att biblioteket heter det pedagogiska biblioteket? Det är inte utan, att människor se litet så där ovanifrån, då det gäller pedagogik — jag vill inte frånskriva mig själv en viss tendens åt det hållet — och det skulle ju kunna hända, att det skulle lyckas bättre för detta pedagogiska bibliotek, om det toge sig ett något annorlunda namn. Man kan kanske alltid ge dem den vinken, men medan vi vänta på detta — skulle vi inte kunna ge detta lilla anslag på 900 kronor? Man får inte så mycket böcker, vare sig i pedagogik eller i annat, för den summan, så jag tror inte man behöver riskera, att magistrarna skulle bli förvillade av den myckna litteraturen.

Om kammaren nu i början av debatten, när den ännu är litet livaktigare, skulle gå denna framställning till mötes, gjorde den säkerligen herr Pauli glad. Detta är alltid en god gärning, och personligen skulle jag deltaga i glädjen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bergman: Herr talman! Jag skall icke ge mig in på några psykologiska funderingar i avseende å vad utskottets majoritet här haft för respekt

Anslag till
pedagogiska
biblioteket.
(Forts.)

för termen pedagogik och ej heller på frågan, i vad mån det kan anses för ett statsintresse att taga hänsyn till herr Paulis glädje eller motsatsen. Jag vill bara be att få upptaga till bemötande den anvisning, statsutskottets talesman gav för denna frågas lösning. Han sade, att det vore önskvärt, att detta bibliotek kunde sammanslås med något större för att underlätta förvaltningen och förminska kostnaderna, och han nämnde förslagsvis riksbiblioteket. Men då måste jag säga, att det torde väl var och en, som känner till förhållandena i riksbiblioteket, vara på det klara med, att detta bibliotek, som under långa tider och sannolikt alltjämt, hur mycket det än utvidgas och utbygges, laborerar med stor trängsel och stora svårigheter för de massor av litteratur, som där skola förvaras, väl är det mest olämpliga man kan tänka sig i detta avseende. Denna utväg är därför troligen stängd redan av utrymmesskäl. Men för övrigt vill jag framhålla en annan synpunkt. Det pedagogiska biblioteket är ju för närvarande inrymt vid Hantverkaregatan 19, alltså i samma hus, där skolöverstyrelsen har sina lokaler. Skolöverstyrelsen är ju landets pedagogiska central, och det är obestriddligen ganska praktiskt, att detta specialbibliotek finns just där, varest hundratals pedagoger dagligen gå ut och in. Om det skulle flyttas så långt därifrån som till riksbiblioteket, skulle det bli ganska obekvämt för den pedagogiska världen, och pedagogiska biblioteket skulle göra mindre nytta än önskvärt vore.

Emellertid behöver man ju inte ha någonting emot, att en utredning företages angående frågan, om det är tänkbart att sammanslå pedagogiska biblioteket med något annat bibliotek, som ligger lämpligt till och har möjligheter i övrigt. Jag tror emellertid ganska litet på den möjligheten.

Jag yrkar bifall till herr Olof Olssons m. fl.:s reservation.

Häri instämde herr *Sandegård*.

Herr Bergqvist: Herrar Pauli och Olof Olsson ha båda velat konstatera, att det var ett psykologiskt moment, som spelat in i statsutskottets beslut, men de ha tolkat detta moment högst olika. Herr Pauli har jag redan svarat. Herr Olsson kan jag svara med att uttala, att den diagnos, som herr Olsson ställde, inte var riktig. Jag kan försäkra, att utskottet inte hyser någon ringaktning för pedagogiken. För min del har jag åtminstone den största respekt för denna vetenskap, ju mindre införsatt jag är däruti. Vi veta ju, att det en gång fälldes ett yttrande här i riksdagen: e longinquo major reverentia. Detta må tillämpas för mig i detta fall. Ju längre jag står från insikten i denna ädla vetenskap, dess större respekt har jag för densamma, och därför måste jag säga, att den diagnosen var fullständig felaktig.

Vad herr Bergman beträffar, har han kommit att polemisera både mot utskottet och mot reservationen. Då skulle man tycka, att det skulle vara nästan omöjligt för honom att yrka bifall till någondera ståndpunkten. Emellertid har herr Bergman yrkat bifall till reservationen. Samtidigt har han sagt, att jag pekat på riksbiblioteket såsom lämpligt att upptaga detta pedagogiska bibliotek. Nej, det har jag visst inte gjort. Jag har bara framhållit, att i utskottets andra avdelning riksbiblioteket nämndes såsom en möjlighet i detta fall, men det kommer naturligtvis att bero på utredningen, huruvida överhuvud taget detta pedagogiska bibliotek bör sammanslås med något annat bibliotek och om det i så fall bör bliva med riksbiblioteket eller något annat.

Herr Rydén: Jag har vid denna punkt antecknat en blank reservation, beroende därpå, att jag icke är belåten med vare sig utskottets eller reservanternas motivering. Även i de försiktiga ordalag, som reservationen upptar, ligger det efter min mening en anvisning, som jag icke är beredd att skriva under, näm-

ligen den anvisningen, att man skulle sammanslå detta bibliotek med något centralt bibliotek. Efter min uppfattning är detta en felaktig linje, ty tiden och utvecklingen går i den riktningen, att specialbiblioteken kräva sitt särskilda utrymme, och om det pedagogiska biblioteket skulle sammanslås med ett större bibliotek, kunde det väl inte bli tal om något annat än riksbiblioteket. Men det är min uppfattning, att då kommer den för allt vad lärare i Sverige heter viktiga institution, som pedagogiska biblioteket i själva verket är, att sättas tillbaka och att icke kunna fylla de stora och viktiga uppgifter, som den har.

Nu är det ju så, att i detta ögonblick kan man säga, att på skolans område är det en brytnings- och nydaningstid, som är fullt jämförlig med vad som är fallet på åtskilliga av de tekniska områdena. Vi stå mitt uppe i en tid, som kommer att rasera åtskilligt av de gamla system- och lärosatserna och som kommer att ge åt framtidens skolor mycket nytt, och detta gör, att den pedagogiska litteraturen är mer omfattande i detta ögonblick, än den varit någon gång tidigare under de 30 år, som jag följt utvecklingen på detta område. Under sådana förhållanden behöver detta bibliotek ett ökat anslag.

Jag vill, herr talman, ha sagt detta för att ange, vad min blanka reservation innebär. Eftersom jag inte anser mig kunna biträda utskottets hemställan på grund av dess både motivering och kläm och eftersom jag icke vill biträda orservererat reservationens motivering, har jag ansett, att man kanske gjorde rättast i att yrka bifall till motionen. Då har man siffran angiven utan någon motivering.

Jag tillåter mig, herr talman, att göra det yrkandet.

Herr Olsson, Olof: Ja, herr talman, man kan naturligtvis ha olika meningar om reservanternas motivering, men man kommer i alla fall — hur man än vill se den — inte ifrån, att administrationskostnaderna vid pedagogiska biblioteket äro ofantligt höga. Herr Rydén säger, att utvecklingen går i den riktningen, att den lockar fram specialbibliotek. Må vara, men den går också i den riktningen, att den söker rationalisera. Ju mindre administrationskostnader man har vid ett anslag som detta, desto flera böcker kan man få, och böckerna äro dock det väsentliga. Jag tror därför ändå, att det ligger något av verkligt sunt och gott förnuft även i den motivering, som är reservanternas.

Vad herr Bergqvist beträffar, får jag ju säga, att så rent grymt allvarligt tog jag verkligen inte det där talet om det psykologiska. När därför herr Bergqvist säger, att han inte alls hyser någon ringaktning för pedagogiken utan tvärtom den allra största respekt, så tycker jag, att han använder mycket mera våld än nöden kräver.

Herr Pauli: Jag medger, att motiveringen till denna reservation är synnerligen välvillig, och att det sätt, på vilket den ifrågasatta utredningen där beröres, är betydligt mindre kategoriskt än utskottets. Men då de synpunkter, herr Rydén här anfört, alldeles sammanfalla med mina egna, ber jag att få ändra mitt förut framställda yrkande och förena mig i herr Rydéns yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, dels på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt, dels på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Olof Olsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till
pedagogiska
biblioteket.
(Forts.)

Herr *Pauli* och herr *Olsson, Olof*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i herr *Olof Olssons* m. fl. reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Olof Olsson* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 15—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Anslag
till national-
museets
depositions-
avdelnings-
konstbildande
verksamhet.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till täckande av utgifter för nationalmuseets depositionsavdelnings konstbildande verksamhet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 7,000 kronor att utgå enligt de närmare grunder, Kungl. Maj:t kunde finna skäl föreskriva.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *V. Rydén* väckt motion (I: 131), vari hemställts, att riksdagen måtte för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 10,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till herr *Rydéns* berörda motion (I: 131), till täckande av utgifter för nationalmuseets depositionsavdelnings konstbildande verksamhet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 10,000 kronor att utgå enligt de närmare grunder, Kungl. Maj:t kunde finna skäl föreskriva.

Reservation hade anförts av herrar *Widell, Nilsson* i Gränebo, *Svensson* i Kompersmåla, *Pålsson, Nilsson* i Bonarp, *Bengtsson* i Norup, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren, Wigforss, Olofsson* i Digernäs, *Sandwall* och *Andersson* i Ovanmyra, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herr *Rydéns* berörda motion (I: 131), i vad densamma skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, till täckande av utgifter för nationalmuseets depositionsavdelnings konstbildande verksamhet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 7,000 kronor att utgå enligt de närmare grunder, Kungl. Maj:t kunde finna skäl föreskriva.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Under förevarande punkt har utskottets majoritet föreslagit ett anslag av 10,000 kronor till nationalmuseets

depositionsavdelnings konstbildande verksamhet. Anslaget skulle i huvudsak användas till vandringsutställningar, föreläsningar och konstpropaganda. Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition föreslagit ett anslag av 7,000 kronor till nämnda ändamål, men majoriteten har föreslagit en höjning med 3,000 kronor i anledning av en motion av herr Rydén. En del av utskottets ledamöter bland vilka jag befinner mig ha likväl ansett, att man borde stanna vid vad Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen 7,000 kronor, och i reservation till utskottsutlåtandet hemställt om bifall härtill. Reservanterna vilja därför icke underskatta värdet utav denna verksamhet utan giva sitt erkännande åt att man genom anordnande av vandringsutställningar söker göra museets konstskatter tillgängliga för en större allmänhet. Men även om man ger sitt erkännande åt denna strävan, så är det ju en annan sak, huru stort belopp man anser sig för närvarande böra anslå för detta ändamål. Det är icke mer än fyra år sedan detta anslag utgick med 3,000 kronor. Efter två år höjdes det sedan till 5,000 kronor, och nu har Kungl. Maj:t föreslagit ett belopp av 7,000 kronor, vilket utgör en höjning, sedan det först beviljades, med 4,000 kronor eller mera än en fördubbling.

Nu har visserligen nationalmuseumchefen begärt ett något större belopp till den konstbildande verksamheten än Kungl. Maj:t föreslagit, men därmed skulle tillgodoses ändamål, som, även om de höra samman med den konstbildande verksamheten, likväl borde kunna anstå något. Jag tillåter mig därför att ur den tablå över anslagens användning, som finnes intagen i statsverkspropositionen, anföra några siffror. Enligt denna skulle till vandringsutställningar användas 4,000 kronor, till framställande av ljusbilder 500 kronor, visningar för skolbarn av museet och Gripsholm 3,350 kronor, publikationer i serien »Nationalmusei småskrifter» 1,000 kronor, en bok om museets skulpturer med illustrationer i kopparjuptryck 1,500 kronor, reproduktion av en dekorativ teckning i rokoktryck 600 kronor, inköp av färgreproduktioner efter klassiska konstverk jämte inramning och emballage 2,000 kronor samt extra arbetshjälp under året 2,500 kronor. Härav framgår ju, som kammarens ledamöter torde finna, att större delen av vad som från nationalmuseum begärts kan ej sägas höra samman med vandringsutställningarna, vilka såväl utskottets majoritet som reservanterna i första hand velat befrämja.

Med anledning härav ansågo reservanterna, att man i år kunde nöja sig med det belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen 7,000 kronor, och likväl kunna tillgodose det krav, som framstälts i fråga om anordnande av vandringsutställningar, då för detta ändamål icke skulle direkt behövas mera än 4,000 kronor. Därtill kommer kanske sedan en del kostnader, som stå i samband med utställningen, men hela anslaget är ju likväl 7,000 kronor. Vi ha därför för vår del ansett, att man i år kunde nöja sig härmed. Sedan är det ju en annan sak, om man för att visa intresse för saken vill anslå några tusen kronor mer eller mindre. Visst kan den ena anse, att även om man behärftar ändamålet, kunna dessa 7,000 kronor vara tillräckliga, medan däremot en annan anser, att 10,000 kronor är det minsta, som bör beviljas. Om en sådan sak kunna ju råda olika meningar, men lägger man stränga sparsamhetssynpunkter på frågan, synes man ej gå utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. I reservationen ha vi yrkat bifall härtill, under uttalande att beloppet främst borde användas för anordnande och bestridande av kostnader för vandringsutställningar.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Widell m. fl. vid denna punkt i utskottets utlåtande avgivna reservationen.

Herr Bergqvist: Såväl utskottet som reservanterna äro fullständigt ense om, att denna upplysningsverksamhet från nationalmuseum har en stor och fostrande uppgift för vårt folk att fylla. Regeringen har ju också tydligt behärtrat detta genom att föreslå höjda anslag för detta ändamål. Sålunda

Anslag till nationalmuseets depositionsavdelnings konstbildande verksamhet.
(Forts.)

Anslag
till national-
museets
depositions-
avdelnings-
konstbildande
verksamhet.

(Forts.)

föreslår regeringen i år 2,000 kronor mer än i fjol, och naturligtvis måste man vara tacksam för detta. Men uti den tablå, som herr Nilsson i Gränebo föredrog, finner man, att om verksamheten skall kunna på ett tillfredsställande sätt motsvara sin uppgift, skulle det behövas 15,450 kronor, och då skulle man ändå inte få mer än 4,000 kronor till vandringsutställningarna.

Nu ha vi varit ense om i statsutskottet, att vandringsutställningarna böra vara det huvudsakliga och primära i denna upplysningsverksamhet. I utskottet betonades, att för detta ändamål måste användas ett belopp, ej understigande 4,000 kronor, och reservanterna säga, att man i första hand bör tänka på vandringsutställningarna. De städer, som haft förmånen att ha sådana vandringsutställningar, ha känt detta såsom en stor förmån. I Luleå ha vandringsutställningar anordnats två gånger och vunnit stor tillslutning. Jag förmodar, att på andra orter, där vandringsutställningar anordnats, man också har känt detta såsom ett betydande moment i fostrandet av allmänhetens estetiska uppfattning.

Nu är det fara värt, att, om man icke höjer anslaget något utöver vad Kungl. Maj:t begärt, man icke kan anordna vandringsutställningar i den omfattning som önskvärt vore. Därför har en motionär, herr Rydén, väckt fråga om, att anslaget skulle höjas åtminstone till 10,000 kronor. Jag har för min del icke ansett mig kunna motsätta mig detta krav, alldenstund jag anser, att dessa penningar skulle bli mycket väl använda. Utom vandringsutställningarna ha också dessa skrifter, som här är fråga om, publikationer för spridande av upplysning om vår konst, stor betydelse, och vad jag särskilt vid den senaste utställningen i Luleå observerade var, att det fanns en hel del vackra reproduktioner av konstverk, som såldes till ett ganska billigt pris. Jag förmodar, att detta har kunnat möjliggöras genom att man använt någon del av anslaget till inköp av sådana färgreproduktioner efter klassiska konstverk, som här stå omtalade. Jag undrar, om inte detta är en synnerligen behjärtansvärd gärning, att man söker i hemmen ute i bygderna sprida verkligt konstnärliga saker i stället för alla dessa gottköpstavlor och gipsfigurer, som man där förut har nöjt sig med. Att höja smaken ibland allmänheten är utan tvivel ett mycket behjärtansvärt ändamål.

Nu har ju nationalmuseum sökt göra vad det kunnat för denna sak, men de medel som av riksdagen anslagits ha ej varit tillräckliga, utan man har måst anlita den enskilda välgörenheten för detta ändamål. Man har måst tigga ihop pengar, för att man skulle kunna finansiera denna verksamhet. Detta kan naturligtvis icke fortgå i längden, utan det är önskvärt, att staten här träder emellan för ett ändamål, som utan tvivel måste av var och en erkännas vara synnerligen behjärtansvärt.

Det är på dessa skäl, som jag anser mig böra ansluta mig till den i ärendet väckta motionen och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Rydén: Herr talman! Vi hade för någon tid sedan en debatt i riksdagen rörande ett enda av våra konstföremål. Det var då fråga om, huruvida detta skulle utsättas för risken av en förflyttning till främmande land eller inte, och det hölls då här ett anförande av herr Westman, vilket efter min uppfattning var synnerligen tungt vägande. Han framhöll därvid, att ett nationalmuseum eller ett museum överhuvud taget har inte bara den uppgiften att samla och förvara, utan det har också den stora uppgiften att utgöra en bildningsinstitution, som kommer så många som möjligt till godo.

Nu är det ju så beträffande vårt nationalmuseum, att det inrymmer för våra förhållanden stora och värdefulla konstskatter. Men nationalmuseum ligger i Stockholm, och det blir till väsentlig del en kulturinstitution för stockholmarna och för dem, som äro i tillfälle att besöka Stockholm. Den del av vår

stora befolkning, som inte blir i tillfälle att besöka nationalmuseum, skulle ställas alldeles utanför kännedom om och beröring med våra konstskatter, om inte nationalmuseum hade brutit den gamla isoleringen och försökt träda i kontakt med den stora svenska landsorten. Därvidlag har museet valt flera olika medel.

Att riksdagen har behjärtat denna sak framgår ju därav, att riksdagen inom nationalmuseum har upprättat en särskild avdelning med egen intendent: depositionsavdelningen. Den söker nu att göra nationalmusei skatter tillgängliga på många olika sätt.

Den mest omfattande och viktigaste metoden i detta fall är kanske den, som ligger i anordnande av vandringsutställningar, vilka flyttas från den ena av våra städer till den andra. Erfarenheten lär oss, att dessa ha vunnit en mycket stor uppskattning, och att det har visats dem ett betydande intresse från allmänhetens sida.

Men museet har också andra vägar att gå. Man försöker skaffa goda reproduktioner och göra dem tillgängliga. Nationalmuseum har trätt i förbindelse med våra läroanstalter av olika slag. Intendenten för den av mig nyss nämnda avdelningen var närvarande vid det sista mycket uppmärksamade mötet för landets folkhögskollärare i Axvall. Han hade där en lång rådplägning med våra folkhögskollärare, som voro synnerligen intresserade för ett samarbete och som också gjorde ett uttalande i syfte att underlätta och stödja denna verksamhet.

Nationalmuseum har på ett sätt, som jag, som har mina huvudintressen i folkskolan, måste beteckna som synnerligen tacknämligt, gått in för att sprida konstens skatter till så många som möjligt. Jag syftar på den avgiftsfria visning för våra hundrade och åter hundrade resande skolbarn, som komma till nationalmuseum och till vilkas hjälp man har arbetat ut en särskild, utmärkt liten handledning, som är lärare och barn till hjälp. För övrigt röner man allt tillmötesgående från vederbörandes sida, när det gäller för dem att visa samlingarna och ge det största utbyte av dem.

Det är också en annan sak, som jag i detta sammanhang skulle vilja draga fram, ehuru kanske det anslag, som i min motion begärts, icke räcker till för att utöka denna verksamhet. Tänk bara på dessa många besök av barn och unga människor, för resten också av äldre, på Gripsholm med dess märkliga samlingar! Där har nationalmuseum ställt sig till förfogande med det största tillmötesgående för att lämna vägledning, vägvisning o. s. v.

Jag vill alltså säga, att det arbete, som nationalmusei depositionsavdelning utför för att göra den stora del av den svenska allmänheten och ungdomen, som inte blir i tillfälle att resa till Stockholm och besöka nationalmuseum, bekant med våra konstskatter, är synnerligen betydelsefullt och värdefullt.

Men man vet ju alltid, att en regering måste pruta och snåla på anslagen. Jag vill säga, att när jag försökte bilda mig en uppfattning om denna sak, som personligen ligger mig varmt om hjärtat, så samrådde jag med vederbörande för att få reda på, vilken summa som var den minsta man skulle kunna behöva för att något utvidga verksamheten. Då kommo vi till det resultatet, att man skulle kunna stanna vid 10,000 kronor. Det blir då en inskränkning på viktiga punkter av vad som nämnes på sid. 47 i statsverkspropositionen, men det blir dock en väsentligt ökad hjälp. Här sitta många i denna kammare, som säkerligen varit i tillfälle att personligen komma i kontakt med denna verksamhet, som åsyftar att popularisera våra konstsamlingar. Jag skulle vilja vädja till dem, om de icke tycka, att denna sak är i hög grad behjärtansvärd. Jag kan inte tro, att första kammaren, då tiderna dock icke äro så pressande, att man behöver till det yttersta nedpruta budgeten i varenda liten punkt, här skall ställa sig avvisande mot den lilla höjning, som det i detta fall gäller. Jag tror, att man knappast kan finna en mera förädlade form för en bredare folk-

Anslag
till national-
museets
depositions-
avdelnings
konstbildande
verksamhet.
(Forts.)

Anslag
till national-
museets
depositions-
avdelnings-
konstbildande
verksamhet.

uppfosttran av ungdom och för övrigt av allmänheten överhuvud taget än den, som ligger i att göra dem bekanta med konsten och de skönhetsvärden, som äro representerade i vårt nationalmuseum.

Det är detta, herr talman, som gör, att jag har vågat väcka min motion, och jag vågar också hos kammaren hemställa, att den måtte bifalla utskottets hemställan.

(Forts.)

I detta anförande instämde herr *von Geijer*.

Herr **Widell**: Herr talman! Av den föregående talarens anförande framgår, att den viktigaste sidan av denna konstbildningsverksamhet är utan fråga anordnandet av vandringsutställningarna. Men som redan den förste talaren påpekade, komma vid ett bifall till utskottets förslag vandringsutställningarna med säkerhet att få samma belopp till förfogande som enligt reservationen. Därutöver finns det ju visserligen vissa andra behov, som också kunna vara mycket behjärtansvärda, men det gäller här som eljest, att man måste väga behoven emot varandra. Med hänsyn till den starka ansvällning, som den åttonde huvudtiteln varje år visar, finner jag, att man här bör gå fram med en viss försiktighet.

Jag vill ytterligare erinra om vad som redan är påpekat, att även om man inskränker sig till vad reservanterna i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag hemställt om, så kommer detta anslag att på fyra år ha ökats från 3,000 till 7,000 kronor. Det är ju en ganska kraftig ökning. Andra kammaren har också redan bifallit reservationen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den.

Herr **Olsson, Oscar**: Ja, man kan naturligtvis resonera som den siste ärade talaren, att man skall marschera på ett så långsamt sätt som möjligt, när det gäller utvecklingen av en verksamhet. Jag skulle dock, även när det gäller den siste ärade talaren, vilja råda till, att man ser en smula efter, vad det är för saker, man har för sig, så att man inte rekommenderar den utvägen under alla förhållanden. Det kan ju hitta på att hända, att riksdagen har börjat giva understöd åt en verksamhet, som riksdagen har hoppats skola marschera raskt fram, och under sådana förhållanden är det ovedersägligen för den, som har reda därpå, litet lustigt, om en talare sedan säger ifrån, att det går för fort, särskilt när det inte gäller större summor, än det i detta fall är tal om.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på det program som Richard Bergh en gång i tiden uppställde just för populariseringen av konsten och konstskatterna här i landet. Jag erinrar om det intresse, med vilket det programmet mottogs här i riksdagen och med vilket beklagande man inte bara i riksdagen utan runt om i landet mottog budskapet om Richard Berghs död, innan detta stora program börjat förverkligas.

Jag vill fästa riksdagens uppmärksamhet på, att riksdagen visst menade, att denna utveckling, som herr Widell här påpekade, var önskvärd. Riksdagen liksom så många andra trodde, att det var nödvändigt, att den utvecklingen skulle komma att avbrytas, då den geniale man, som uppställt programmet, rycktes bort från verksamheten. Jag tycker, att riksdagen skulle vara glad över, att den del av hans program, som det här är fråga om, verkligen har gått så bra i lås i alla fall, som den har gjort, och att den delen av hans program har nått en så stor popularitet runt om i landets olika delar, som den har gjort under den ledning, som nu finnes för nationalmuseum.

Det är inte alltid överensstämmande med sund sparsamhet att pruta på små anslag. Jag vill fästa riksdagens uppmärksamhet på, att när det gäller folklig konstuppfosttran här i landet, så kan inte ens hela denna summa av 10,000

kronor, som här begäres, oavkortat räknas som bidrag till detta fria folkbildningsarbete för populariserandet av konstskatterna i landet. Det finnes verkligen inte någon anledning att ropa i gevär emot slöseri på detta område, då ett så pass blygsamt anslag som dessa 10,000 kronor begäres.

Det var en sak, som herr andre vice talmannen glömde att riktigt stryka under, då han räknade upp de summor, som inte skulle gå till vandringsutställningen, och det var slutsumman. När herr andre vice talmannen sade, att det har begärts så och så stora summor till andra ändamål än direkt till vandringsutställningarna, så är det kanske skäl att peka på, att de kraven gå in i museets 15,000-kronorskrav. De kunna således inte alls komma i betraktande, när det gäller utskottets förevarande förslag om ett anslag å 10,000 kronor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den obetydliga höjning till 10,000 kronor, som föreslås i motionen, i stället för av Kungl. Maj:t begärda 7,000 kronor.

Herr Widell: Herr talman! Då jag har hört, att mitt förra anförande möjligen kunde ge anledning till missuppfattning, vill jag betona, att jag med mitt yttrande avsåg, att vid bifall till reservationen, som överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag, kommer för vandringsutställningarna att stå till förfogande ungefär samma belopp som vid bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Olof: Herr Widell sade, herr talman, att andra kammaren redan fattat ett visst beslut, och det är klart, att det är riktigt; det är ingenting att anmärka mot den upplysningen. Men när en kammare fattar ett beslut, så är det ju vanligtvis på det sättet, att somliga ledamöter av kammaren ha en mening, och andra ha en annan. Och vidare förhåller det sig så, att man — för den händelse man anser, att ett kammarbeslut inte är så alldeles bra — kan rätta till det genom att i medkammaren fatta ett annat beslut och på så sätt förskjuta det siffertal, som det är fråga om.

När nu herr Widell anför som sitt starkaste skäl, att även om vi skulle fatta ett beslut i överensstämmelse med utskottets förslag, så kommer inte mera att gå till vandringsutställningarna än vad som går dit, om vi biträda det beslut, som man redan har fattat i andra kammaren, så kan detta förefalla att vara riktigt, och det kan också hända, att det blir riktigt, men det behöver inte bli på det sättet. Ordalagen i utskottets utlåtande äro nämligen följande: »Utskottet förutsätter härvid, att för vandringsutställningar användes ett belopp, ej understigande 4,000 kronor.» Detta betyder, att om viljan är god och pengarna räckta, så kan man överskrida de 4,000 kronorna, och man kan lägga rätt mycket till det beloppet, om man så vill.

Nu tycker jag för min del, att vi skola utvidga dessa vandringsutställningar, och jag menar, att skälen härför ligga märkeligt nära till hands. Ty nog var väl det, som herr Rydén nyss anförde, fullkomligt riktigt. Inte kan man egentligen på den punkten ha någonting att invända. Vi ha ett nationalmuseum. Till detta nationalmuseum söka vi att draga vad vårt folk producerar bäst och vackrast, och detta nationalmuseum är allas vår egendom. Men många av dess ägare få aldrig någonsin se detta nationalmuseum. Vi kunna säga, att proportionellt är det rent orimligt få, som få se och glädja sig åt denna sin egendom. När det nu är på det viset, att människorna inte kunna komma till nationalmuseum, då får väl nationalmuseum försöka att komma till människorna. Då får nationalmuseum vandra och vandra så flitigt och så långt, som det är möjligt. För dessa vandringar behöves det för nationalmuseum som för oss alla pengar, men det är så med dessa pengar, att de aldrig någonsin kunna bli bortslösade. Ty i det långa loppet finns det väl inte mycket, som fostrar oss

Anslag
till national-
museets
depositions-
avdelning-
konstbildande
verksamhet.
(Forts.)

Anslag
till national-
museets
depositions-
avdelnings-
konstbildande
verksamhet.
(Forts.)

människor så bra som just konsten. Och det är inte bara så, att denna konst gör livet för oss rikare, utan den gör också livet gladare.

Jag skulle därför vilja, att denna första kammare rättade till det missgrepp, som jag tycker här har blivit begånget av den andra kammaren.

I herr Olof Olssons yttrande instämde herrar *Magnuson, Hansén, Sandegård, Johan Peter Johansson, Norling, Sandler* och *Östergren* samt fröken *Hesselgren*.

Herr Alkman: Herr talman! Det är ytterst glädjande att höra, hurusom man i denna debatt från alla håll, även från det håll, där man motsatt sig det högre anslaget, visar en stark och livlig uppskattning av den verksamhet, som det här är fråga om. Men icke dess mindre har jag nog en smula fått det intrycket — särskilt fick jag den uppfattningen av herr Widells anförande — att man ändå inte har riktigt klart för sig, hur pass fattiga vi i själva verket äro i fråga om tillgodoseendet av detta bildningselement, av denna bildningsfaktor i vår folkbildning, som har haft en så löftesrik och vacker begynnelse ifrån nationalmusei sida.

Medan man i fråga om vad jag skulle vilja kalla örats konst under den sista tiden genom radion fått en verkligt betydande bildningsfaktor, som sprides ut till de tusen hemmen i vårt land och bringar glädje, förfining, bildning och kultur, så är det i fråga om ögats konst, i fråga om åskådningen, i fråga om konsten att se och utbildningen på detta område, på det viset, att vi verkligen alltjämt äro mycket fattiga trots det anslag, som här utgått under en följd av år, och trots det initiativ, som har tagits från nationalmuseum och vars värde alla vitsorda.

Efter vad jag har kunnat finna, har denna verksamhet i pressen landet runt mottagits med stor tillfredsställelse. Den har hälsats med odelad och livlig glädje, den har mottagits med stor popularitet, och jag har hört personer, som ha varit med om denna verksamhet, säga, att de kunna konstatera, att densamma tycks tillfredsställa en verklig hunger landet runt.

Vad det här djupast gäller, och det är det, jag skulle vilja säga utöver vad som sagts här i dag, är att lära människorna se. Det är inte bara en rent estetisk verksamhet, som det är fråga om, utan här gäller det en åskådningsundervisning av den beskaffenhet, att den lär människor att se via konsten, att se naturen, att se verkligheten via konsten på ett helt annat sätt, än man utan densamma är i stånd till. Det är i själva verket otroligt, vilka upptäckter den gör, som har en smula med sådana saker att skaffa, om hur litet människor se av det, som avspeglar sig på deras näthinna, och om den uppfostran, som behöves för att lära människorna att medvetet uppfatta näthinnans spegelbild. Man finner, hur viktig denna uppfostran är, hur svår den är och hur lång tid den kan ta.

Jag skall berätta en liten anekdot ur min personliga erfarenhet, som belyser vad jag här velat säga. I min ungdom, för bortåt 40 år sedan, hände det sig, att jag tämligen ensam bevistade en konstutställning här i Stockholm. På den utställningen funnos några tavlor av Zorn i en genre, som då var ny. Han hade slagit sig på att studera vattringsproblemet, det vill säga de rörelser, som förekomma i vattnet, och hur de taga sig ut, när solen lyser på en lätt skvalpande vattenyta. Man fann detta vara ganska främmande, och folk stod i början rätt så tveksamma om, huruvida inte detta var ett tokigt och dumt experiment och tillika onaturligt — sådant säges ju så ofta om nya företeelser på konstens område. När jag gick där på utställningen, så kom det in en gammal herre, av typen att döma en gammal sjöofficer, som också tittade på Zorns tavlor och som därvid blev ytterst betänksam, närpå ond, tycktes det. Till slut kunde han ej hålla sig, och eftersom jag var den ende besökaren jämte ho-

nom, så vände han sig till mig och sade: »Jag ser, att herrn tittar på det där eländet och tydligen tycker, att det är lika drulligt som jag tycker.» »Nej», sade jag, »det tycker jag inte.» »Ja men skall det vara vatten? Jag har varit ut och seglat på sjön i 40 år. Nog vet jag, hur vatten ser ut. Så här ser min själ inte vatten ut.» Nu var det en vacker septemberdag på eftermiddagen. Jag tänkte mig för. Så sade jag stilla och beskedligt: »Ja, om min herre vill följa mig ut så tror jag, att jag skall kunna visa er vatten, som ser ut just på det sättet.» Han bjöd mig ett vad, att jag inte skulle kunna det, och så vandrade vi i väg ned till strömmen vid Grand Hotel, och där fick den gamle sjöbussen utan vidare se Zorns tavla ute i naturen. Han såg mycket länge på den och använde alla metoder för att konstatera, huruvida det var riktigt eller inte. Men när han tittat mycket noga så fällde han ett mycket fult och starkt ord, som jag ej skall upprepa, men som åtföljdes av den verkligt förtrytsamma reflexionen: »Och sådant skall artistpojkar verkligen lära en gammal sjöbuss. Det är ohyggligt!» Ja, så där är det! Jag kan än i dag se den gamle sjöbussen. Han hade hela sitt liv seglat på vatten och åter på vatten, men det hindrade ej, att när han kom till ett naturfenomen återgivet av konsten, av en konstnär med vaket och förfinat öga, så blev han tillintetgjord i sin uppfattning av naturen.

Jag har berättat denna anekdot därför, att den så starkt belyser min sats, att konstens uppgift — alldeles oavsett konstens eget ändamål — även är att lära oss att se, att känna någonting inför det vi se. Jag behöver ej gå längre. Jag är övertygad om, att tillämpningen av min anekdot för varje kammarmedamot är fullkomligt klar. Vad dessa vandringsutställningar skola göra, det är att skapa livaktighet, skapa vitalitet, observationsförmåga, vakenhet hos dem, som se dem, och det kunna de göra, ifall undervisningen, seendets undervisning, sker på ett effektivt sätt.

Nu har jag tagit mycket noga reda på organisationen av denna verksamhet, som från nationalmuseets sida bedrivs för att lära människorna överallt runt vårt land att se, att se genom konstens ögon, att se friskt, att se personligt, att inte bara se det hävdvunna och konventionella så, som man slött går och ser utan att se det, som man ser. Den verksamheten förefaller mig, efter allt vad jag kunnat noggrant inhämta, att vara utomordentligt klok, mångsidig, skicklig, belysande. Jag tror, att om man också nu skulle gå därhän, att man offrar ytterligare de 3,000 kronor, som herr Rydén föreslagit utöver regeringens förslag, så är det ändå en mycket, mycket ringa penning i förhållande till den vinst för vårt folks uppfostran till vakenhet i åskådning, som därav kan vinnas, och därutöver är det naturligtvis också någonting annat, som vinnas, nämligen det rent konstnärliga innehållet i de verk som visas.

Jag har alltså velat ställa denna fråga på en bas, bredare än endast den rena konstutbildningens, bara för att visa, att här är någonting pedagogiskt mycket mera vittomfattande, mera allmänt, mera generellt än det, som anslaget ser ut att gälla. Herr Rydén gick på ett mycket förträffligt, lättfattligt, kortfattat och klart sätt igenom det program, efter vilket denna verksamhet bedrivs. Jag tror, att var och en, som hörde hans redogörelse, bör kunna vara på det klara med, att det är ett förträffligt program, och jag skall för min del be att på det allra livligaste få tillstyrka kammaren att i valet mellan dessa båda anslag stanna vid det, som är den lilla summan 3,000 kronor högre. Jag anser alla skäl tala härför.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen: Jag begärde ordet, när herr Olof Olsson under sitt i övrigt mycket sympatiska anförande yttrade, att ett bifall till utskottets hemställan ej nödvändigtvis behöver medföra, att anslaget till vandringsutställ-

*Anslag
till national-
museets
depositions-
avdelnings-
konstbildande
verksamhet.*

(Forts.)

*Anslag
till national-
museets
depositions-
avdelnings-
konstbildande
verksamhet.
(Forts.)*

ningar begränsades till 4,000 kronor, utan att det skulle kunna bli mera. Det är ju så, att nationalmusei ledning ej begärt mera än 4,000 kronor till vandring-utställningar, och givet är ju, att man måste ha en plan för dessa utställningar. Man kan kanske ej under en sommar anordna mer än en eller två dylika utställningar, och till dessa är det sannolikt, att de 4,000 kronor, som av museet begärts, skulle räcka, ty för att utställningar skola kunna hållas fordras ju, att på den plats, där de skola hållas, av kommunen respektive landstinget vidtagas anordningar för dessa utställningars hållande, och i regel brukar väl nationalmuseum ställa såsom villkor, att vederbörande stad, annan kommun eller landsting bidrager med ett visst belopp för dessa utställningars anordnande. Därför torde nu även med ett bifall till reservationen lika många utställningar kunna hållas, som om man bifaller utskottets hemställan. Herr Rydén har icke begärt, att anslaget för det ändamålet skulle höjas, utan herr Rydén har begärt, att anslaget för samtliga utgifter för denna verksamhet skulle höjas från 7,000 till 10,000 kronor. Men i herr Rydéns yrkande i detta avseende ingår ju anslag till de ändamål, som jag tidigare uppläste ur den kungl. propositionen. Alltså, om man bifaller utskottets hemställan torde nog inte de så förordade vandring-utställningarna, som här i kväll erhållit så många lovord, kunna anordnas i vidare omfattning än om reservationen bifalles, och för övrigt kan man nog inte fördera dessa utställningar i ett slag, utan härför fordras naturligtvis en plan, och befinnes det genom vunen erfarenhet, att man så småningom kan utvidga planen så torde nog kunna påräknas större bidrag av statsmedel och andra allmänna medel, än vad hittills varit fallet.

Jag finner alltså, herr talman, ingen anledning att frånga det yrkande, som jag tidigare har framställt.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Ja, herr talman, det torde väl dock vara ofrånkomligt, att ifall första kammaren bifaller utskottets hemställan, så blir det tillfälle att i större utsträckning anordna de ifrågasatta utställningarna utanför Stockholm, än om man bifaller reservanternas förslag. Det förefaller mig i alla fall, att det är en blygsam begäran, som här framställs, att landet i sin helhet skall få den nytta av nationalmuseum, som landet bör och skall ha. Det offras ju från statsmakternas sida över en kvarts miljon kronor om året på nationalmuseum, och det torde ej kunna bestridas, att största nyttan därav tillkommer landets centrum, där det är beläget, nämligen Stockholm, och den del av svenska folket och även utlandet, som är i tillfälle att besöka Stockholm. Men det är dock en mycket stor procent och kanske den övervägande delen, som ej har tillfälle härtill, och om man nu med denna lilla begäran kan bereda tillfälle till, att övriga delar av svenska folket kunna få någon liten del av denna undervisning och denna njutning, så tycker jag, att det är en gärd av rättvisa. Det säges ju visserligen ifrån, att det belopp, som tidigare utbetalats för detta ändamål, för så kort tid tillbaka som 1926 endast var 3,000 kronor och att man nu vill öka det till 10,000 kronor. Procentuellt sett kan det synas vara en avsevärd ökning, men om man ser på realsumman, som förordas, så har jag fortfarande den uppfattningen, att summan är blygsam. Jag brukar ju hålla på sparsamheten i regel, och det tycker jag, att man kan sägas göra, även om man går med på detta. Jag tror, att Kungl. Maj:t tar med jämnmod, om vi våga oss på att göra denna lilla avvikelse från vad som föreslagits från Kungl. Maj:ts sida. Och jag tror, att man i detta fall kan våga följa statsutskottets majoritet utan att på något sätt anses överträda sparsamhetens befogethet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Pålsson**: Det tyckes mig, att herrar konstpedagoger äro ett rätt så konstigt släkte. De tyckas aldrig bli nöjda. Det är nu visat, att anslaget till dessa vandringsutställningar sedan 1926 stigit från 3,000 kronor via 5,000 till 7,000, som det skulle bli i år enligt Kungl. Maj:ts förslag. Är ej detta rätt så bra marscherat, att under dessa tre år anslaget höjts på detta sätt? Det är vidare visat, att anslaget 4,000 kronor till dessa vandringsutställningar blir det samma, om man följer utskottet eller om man följer reservanterna.

Detta anslag skulle ju vara till landsortens nytta, och därför borde ju jag rösta för det. Från Stockholms horisont kallas ju allt, som ligger utom Stockholms tullar, landsort, men landsorten i och för sig själv uppdelas väl på ett annat sätt: i landsbygd och städer, och det är tydligen för städerna och deras närmaste omgivningar, som hela detta anslag kommer till sin stora nytta. Vad beträffar landsbygden i och för sig, är det ju alldeles tydligt, att där får man ej på det viset nytta av detta anslag, som man får i de städer, där vandringsutställningarna nu anordnas. På landsbygden kan man ej anordna vandringsutställningar. Men man skulle kunna nå landsbygden på ett annat sätt, ifall man i folkhög-, lantmanna- och kommunala mellanskolor från nationalmuseum deponerade konstverk att hängas upp, exempelvis ett helt år. Nationalmusei vindar och källare äro fyllda av konstverk, som ej få plats. Det skulle visserligen kosta rätt mycket detta, men då skulle man också kunna nå landsbygden och förädla dess ungdom. Om man tänker sig alla de läroverk, som ha elever över 18 år, så skulle det tvivelsutan vara till den största nyttan, om en sådan deposition i en framtid kunde ske överallt. Dessa konstverk skulle kunna ombytas årligen, så att ungdomen under årens lopp bleve bekant med både gammal och modern konst.

Det synes mig sålunda, som om vad Kungl. Maj:t kommit med — en ökning från 5,000 till 7,000 kronor — skulle kunna räcka för detta tillfälle. Sedan skulle man kunna främja genom ytterligare anslag konstdepositioner, varigenom man ännu bättre skulle kunna nå landsbygden än vad som nu sker under denna form.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågakarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Widell m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmanen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja bevarad.

Herr **Widell** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Widell m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamö-

Anslag
till national-
museets
depositions-
avdelnings-
konstbildande
verksamhet.
(Forts.)

Anslag
till national-
museets
depositions-
avdelnings-
konstbildande
verksamhet.
(Forts.)

ter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Oscar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—49;

Nej—53.

Punkterna 19—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22.

Lades till handlingarna.

Punkterna 23—26.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27.

Lades till handlingarna.

Punkterna 28—52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.

Lades till handlingarna.

Punkten 54.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 55.

Anslag
till inköp av
fastighet för
svenska sjö-
manskyrkan
i London.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte åt svenska kyrkans missionsstyrelse såsom bidrag till kostnaderna för inköp av en fastighet för svenska sjömanskyrkan i London anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra anslag av 30,000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Olof Olsson, Rydén, Oscar Olsson, Pauli, Björck, Carlsson-Frosterud, Törnkvist, Wigfors, Olofsson* i Digernäs och *Jonsson* i Eskilstuna ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Thelin**: Herr talman! I utländska hamnstäder pågår en verksamhet, som här hemma är ganska litet känd, nämligen det religiösa, sociala och kulturella arbete, som utföres av de svenska sjömanskyrkorna.

Främst i sjömanskyrkornas arbete står givetvis den religiösa uppgiften. Därför samlar sjömanskyrkan sjöfolket till gudstjänster och andaktsstunder och söker vårda det religiösa livet.

Sjöfolkets säregna levnadsvillkor och isolering från hemlandet har emellertid givit sjömanskyrkorna en mångfald andra uppgifter. Detta enligt principen,

att om man vill hindra det som är ont, så måste man fylla människornas sinnen med det som är gott.

Vid varje sjömanskyrka finnes ett läsrum med böcker, tidningar, tidskrifter och skrivmateriel. Detta rum är öppet varje dag. Varje vecka anordnas samkväm med omväxlande program. Härvid förekomma bl. a. föredrag och föreläsningar över allmänbildande ämnen. Då sjömännen under sina resor äro avskurna från det frivilliga bildningsarbetet i hemlandet, har sjömanskyrkan här en betydelsefull uppgift.

Genom att anordna besök på museer, konserter och dylikt samt utflykter till sevärda platser, till och med genom idrottsövningar och fotbollsmatcher, försöka sjömanspräster bereda landsmännen en oskyldig och hälsosam förströelse i deras hårda liv och hålla dem borta från de faror, som eljest hota i världshamnarna.

Om behovet av det arbete, som sjömanskyrkan utför, kan endast råda en mening.

Efter dessa allmänna synpunkter vill jag övergå till att yttra något om sjömanskyrkan i London. Uppgifterna äro lämnade av pastor Torsten Cederlund i Svenska kyrkans missionsstyrelse, vilken själv tjänstgjort som sjömanspastor i London.

Sjömanskyrkan i London besöktes förra året av c:a 18,000 personer. Gudstjänster och andra andliga sammankomster besöktes av 3,400 personer, samkväm och fester samlade över 7,000. Under de åtta verkliga seglationsmånaderna besöktes kyrkan av omkring 2,000 personer i månaden. Detta betyder, att lokalerna ständigt voro tagna i bruk och vid större sammankomster visade sig vara allt för små.

Läsrummet vid sjömanskyrkan är öppet dagligen från kl. 2 till kl. 10, men sjömansprästen, som bor i huset, blir anlitaad vilken tid som helst på dygnet, då någon behöver hans bistånd.

I läsrummet funnos förra året 45 tidningar, varav omkring 20 dagliga svenska tidningar. Bland dessa äro Nya Dagligt Allehanda, Stockholms-Tidningen och Socialdemokraten, Göteborgs Handelstidning, Ny tid, Hälsingborgs Dagblad, Arbetarbladet m. fl. Det enda ställe i London, där en svensk sjöman kan få läsa Socialdemokraten eller Ny tid, är i svenska sjömanskyrkan.

Kaffe och andra lättare förfriskningar serveras dagligen på läsrummet till ett pris, som endast är avsett att täcka materialkostnaderna.

Vid en Röda-Korskonferens i Norge 1926 uttalade man bl. a. det önskemålet, att en upplysningsbyrå borde upprättas i varje hamnplats så nära hamnen som möjligt, till vilken sjuka sjömän kunde vända sig för att få anvisning angående läkarevård. Även denna uppgift fyller sjömanskyrkan och har alltid så gjort. Någon statistik föreligger dock icke härvidlag. I samband härmed må nämnas sjukbesöken. Förra året besökte pastorn i London 42 sjuka landsmän, sammanlagt 133 gånger.

Från sjömanskyrkan anordnas utflykter till stadens sevärdheter: zoologiska trädgården, parlamentshuset, museer av skilda slag, till stadens parker o. s. v. i rätt stor utsträckning.

I sjömanskyrkans skrivrum skrevos 4,843 brev och dit ankommo omkring 1,500 från Sverige. Genom pastorns förmedling hemsändes 9,500 kronor av sjömän. Även i en hel del andra angelägenheter får sjömanskyrkan stå till tjänst allt efter behov och möjligheter.

Sjömanskyrkan är alltså i första rummet en gudstjänstlokal. Men den är dessutom sjömannens klubb, hans postkontor och hans bank och överhuvud taget den enda plats i hamnkvartieren, där han har rätt och möjlighet att känna sig hemma. Tristessen i Londons East End är ju väl känd och betygad. Utanför

Anslag till inköp av fastighet för svenska sjömanskyrkan i London.

(Forts.)

sjömanskyrkan finns det frånsett krogarna och några mycket sekunda biografen ingen annan plats, som överhuvud taget är tillgänglig för honom.

Så ett par ord om bildningsarbetet. Vid de förut nämnda samkvämen höllos ett sextiotal föredrag och föreläsningar över skilda ämnen. Kvaliteten av detta arbete kan kanske belysas med ett utdrag ur ett upprop »Till lärare och lärarinnor i Sverige», utsänt i okt. 1927 och undertecknat av ärkebiskopen. I detta upprop heter det: »En välkänd lärare och folkbildningsman från västra Sverige, som i somras besökte London för att där studera skolväsen och folkbildningsarbete, deltog i ett par dylika samkväm vid svenska sjömanskyrkan och yttrade därefter: 'Detta var något av det bästa under hela mitt Englandsbesök, ty jag fick här göra bekantskap med ett svenskt kulturarbete, om vars tillvaro jag förut icke haft aning.'»

Vad så lokalfrågan beträffar förhåller det sig så, att missionsstyrelsen 1905 förhyrde de nuvarande lokalerna på en tid av 28 år. Hyreskontraktet utgår alltså år 1933. Då det alltid är osäkert med förhyrda lokaler, speciellt i denna trakt, där det är så ont om dem, och då kyrkan är skröplig och behöver en grundlig reparation — eventuellt ombyggnad från grunden — vilket man ju icke kan kosta på en hyrd lokal så har man länge eftersträvat att få köpa såväl tomt som byggnad. Detta är som bekant inte så lätt i England, särskilt icke med något, som kommit i myndigheternas händer. Huset tillhör The Bermondsey Borough Council. Emellertid har bland svenskarna i London gjorts en insamling för detta ändamål på omkring 30,000 kronor. Vid denna gåva har det villkoret fästs, att den endast får användas för kyrkans ombyggnad. Pengar till inköpet måste alltså skaffas på annat sätt.

En auktoriserad värderingsman intygar, att fastighetens handelsvärde måste anses uppgå till 4,500 pund. Ägaren, The Borough Council, erbjöd missionsstyrelsen att få byggnaden med friköpt tomt för 3,000 pund. Detta betyder alltså, att kommunen skänker sjömanskyrkan 1,500 pund, ett vackert erkännande åt dennas verksamhet från den socialistiska majoriteten i kommunstyrelsen.

Då emellertid missionsstyrelsen icke hade dessa 3,000 pund, vände den sig till den svenska regeringen med anhållan om, att denna måtte föreslå riksdagen att bevilja anslag till inköp av fastigheten. Denna anhållan tillstyrktes mycket starkt av svenske ministern friherre Palmstierna och stöddes av en petition från 950 sjömän. Regeringen föreslog också riksdagen att bevilja 30,000 kronor. Det övriga, cirka 25,000 kronor, har man tänkt kunna täcka med ett inteckningslån i fastigheten.

Kyrkans läge är det bästa tänkbara, strax utanför huvudingången till Surrey Commercial Docks, dit alla trälastade fartyg, alltså flertalet svenskar går. I närheten ha också normännen förlagt sin nya kyrka.

London besöktes enligt svenska generalkonsulatets rapport förra året av 600 svenska fartyg med omkring 11,500 mans besättning. London är den av svenska fartyg mest besökta hamnen i England. Till jämförelse må nämnas, att Antwerpen besöktes av 455 och Rotterdam av 865 svenska fartyg. Näst Rotterdam är London vår förnämsta Nordsjöhamn. Men i London är fartygens liggetid längre, alldenstund det lär taga mer tid att lossa trä än malm. Numera äro så gott som alla större sjöstäder i Europa försedda med svenska eller andra nordiska sjömanskyrkor eller läsrum. Dessutom ha Evangeliska fosterlandsstiftelsen och Svenska missionsförbundet sina kyrkor, och med dessa står svenska kyrkans sjömansvård i nära samarbete. I Europa ha dessutom normän och danskar kyrkor eller enbart läsrum på ett flertal platser. Till dessa kyrkor och läsrum inbjudas de svenska sjömän, som komma dit, och de behandlas överhuvud taget på samma sätt som egna landsmän. Givetvis söka våra sjömanskyrkor göra samma tjänst igen på de platser, där vi ha den enda skan-

dinaviska kyrkan. Detta skandinaviska samarbete är här hemma relativt okänt men i verkligheten ganska betydelsefullt. Sammanlagt stå nu 60 svenska och andra nordiska kyrkor och läsrum till vårt folks förfogande ute i världen, och i stort sett äro dessa belägna på platser, där den svenska resp. skandinaviska sjötrafiken är mest omfattande.

Detta är emellertid icke allt. På en hel del platser, särskilt i främmande världsdelar men även på en del ställen i Europa, som sakna nordiska sjömanskyrkor, brukar vårt folk uppsöka engelska läsrum och bli ofta inbjudna till dessa. Till sådana engelska läsrum sändas regelbundet svenska tidningar genom »sjömansvårdens» försorg.

Det sagda torde vara nog för att klargöra, att det här gäller en väl *genomtänkt organisation*, som söker göra bästa möjliga bruk av de medel, som stå till dess förfogande. Av alla våra utlandskyrkor hade sjömanskyrkan i London förra året det största antalet besökande sjömän. Den torde för närvarande kunna betecknas såsom vår viktigaste sjömanskyrka. Att sjömännen sätta värde på den, framgår av det stora antalet besök liksom också av petitionen. De 950 namnen på denna insamlades på knappa tre veckor.

30,000 kronor, som regeringen begärt och som statsutskottet tillstyrkt, är ingen överväldigande summa i jämförelse med vad andra nationer gjort för sitt sjöfolk. Ett par minuters väg från vår kyrka ligger den nya norska sjömanskyrkan i London. Vid dess uppförande skänkte norska stortinget 500,000 kronor. För några veckor sedan fingo vi höra vilka summor de oordentliga sjömännen kosta den svenska staten. Här gäller det den större och ordentliga delen av sjöfolket. Skulle icke även de förtjäna, att man offrar något för deras välfärd och trevnad? Många av dessa få icke på åratals se hemlandet eller sina anhöriga. De gå t. ex. sommaren och hösten mellan Vita havet och London och på vintern mellan Västafrika och Bristolkanalen. Genom svenska sjömanskyrkan i London och norska sjömanskyrkan i Cardiff stå de i någon mån i förbindelse med det svenska kulturlivet.

Ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag kan icke få några konsekvenser för andra liknande fall, detta så mycket mindre som utskottet uttryckligen betonat, att denna utskottets ståndpunkt i nu förevarande fall icke får tagas till intäkt för ytterligare krav på staten om anslag för detta eller liknande ändamål.

Med stöd av det anförda ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rydén: Andra kammaren har i förmiddags återremitterat detta ärende till statsutskottet på grund av flere under debatten framförda motiv. I samförstånd med åtskilliga av utskottets ledamöter tillåter jag mig hemställa, att även första kammaren måtte återremittera ärendet till utskottet.

Herr Bergqvist: Ja, för min del instämmer jag naturligtvis i vad herr Thelin här yttrat och i hans yrkande, men under den situation, som nu uppkommit, och med de tomma bänkarna, som vi ha framför oss, undrar jag ändå, om det vore klokt att driva yrkandet om bifall till utskottets hemställan, utan jag måste av varsamhetsskäl böja mig för återremissyrkandet, under förhoppning att det skall bli möjligt att underhandla med kamraterna i statsutskottet, så att vi kunna komma tillbaka med frågan i ett lyckligare läge.

Herr Thelin: Herr talman! Då anhåller jag att få taga tillbaka mitt yrkande och instämna i återremissyrkandet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten endast yrkats att densamma skulle visas åter till utskottet.

Anslag till inköp av fastighet för svenska sjömanskyrkan i London.

(Forts.)

Anslag
till inköp av
fastighet för
svenska sjö-
manskyrkan
i London.
(Forts.)

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på återremiss; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 56.

Utskottets hemställan bifölls.

Anslag till
underhåll av
Mittag-
Lefflerska
biblioteket.

Punkten 57.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att såsom bidrag till underhåll av det vetenskapsakademien tillhöriga, i dess fastighet i Djursholm förvarade och av styrelsen för makarna Mittag-Lefflers matematiska stiftelse förvaldade matematiska biblioteket för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 7,500 kronor att utgå enligt de grunder, som Kungl. Maj:t bestämde.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att Kungl. Maj:ts berörda förslag ej måtte vinna riksdagen bifall.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Bergqvist*, *Sandwall*, *Nilsson* i Bonarp och *Holmgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte såsom bidrag till underhåll av det vetenskapsakademien tillhöriga, i dess fastighet i Djursholm förvarade och av styrelsen för makarna Mittag-Lefflers matematiska stiftelse förvaldade matematiska biblioteket för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 5,000 kronor att utgå enligt de grunder, som Kungl. Maj:t bestämde;

2) av herr *Widell*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Bergqvist: I fråga om anslaget till underhåll av det till vetenskapsakademien av makarna Mittag-Leffler donerade matematiska biblioteket har Kungl. Maj:t hemställt, att riksdagen ville bevilja ett belopp av 7,500 kronor. Det förhöll sig ju så med denna sak, att makarna Mittag-Leffler donerade det matematiska biblioteket med den byggnad, vari detta var inrymt, och därjämte 1 miljon kronor för underhåll av institutionen. Emellertid kom kriget, och det rubbade Mittag-Lefflers ekonomi, så att han icke kunde infria den revers, han hade utfärdat å det kontanta beloppet, varför riksdagen 1924 fick inträda med ett anslag av 15,000 kronor per år för att kunna hålla denna institution vid makt. Emellertid kom det att gå lyckligare med avvecklingen, än man hade väntat, och nu när makarna Mittag-Leffler äro döda och utredningen skett, har det visat sig, att 500,000 kronor ha kunnat levereras till vetenskapsakademien för institutionens underhåll.

I framställningen här uppges det, att inkomsterna av detta belopp skulle göra 33,000 kronor. Det är ju ett rätt stort belopp i förhållande till kapitalet. Man får väl hoppas i alla fall, att det är säkert placerat. Men dessa 33,000 kronor räcka ej för de närmaste åren framåt, därför att byggnaden ej har blivit underhållen under senare tid. Det beräknas, att ett belopp för underhållet av något över 15,000 kronor med nödvändighet måste gå ut under vart och ett av de närmaste fem åren, och då stiga utgifterna för institutionen till ett högre belopp, till över 40,000 kronor, varför det blir en brist. Det belopp, som tidigare utgick, 15,000 kronor, har emellertid sänkts, och Kungl. Maj:t äskar nu 7,500 kronor. Utskottet har ej velat tillstyrka detta belopp, men reservanternas ha ansett, att åtminstone något borde anvisas än så länge, och ha föreslagit 5,000 kronor. Detta har jag för min del ansett vara en gärd av pietet och tacksamhet till de avlidna makarna Mittag-Leffler för den storartade gåva, dessa skänkt till den svenska vetenskapsakademien, ett bibliotek, som är ena-

stående i hela världen. Helst skulle ju reservanterna ha tillstyrkt 7,500 kronor, men det har ansetts, att någon liten nedprutning kunde ske på vissa poster, t. ex. föreståndarens avlöning, som är 8,000 kronor. Det är ju givet, att han kan behöva en rätt rundlig avlöning med hänsyn till den representationsskyldighet, han har mot främmande vetenskapsmän, som komma från olika världsdelar för att studera i biblioteket, men kanhända någon inskränkning kan göras, och därför ha vi reservanter tänkt oss, att det skulle kunna gå med ett statsbidrag av 5,000 kronor. Vad mig personligen beträffar, är det huvudsakligen som sagt den känsla av pietet, som man bör hysa för donatorerna och för professor Mittag-Lefflers önskan, att detta bibliotek måtte bevaras i den byggnad, där det är inrymt, som gjort, att jag velat tillstyrka statsbidrag tills vidare. Det är emellertid ett statsbidrag, som är stätt på avveckling och som ju inom kort helt och hållet faller bort ur budgeten.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag ser litet annorlunda på denna sak. Och majoriteten inom utskottet har inte heller kunnat se frågan alldeles som herr Bergqvist gör. Att det över huvud kom att gå statsmedel till detta matematiska bibliotek, berodde på förhållanden, som numera inte alls existera. Det är som det säges att det här biblioteket är en donation till vetenskapsakademien, och donator tänkte sig nog också, att han skulle kunna säkerställa biblioteket, så att staten aldrig någonsin skulle behöva gripa in med ett enda öre. Men förhållandena ändrade sig. Hans ekonomi blev en dag bekymmersam, och då måste han vädja till staten. Vad han då tänkte sig och begärde var 25,000 kronor. Och jag ber att få stryka under detta, att under den mest brydsamma situationen ansåg Mittag-Leffler själv, att 25,000 kronor var det som kunde behövas som hjälp.

När dåvarande departementschefen Clason den gången — det var år 1924 — lade fram frågan för riksdagen, hade han inte ansett sig kunna gå med på de 25,000 kronorna, utan han hemställde endast om ett anslag på 15,000 kronor. Detta anslag beviljades och gick ut under ett par år. Men år 1927 dog Mittag-Leffler, och så kom ärendet i ett nytt läge. Stiftelsens styrelse gick in till Konungen med en begäran att detta anslag på 15,000 kronor allt fortfarande måtte ställas till förfogande. Man sade, att boutredningen påginge. Vad som kunde komma ut ur den, visste man inte. Mycket låge i det ovissa ännu, men så mycket kunde man överblicka, att ungefär en 25,000 kronor komme att stå till förfogande.

När så förra vårens departementschef lade fram ärendet inför riksdagen, menade han, att man kunde sätta i fråga, huruvida ytterligare anslag till detta bibliotek borde utgå av statsmedel, och han ställde sig i hög grad tveksam. Men då saken befann sig i det läge, att man inte riktigt visste vad som en gång kunde årligen komma att gå till biblioteket, så vore det kanske riktigast, att inte bryta av tvärt. Han gick därför in till riksdagen med en hemställan — inte om de 15,000 kronorna utan om 7,500, och han tillade för säkerhets skull, att det självfallet bara var för ett år. I utskottet gillade vi den synpunkten — den nuvarande eklestiasitikministern, skulle jag tro, var också med — och riksdagen biföll.

Nu begäres det ytterligare 7,500 kronor, och i det sammanhanget upplyses det, att biblioteket nu har att säkert räkna med 33,000 kronor om året. D. v. s. i år har man till sitt förfogande en summa, som överstiger vad man i fjol hade — trots statsbidraget då. Vi ha inom utskottet inte ansett det vara riktigt att gå med på dessa 7,500 kronor. Vi ha visserligen delat oss på olika linjer. En del anse den linjen för den riktiga, som herr Bergqvist står som representant för, nämligen att det fortfarande bör utgå 5,000 kronor om året. Det finns

*Anslag till
underhåll av
Mittag-
Lefflerska
biblioteket.
(Forts.)*

Anslag till
underhåll av
Mittag-
Lefflerska
biblioteket.
(Forts.)

en annan ledamot, som jag nyss hörde begära ordet, som inte delar den uppfattningen utan vill att 5,000 kronor visserligen skola givas i år men därefter ingenting vidare — sedan får det vara slut. Vi övriga ha inte kunnat finna, att ens detta är riktigt, ty när vi ha gått till det statsförslag, som gjorts upp för detta bibliotek, ha vi där funnit en del arvoden och annat, om vilkas nödvändighet man kan hysa sina tvivel. Vi se en lön till föreståndaren på 8,000 kronor; det går till sekreteraren 1,800 kronor, bibliotekarien 2,000 och vaktmästaren 1,800. Det är arvodet på 8,000 kronor, som vi ha särskilt fäst oss vid. Föreståndaren är professor vid Stockholms högskola. Vi ha litet svårt att förstå — vi andra — att staten skall satsa 5,000 kronor om året en tid framåt, för att en professor vid Stockholms högskola skall kunna som föreståndare uppbära 8,000 kronor. Vi ha den bestämda uppfattningen, att vad som behöver göras, det skall göras inom bibliotekets administration; det skall inte göras här i riksdagen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Widell: Herr talman! Jag har vid denna punkt antecknat blank reservation, därför att jag icke kunnat till fullo ansluta mig vare sig till utskottet eller reservanterna. I stort sett delar jag utskottsmajoritetens uppfattning, att statsbidrag bör för framtiden icke utgå. Jag har därför ej kunnat ansluta mig till reservanterna, ty reservanterna ge faktiskt på hand, att statsbidrag kommer att utgå ännu under en följd av år, medan reparationsarbetet pågår, och det har beräknats vara ungefär fem år. Emellertid har jag ansett det vara en väl brysk åtgärd att nu omedelbart fullständigt indraga statsanslaget. Jag har därför i statsutskottet föreslagit, att 5,000 kronor skulle utgå för nästa budgetår, men sedan skulle det vara slut med statsbidraget.

Det vann icke framgång i utskottet, men jag skall nu i alla fall i kammaren framställa yrkande på detta i den form, att jag yrkar bifall till reservationen men med uteslutande av motiveringen, och för min del avser jag därmed, att anslaget utgår endast för nästa år.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Bergqvist m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Widell*, att sistnämnda förslag skulle godkännas med uteslutande av motiveringen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Widell* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Widells* under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att

efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Anslag till
underhåll av
Mittag-
Lefflerska
biblioteket.
(Forts.)

Punkterna 58—73.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 74.

Lades till handlingarna.

Punkten 75.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1929/1930 anvisa

Anslag till den
ostasiatiska
arkeologiska
samlingen.

dels till komplettering av monterutrustningen för den ostasiatiska arkeologiska samlingen ett extra reservationsanslag av 17,000 kronor.

dels ock till lokalhyra för denna samling ävensom för samlingens bearbetning, vård och underhåll samt för expenser ett extra anslag av 40,000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte för budgetåret 1929/1930 anvisa

a) till komplettering av monterutrustningen för den ostasiatiska arkeologiska samlingen ett extra reservationsanslag av 17,000 kronor;

b) till lokalhyra för denna samling ävensom för samlingens bearbetning, vård och underhåll samt för expenser ett extra anslag av 36,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Bergqvist*, *Rydén* och *Pauli*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, »att riksdagen måtte för budgetåret 1929/1930 anvisa

a) _____

b) till lokalhyra för denna samling ävensom för samlingens bearbetning, vård, och underhåll samt för expenser ett extra anslag av 38,000 kronor.

Herr Bergqvist: Herr talman! Tvisten mellan utskottet och reservanterna rör frågan om anslaget till driften vid det museum, som består av de ostasiatiska samlingarna. Anslaget till driften av detta museum har under de senare åren utgått med 18,000 kronor. Emellertid har det befunnits vara alltför knappt tillmätt, och professor Andersson har begärt, att det skulle ökas till 25,080 kronor. Departementschefen har ej ansett sig kunna vara med på en så stor ökning utan föreslagit en höjning till 22,000 kronor. Reservanterna ha ytterligare prutat 2,000 kronor och föreslagit, att anslaget till museets drift skulle ökas till 20,000 kronor, varigenom sammanlagda beloppet för hyran och driften skulle bli 38,000 kronor i stället för av utskottet förslagna 36,000 kronor.

Från början var det meningen, att dessa samlingar skulle vara en intern institution för forskning, men sedermera har man funnit, att allmänheten har så stort intresse av att se dessa kulturföremål från Kina från gamla tider, att man har beslutat sig för att förevisa dem, alltså att ordna tillträde för allmänheten under vissa dagar och timmar. Detta har medfört för det första nödvändigheten av att ha bevakning, och denna kostar 1,500 kronor. Vidare går det åt medel till belysning och till renhållning, så att det skulle nog säkerligen behövas mer än en ökning av 2,000 kronor, vilket ju också professor Andersson

*Anslag till den
ostasiatiska
arkeologiska
samlingen.*
(Forts.)

angivit i sin hemställan, men man kan ju ändå hoppas, att genom nödiga inskränkningar man skulle kunna reda sig med det belopp, som av reservanterna är föreslaget.

Hittills har professor Andersson nödgats insamla medel på enskild väg för att kunna anordna dessa förevisningar, men folk, som han vänt sig till, säger nu att när det gäller att utställa dessa föremål och bestrida vakthållning, belysning och renhållning, man anser detta vara ett statsändamål, som man icke vill offra något på.

Det är med hänsyn till detta förhållande och med hänsyn till det verkligt hängivna intresse och den för kulturhistorien betydelsefulla gärning, som professor Andersson utfört och utför, som jag för min del anhåller att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Riksdagen beviljar under olika punkter på åttonde huvudtiteln årligen stora belopp för museiändamål. För den s. k. ostasiatiska samlingen, som det här är fråga om, har också lämnats stora statsbidrag under de senare åren dels för samlingarnas iordningsställande och dels för museets öppethållande, alltså för lokalhyra och driftkostnader. Härför har tidigare utgått ett anslag av 33,000 kronor, men detta höjdes förra året, såsom biskop Bergqvist nämnde, till 36,000 kronor, varav 18,000 kronor till hyror och 18,000 kronor till driftkostnader. Nu äskas visserligen av Kungl. Maj:t att statsbidraget till driftkostnader skulle ökas till 22,000 kronor, medan utskottsreservanterna begränsat denna summa till 20,000 kronor, alltså prutat ned 2,000 kronor på vad Kungl. Maj:t begärt. Utskottsmajoriteten däremot har ansett att samma belopp som det, som för närvarande utgår, borde vara tillräckligt för detta ändamål, och dessa 36,000 kronor innebära ju inte något så blygsamt belopp för denna jämförelsevis nya samling. Och för min del anser jag att det beloppet bör vara tillräckligt.

Till montrer för samlingarnas ytterligare iordningsställande har utskottet förordat bifall till Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag av 17,000 kronor. Det blir således avsevärt mer än dessa 36,000 kronor, om man räknar samman allt vad som nu av utskottet föreslås för detta museum. Med hänsyn även därtill anser jag för min del, att riksdagen bör begränsa summan för driftkostnader till vad den för närvarande är, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Herr Rydén: Jag har biträtt den reservation, som herr Bergqvist i denna punkt avgivit, och huvudskälet för mig att göra det är, att ostasiatiska samlingarna ha så väsentligt utökats genom vad som kommit till, dels genom den stora deposition av samlingar, som hopbragtes i samband med kronprinsens ostasiatiska resa och dessutom på grund av förvärv av en del av de Siréniska samlingarna och även genom Sven Hedins deposition av samlingar här. Om på det sättet samlingarna i ett museum växa på grund av gåvor av stor omfattning, förefaller det mig vara alldeles oundgängligt, att den, som skall förestå dessa samlingar, får något ytterligare understöd för att kunna hålla verksamheten i gång på det sätt som han önskar. Jag menar sålunda att det väl icke är oriktigt att öka anslaget på grund härav.

Jag kan ej heller, herr talman, stå riktigt okänslig inför det förhållandet att, när man har med extra ordinära personligheter att göra, så får ett land, som icke är större än vårt, litet grand taga hänsyn till det förhållandet. Nu är det faktiskt så, att professor Johan Gunnar Andersson är en man, som man kan ställa mycket långt fram, vilket världen också gör, och en sådan människa som gör stora och märkliga insatser behöver litet mer för att kunna fylla denna sin uppgift än genomsnittsmänniskan eller kanske den, som icke gör mer

än håller ett arbete i gång. Det tycker jag, att man kan taga hänsyn till också, och det är det andra skälet, som gör, att jag anser man bör i någon mån tillmötesgå den framställning, som gjorts här ifrån föreståndarens sida. Jag ber därför, herr talman, att få ansluta mig till och rösta för den reservation, som avgivits av biskop Bergqvist.

*Anslag till den
ostasiatiska
arkeologiska
samlingen.
(Forts.)*

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag vill till att börja med rätta till en uppgift, som oriktigt har kommit in i propositionen. Det står nämligen där, att år 1926 »beräknades totalkostnaden för inredningsarbeten och för anskaffande av ett studiebibliotek till 77,858 kronor 40 öre». Det var inte så. Totalkostnaden beräknades till 70,000 kronor, och det är en skillnad, som inte är oviktig. I övrigt anser jag mig böra ge en något mera utförlig uppläggning av detta ärende för att inte utskottets majoritet skall komma att framstå såsom mer eller mindre kulturbarbarisk.

När Kinakommittén på sin tid gick in till Kungl. Maj:t och begärde anslag för den ostasiatiska arkeologiska samlingen, var det för att dels skaffa den tak över huvudet och dels för att skapa möjlighet till bearbetning av materialet. Vad man då behövde var lokaler, ett handbibliotek, ett årligt anslag till driftkostnader och en ledare. Riksdagen beslöt år 1926 att ge 15,000 kronor årligen till hyra, 50,000 kronor till inredningsarbeten — fördelade på tre år — 20,000 kronor till handbibliotek — fördelade på två år — 18,000 kronor i driftkostnader jämte en personlig professur för Johan Gunnar Andersson. Detta skedde för tre år sedan, och man ansåg sig då ha säkerställt två saker, nämligen dels att samlingarna hade någonstans att vara och dels att de kunde bearbetas. För säkerhets skull poängterade man, att de museala synpunkterna finge föras åt sidan så länge, eftersom det var önskvärt att bringa ned rumsbehovet. Att man inte sänkte anslaget till driftkostnader under de 18,000 kronorna, berodde därpå, att arbetena under den första tiden behövde bedrivas i forcerat tempo — detta i sin tur beroende på att man hade förpliktelser gentemot den kinesiska regeringen; man hade nämligen lovat att så fort som möjligt skicka dubletter. Departementschefen yttrade i detta sammanhang, att i den mån dessa arbeten fullföljdes, minskades anslagsbehovet för nu ifrågakörande ändamål, och departementschefen kunde göra detta därför att professor Andersson själv hade påpekat att under den första tiden, då det gällde att uppställa samlingarna och i övrigt organisera institutionen, måste driftkostnaderna beräknas väsentligen högre än vad som sedermera komme att bliva fallet.

År 1927 hemställde föreståndaren, att man skulle öka driftkostnaderna; det gällde särskilt amanuensen, som han ansåg borde ha högre lön. Vitterhetsakademien ansåg sig däremot inte kunna gå fram med detta krav.

År 1928 framlade föreståndaren nya önskemål. Samlingarna hade ökats ut; man behövde följaktligen större utrymme och man behövde också ytterligare anslag till inredningen där. Dessutom kom han igen med sina krav på ökade driftkostnader. Det var återigen amanuensen som det bl. a. gällde.

Riksdagen gav nu — således i föl — nya 3,000 kronor till hyresersättning och nya 7,860 kronor till inredningsarbeten, men Kungl. Maj:t hade inte ansett sig kunna lägga fram frågan om driftkostnadernas ökande, och denna kom således inte under riksdagens prövning.

Nu i år begär departementschefen dels dessa 17,000 kronor till montrar, som herr andre vice talmannen omnämnde, och dels 22,000 kronor till driftkostnader.

Utskottet i sin helhet går utan vidare med på de 17,000 kronorna, men då vi komma till driftkostnaderna, anser utskottsmajoriteten, att någon utökning av dessa inte rimligen kan beviljas. Och denna ståndpunkt har inte majoriteten kommit till så där på en höft. Amanuensens lön, som man vill ha

Anslag till den
ostasialiska
arkeologiska
samlingen.
(Forts.)

höjd med 1,200 kronor, såväl som vaktmästarens avlöning, har redan departementschefen pekat på. Det finns en bibliotekarie där, om vars berättigande man kan ställa sig tveksam, och det finns andra poster, som det kan tummas på. Men det finns en annan sak också. År 1926 ansåg man, att till skriv- och ritbiträden behövdes det 6,000 kronor. Numera behöves till skrivbiträde inte mer än 3,000 kronor. Man har följaktligen lösgjort hela 3,000 kronor, som väl kunna användas till någonting annat.

Hur ligger således saken? Jo, den ligger på det sättet, att riksdagen i nya anslag beviljat dels 3,000 kronor till hyra, dels 7,860 kronor till inredningsarbeten och nu håller på att bevilja 17,000 kronor till nya monter. Det gör inalles 27,860 kronor, och detta betyder, att tre år efter det att man först beslöt i detta ärende, ha utgifterna ökat med ung. 27 procent. Man kan således inte säga, att riksdagen inte har behjärtat de framställningar, som kommit.

Jag vill emellertid ytterligare säga, att man utan vidare och med fördel kan föra ur diskussionen en synpunkt, nämligen den om hänsynen till professor Johan Gunnar Andersson som den duktige och intresserade mannen. Ty det måste jag säga — och jag tror att jag skulle kunna göra det å riksdagens vägnar — att riksdagen inte har visat sig okänslig för den synpunkten. Riksdagen har givit professor Andersson en personlig professur, som sätter honom i stånd att ägna sig åt precis vad han anser vara det, som han bör ägna sig åt; och riksdagen har dessutom upprättat åt honom en institution. Någonting sådant gör inte riksdagen åt första bästa karl. Men vad vi i detta ögonblick böra komma ihåg, det är, att år 1926 förklarade man, att driftkostnaderna uppenbarligen i fortsättningen, sedan man hunnit förbi det värsta, skulle kunna minskas. Departementschefen för sin del underströk detta, och departementschefen var den gången jag. Jag har uppriktigt sagt ingen lust att ge riksdagen den föreställningen att vad som då yttrades var ren bluff — någonting, som sades, för att man skulle få saken igenom. Jag tycker det är rimligt, att man håller igen på en punkt, där man rimligen kan hålla igen.

Det är på grund härav, herr talman, jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Pauli**: Herr talman, jag befinner mig bland de reservanter, som anse, att man skall kunna höja anslaget med 2,000 kronor. Det är ju en betydande nedprutning, som skett under departementschefens behandling av ärendet. Han har nämligen sänkt det begärda anslaget med 3,000 kronor. Statsutskottet har sedan ytterligare prutat 4,000 kronor, och vad reservanterna nu hemställa om, är endast, att man vid denna sista nedprutning skall stanna vid 2,000 kronor.

Jag tycker icke, att man kan, såsom den föregående ärade talaren gjorde, beteckna ett sådant krav såsom orimligt. Jag förstår mycket väl, att den, som för tre år sedan satt såsom departementschef och var med om att föreslå medel till denna personliga professur och denna institution, och som då med styrka betonade, att driftkostnaderna icke finge stegras, utan tvärtom borde sjunka, när det värsta föret i portgången var över, att han i denna situation skall hålla särskilt hårt på att de synpunkterna bli beaktade i fortsättningen. Men jag ber kammaren påminna sig, vad herr Rydén nyss framhöll, nämligen att det ju faktiskt är så, att denna institution, till vilken riksdagen på förslag av departementschefen Olof Olsson år 1926 beviljade medel, icke är samma institution som den, vi ha framför oss i dag. Det var en institution med betydligt mindre omfattande samlingar. När man ser på de siffror, som finnas i propositionen och som visa hur samlingarna numera utökats, förstår man, att denna utökning icke bara betingar större lokaler, till vilket ändamål

riksdagen i fjol beviljade 3,000 kronor för ökade hyreskostnader samt ny inredning, t. ex. dessa monter, vilka vi nu såvitt jag förstår, äro beredda att bekosta utan en institution med detta större omfång måste även kräva något större driftkostnader.

Jag skall icke ge mig in på någon debatt rörande detaljerna i den uppgjorda staten. Jag får dock säga, att om riksdagen beviljat medel till ett litet fackbibliotek i samband med denna institution och man vet, att den besökes av ett stort antal forskningsintresserade, icke bara från vårt land utan även från utlandet, vilka givetvis ha intresse av att begagna fackbiblioteket, så är det väl icke orimligt, att det engageras en person, som är i stånd att sköta detta bibliotek. Det har ju icke någon uppgift att fylla, om det icke på lämpligt sätt göres tillgängligt för dem, som önska använda det. Jag kan alltså icke förstå, att dessa kostnader äro omotiverade. Huruvida summan är den riktiga, är jag icke i stånd att bedöma. Utan att således ingå på några detaljer vill jag dock hemställa till kammaren, huruvida det icke kan anses rimligt, att, när riksdagen redan genom att öka på hyresanslaget och anslaget för inredning och därmed överskridit den ram, som angavs av 1926 års riksdag, riksdagen tager ännu ett litet steg i fråga om de av utvidgningen betingade driftkostnaderna.

Jag tycker visserligen liksom min ärade vän herr Olof Olsson, att det var en stor ära, som de svenska statsmakterna bevisade denne förtjänte vetenskapsman för tre år sedan, då de gävo honom en personlig professur och en institution. Men jag tycker därför också att de svenska statsmakterna icke böra låta en, jag vågar säga det, omotiverad njugghet i viss mån förtaga intrycket av vad som den gången gjordes. Jag anser, att vi ha alla skäl att gå med på reservationen, som ju faktiskt innebär en mycket anspråklös anslagshöjning.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergqvist m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepät propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 75, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bergqvist m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 76—105.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 106.

Lades till handlingarna.

Punkterna 107—127.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. skepps-
byggeri under-
visningen vid
tekniska
högskolan.

Punkten 128.

Under punkten 127 av åttonde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

1. besluta, att vid tekniska högskolan skulle — med indragning från och med den 1 juli 1929 av den därstädes inrättade professuren i skeppsbyggnadslära — från samma tidpunkt inrättas dels en professur i skeppsteori, dels ock en professur i skeppsbyggnad med enahanda avlönings- och pensionsförmåner, som vore förenade med övriga professorsbefattningar vid högskolan, och med skyldighet för befattningarnas innehavare att vara underkastade de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna;

2. dels öka det i den nuvarande ordinarie staten för tekniska högskolan upptagna förslagsanslaget till avlöningar till professorer, nu 409,000 kronor, med 11,500 kronor till 420,500 kronor,

dels ock vidtaga de ändringar i den i staten för tekniska högskolan under rubrik Befattningshavare å ordinarie stat upptagna anmärkningen, att professorsbefattningarna vid högskolan angåves till 37, att den under 20) uppförda professuren i skeppsbyggnadslära uteslötes samt att i stället infördes dels en professur med ämnesområde: skeppsteori, dels ock en professur med ämnesområde: skeppsbyggnad;

3. minska det i den nuvarande ordinarie staten för tekniska högskolan upptagna anslaget till arvoden till speciallärare, nu 104,500 kronor, med 9,000 kronor till 95,500 kronor; samt

4. öka det ordinarie förslagsanslaget till avlöningar vid tekniska högskolan med 2,500 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en av herr *Julius Hedvall* m. fl. inom andra kammaren väckt motion (II: 31), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta avslå vad Kungl. Maj:t under ovannämnda punkt hemställt rörande inrättandet av ny professur vid tekniska högskolan.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till herr *Hedvalls* m. fl. berörda motion (II: 31), avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Herr statsrådet **Lindskog**: Herr talman, mina herrar! Det är icke alls min avsikt att på något sätt försöka få kammaren att ändra mening i denna punkt, men jag har ett behov att i denna kammare liksom i andra kammaren deklarerar min ståndpunkt i vissa hänseenden. Man har nämligen i viss mån missförstått denna min ståndpunkt, och jag vill därför säga, att jag för min del anser, att det för visso finns många starkt vägande skäl för de önsknings, som på vissa håll existera för en utbyggnad av Chalmerska institutet till en högskola, men jag anser, å andra sidan, att en dylik utveckling kommer att i sin förberedelse taga så pass lång tid i anspråk, att jag har ansett det vara beklagligt att under dessa väntans år det otillfredsställande tillståndet skulle fort-fara, som nu äger rum med undervisning i skeppsteori och skeppsbyggnad vid tekniska högskolan.

Det är därför jag tillåtit mig föreslå för kammaren en professur i skepps-

teori och en i skeppsbyggnad. Samtliga hörda myndigheter ha nämligen bestämt uttalat sig för att det nuvarande tillståndet vid tekniska högskolan icke är tillfredsställande, och för den mycket billiga summan av 2,500 kronor skulle man kunna få en anordning, som av samtliga myndigheter har ansetts vara tillfredsställande. Jag har blott velat säga detta.

En undersökning av Chalmerska institutets utveckling till högskola kräver ju för det första, en mycket omsorgsfull kostnadsberäkning och, för det andra, mycket noggranna undersökningar på vad sätt man skulle fördela undervisningen vid tekniska högskolan och vid Chalmerska institutet. Det skulle, som sagt, säkerligen draga ut på tiden en hel del år, innan riksdagen kunde vara färdig med att fatta position till allt detta, och under denna tid måste således tyvärr undervisningen vid tekniska högskolan i skeppsteori och skeppsbyggnad vara otillfredsställande, rätt mycket baserad på extra ordinarie lärarkrafter. Detta har för mig varit anledningen, varför jag framlagt det förslag, som här föreligger, och det har således icke på något sätt varit att föregripa uppfattningen om huruvida Chalmerska institutet bör eller icke bör ombildas till högskola.

Herr Bergqvist: Herr talman! Utskottets ståndpunkt i denna fråga innebär icke något som helst bestridande av att en professur i skeppsbyggnadsteori i landet kan vara av behovet påkallad, men när frågan om Chalmerska institutets förändring till teknisk högskola har uppkommit och denna fråga tarvar en utredning, innan riksdagen kan gå att besluta i densamma, har utskottet ansett, att frågan om inrättandet av sådan professur bör anstå. Om det blir två tekniska högskolor, blir det nödvändigt att göra en utredning om fördelningen av olika fack mellan dessa båda.

Det är visserligen riktigt, som herr statsrådet säger, att det kommer att bli vissa olägenheter under den tid utredningen pågår och att här ifrågavarande gren av teknisk undervisning vid tekniska högskolan kommer att något lida, men jag vill för min del uttala den förhoppningen, att den utredning, som utskottet har ifrågasatt, måtte komma att verkställas så fort ske kan.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 129—136.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 137.

Lades till handlingarna.

Punkterna 138—142.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 143.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till arvode åt ett byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra anslag av 6,000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Olof Olsson, Nilsson* i Gränebo, *Wigforss* och *Andersson* i Ovanmyra ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa.

Anslag till byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen.

Ang. skeppsbyggnads- undervisningen vid tekniska högskolan.
(Forts.)

Anslag
till byggnads-
sakkunnigt
biträde hos
skol-
överstyrelsen.
(Forts.)

att riksdagen måtte till arvode åt ett byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra anslag av 4,800 kronor.

Herr Olsson, Olof: Jag förekommer, herr talman, vid en reservation här, och det är anledningen till att jag ännu en gång har begärt ordet. I denna reservation ligger på intet sätt någon ofördelaktig värdesättning av det byggnadstekniska biträde, som här är i fråga. Det uttalades i andra kammaren, när ärendet behandlades där, att det vore ledsamt, om riksdagen skulle följa reservationen, därför att det av den man, som det här gäller, kunde kanhända komma att betraktas som ett misstroendevotum. Personligen vill jag inte deltaga i något sådant misstroendevotum. Tvärtom hyser jag en verkligt hög uppskattning av den man, som denna fråga rör. Och om nu någon skulle säga, att det förefaller vara rätt likgiltigt, när det inte i kväll kommer att resultera i en hemställan om pengar, så vill jag säga, att det gör jag ändå.

Emellertid har detta ärende tvingat oss att göra vissa jämförelser, och jag har då funnit, att en hel del människor inom skolvärlden göra ett inte bara gott utan i hög grad kvalificerat årsarbete för en lön, som inte mycket överstiger den summa, som här är i fråga. Strängt taget är väl detta en syssla vid sidan om mycket annat — inte på det sättet, att detta arbete skötes på lediga stunder, utan så, att det liksom är adjungerat någonting annat, som väl ger lejonparten av den årsinkomst, som vederbörande kan räkna med. Det är detta som gjort, att jag för min del måst anse, att det inte är nödvändigt att höja här. Men jag vill gärna tillägga, att det kommer inte att hos mig väcka någon som helst sinnesrörelse, därest kammaren på denna punkt skulle ha en annan uppfattning än jag.

Jag ber i alla fall, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bergqvist: Herr talman! Det förslag om höjt arvode åt skolöverstyrelsens byggnadssakkunnige biträde, som av Kungl. Maj:t framställt, har av utskottets majoritet ansetts befogat och skäligt. Sedan denne byggmästare antogs såsom biträde i överstyrelsen, har nämligen hans arbete betydligt utökats. Riksdagen har sedan dess beslutat om bidrag till skolhusbyggnader i rikets nordligaste gränstrakter. Riksdagen har beslutat om bidrag till skolhem i de tre nordligaste länen. Riksdagen har beslutat om anslag till skolhusbyggnader i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län etc. Därigenom har han fått en massa ansökningar från de olika skoldistrikten att granska. varigenom hans tid har blivit upptagen långt utöver vad som beräknades från början. Det är klart, att denna arkitekt icke kan leva på de 4,800 kronor, som han får från skolöverstyrelsen, utan han måste även driva privat arkitektsverksamhet. Men i samma mån som han blir upptagen av sitt arbete som byggnadstekniskt biträde i skolöverstyrelsen, måste han avstå från privat arbete. Därför är det billigt och skäligt, att han får en förhöjning av sitt arvode, och det förslag, som här föreligger om en höjning med 1,200 kronor, är enligt min uppfattning mycket blygsamt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björck: Till vad den ärade talesmannen för utskottet anfört är icke mycket att tillägga. Men då jag rätt väl känner den verksamhet det här är fråga om, skall jag i alla fall be att få lämna ett par sakliga upplysningar, som kunna vara ägnade att belysa den föreliggande frågan.

Detta byggnadssakkunniga biträde ställdes till skolöverstyrelsens förfogande

för något mer än tio år sedan. Arvodet fastställdes då till 3,500 kronor. Sedermera ökades det i samband med den allmänna löneregleringen till 4,800 kronor, men denna ökning var mera skenbar än verklig, därför att dyrtidstillägget samtidigt reducerades. Under de år som gått har emellertid, som herr Bergqvist nyss anförde, arbetsbördan högst väsentligt ökats. Den har vuxit därigenom, att staten utsträckt sin understödsverksamhet till skolbyggnaderna i Norrland, men den har också i mycket hög grad ökats därigenom, att kommunerna för den allt livligare skolbyggnadsverksamheten ha varit hänvisade till att i vidgad utsträckning upptaga lån för byggnadsarbetenas fullföljande och verkställande, i vilket sammanhang ritningar måste uppgöras och underställas Kungl. Maj:ts prövning. Dessa ritningar nagelfaras av skolöverstyrelsen, innan slutlig prövning av låneansökningarna sker. Härvid är just ifrågavarande byggnadssakkunniga biträdes bistånd ovärderligt. Han får nedlägga en högst betydande möda på att granska ritningarna, och därvidlag visar det sig mycket ofta, att arbetena kunna utföras väsentligt billigare, enklare och bättre än skoldistriktet själva tänkt sig. Han gör då upp nya skisser, som ställas till kommunernas förfogande utan någon som helst ersättning. Kommunerna ha sålunda en synnerligen stor fördel, därigenom att de beredas tillgång till den sakkunskap, som detta byggnadssakkunniga biträde representerar, och till följd därav i ett betydande antal fall, vågar jag säga, kunna byggnadskostnaderna icke oväsentligt nedbringas. Vidare är det en annan grupp av ärenden, nämligen sådana där det gäller dispens från boställsordningen, vid vilka också det byggnadssakkunniga bitrådets erfarenhet toges i anspråk. Även i detta avseende har jag många gånger med egna ögon iakttagit, hur en praktisk lösning alldeles utan ersättning har ställts till kommunens förfogande, i det att en omarbetning av ritningarna verkställts inom skolöverstyrelsen av dess arkitekt.

När reservanterna ställa sig skeptiska och betvivla, att »den inträdda ökningen av bitrådets arbetsbörda är så stark, att den föreslagna arvodeshöjningen kan anses befogad, eller att berörda ökning av arbetsuppgifterna kommer att bli konstant eller eventuellt ytterligare tillväxa», vågar jag på grundvalen av min ganska omfattande personliga erfarenhet på området bestrida, att detta uttalande äger fog, och jag vill påstå, att reservanterna ha varit mer skeptiska än som är av förhållandena motiverat. Det är också anmärkningsvärt, att statskontoret uttryckligen har erkänt, att arbetsbördan genom statens medverkan avsevärt ökats, och byggnadsstyrelsen, som bör alldeles särskilt väl känna till hithörande förhållanden och kunna värdesätta arbetsprestationer på detta område, uttalar, att styrelsen varit i tillfälle att närmare taga del av arbetet och omfattningen av arbetsuppgifterna samt finner den ifrågasatta ökningen av arvodet väl grundad. Med all respekt för opponenternas sakkunskap och omdöme vågar jag med hänsyn härtill framföra en stilla undran, om icke den empirism, som kommer till uttryck i reservationen, är väl dogmatisk.

Jag skall icke närmare utveckla de fördelar jag redan berört av att skolmyndigheterna ha till sitt förfogande en kunnig och intresserad sakkunnig å byggnadsområdet, utan jag skall till slut endast be att få understryka, att kommunerna ha en avsevärd fördel av att ifrågavarande granskningsarbete blir fullgjort med den sakkunskap och det intresse, som verkligen lagts i dagen, samt att staten också har ett stort och bestående gagn av den verksamhet, varom här är fråga. Det utgör sannerligen icke någon överbetalning, om man höjer ersättningen, såsom här av Kungl. Maj:t föreslagits. När dessutom reservanternas ärade talesman själv antydde, att han skulle med jämmod bära, om denna kammare biträdde utskottets hemställan, ber jag att få vädja till kammaren att i detta fall skänka Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag sitt bifall.

*Anslag
till byggnads-
sakkunnigt
biträde hos
skol-
överstyrelsen.
(Forts.)*

Anslag
till byggnads-
sakkunnigt
biträde hos
skol-
överstyrelsen.
(Forts.)

Herr statsrådet **Lindskog**: Herr talman! Jag ber för min del att få på det livligaste instämma i de enligt min mening mycket starka argument, som herrar Bergqvist och Björck här anfört. Jag har icke för min del kunnat komma till annat resultat än att när man så betydligt ökat arbetsbördan för denne person, fordrar också konsekvensen, att man åtminstone i någon mån ökar hans ersättning för arbetet. Det har redan anförts, hur skolhusbyggnaderna i Norrland svälla ut och bereda ökad arbetsbörda. Jag skall påpeka en annan sak, nämligen skolreformens verkningar. Det blir nödvändigt att företaga en hel del om- och tillbyggnader exempelvis blott och bart därigenom, att samrealskolor införas i så stor mängd. När man så betydligt ökar arbetsbördan, menar jag verkligen, att man också i någon mån måste öka ersättningen. Särskilt vill jag betona, att ifrågavarande persons arbete i mycket betydande utsträckning medfört besparingar för våra kommuner. Det har förekommit, att kostnaderna för skolhusbyggnader sänkts med till och med ett par hundratusen kronor, tack vare det arbete, som detta byggnadstekniska biträde har nedlagt. Det synes mig verkligen, att det är väl använda pengar att ordentligt ersätta honom för hans arbete.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Olof*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 143, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 144—161.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till
språk-
undervisning
genom infödda
lärare.

Punkten 162.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för anordnande genom infödda lärare av undervisning i tyska och engelska vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra anslag av 7,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft en inom första kammaren av herr *I. Pauli* väckt motion (I: 79), vari hemställts, att riksdagen måtte för anordnande genom infödd lärare av undervisning i franska vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 3,500 kronor.

*Anslag till
språk-
undervisning
genom infödda
lärare.*

(Forts.)

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, för anordnande genom infödda lärare av undervisning i tyska och engelska vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra anslag av 7,000 kronor;

b) avslå herr *I. Pauli*s berörda motion (I: 79).

Reservation hade avgivits av herr *Pauli*, vilken ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) — — — — —

b) med bifall till herr *Pauli*s motion (I: 79) för anordnande genom infödd lärare av undervisning i franska vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 3,500 kronor.

Herr Pauli: Herr talman! Jag skall be att få upptaga kammarens tid några korta minuter för att påpeka vikten av det förevarande ärendet. Annars skulle kammaren kanske lätt kunna få den föreställningen, att när här blott finnes antecknad en enda isolerad reservant, det måste vara fråga om en ganska obefogad motion. En sådan uppfattning är det emellertid för var och en, som tänkt sig in i saken, omöjligt att dela, och det gläder mig att se, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet också förklarar sig anse, att »vissa skäl» tala för anställandet av en assistent i franska vid de allmänna läroverken, även om han tills vidare icke velat begära några medel till detta ändamål.

Vi bevilja år efter år medel till infödda biträdande lärare i engelska och i tyska, vilka fara omkring och tillbringa några dagar i sträck vid de olika läroverken, hålla uppläsningar och samtala med pojkar, och det är en allmän uppfattning, skulle jag tro, att dessa övningar äro till mycket stor nytta. Jag har nu i min motion velat framhålla, att sedan franskan har fått en mer och mer utvidgad ställning på skolschemat, är det, som överstyrelsen säger, icke bara önskvärt utan rent av nödvändigt, att även franskan får en sådan infödd assistent. Jag skulle till och med vilja säga, att det är mera nödvändigt än att ha den nuvarande assistenten i tyska, ty även om denne gör stora tjänster, är dock, som kammarens ledamöter mycket väl veta, franskan ett betydligt svårare språk än tyskan, både att uttala och att begripa. Därför är naturligtvis en infödd lärare i detta fallet av ännu större vikt.

Jag vill också påpeka en liten sak, som har symtomatisk betydelse. I de experiment med skolradio, som under innevarande vårtermin bedrivs i vårt land, har man även infogat uppläsningar på franska, liksom på engelska och tyska. Jag vill inte säga något ont om dessa radioföreläsningar i allmänhet, men jag får erkänna, att jag är mycket skeptisk beträffande deras nytta, när det gäller främmande levande språk. En infödd lärare, som sitter framför klassen och som direkt kan meddela sig med eleverna, kan säkerligen vara till ofantligt mycket större gagn.

Om vi nu äro överens angående den principiella nyttan av en befattning av detta slag — och det hoppas jag vi äro — så återstår frågan, huruvida man bör omedelbart i år inrätta en sådan. Herr statsrådet anser icke, att det är behöfligt; men jag ber att få fråga statsrådet, huruvida han har tagit med i

Anslag till
språk-
undervisning
genom infödda
lärare.
(Forts.)

räkningen, att man redan i år har börjat med franska i första ringen, medan man förut gjorde det först i andra ringen, och att de nya undervisningsplanerna i franska samt därmed hela den utvidgade kursen komma att tillämpas från och med nästa hösttermin. Skall man alltså redan under detta första år kunna ha någon nytta av en sådan assistent, böra ju medel beviljas redan nu. För övrigt har det ena läroverket efter det andra gått in till Kungl. Maj:t och begärt anslag till tillfälliga kurser. Om man beviljar flera sådana tillfälliga kurser, dröjer det icke länge, innan kostnaderna för dem uppgå till mer än väl så mycket som en fast assistent kostar.

Nu inbillar jag mig naturligtvis icke, att jag skall lyckas omvända kammaren till min åsikt, och jag tänker icke heller begära någon votering, men jag har tillåtitt mig framhålla detta, därför att jag hoppas, att den här närvarande ecklesiastikministern skall göra vad på honom ankommer, för att föra detta av honom själv understrukna önskemål i hamn till nästa år.

Häri instämde herrar *Holmgren* och *Petrén*.

Herr Bergqvist: Herr talman! Utan att underkänna det beaktansvärda i motionärens framställning anser jag mig dock, med hänsyn till att intet förslag i ärendet i år framställts från Kungl. Maj:t, böra yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Örne: Herr talman! Som chef för ett svenskt ämbetsverk som har franska till officiellt språk i sina internationella förbindelser och av alla de inträdessökande i postexpeditörs- och postassistentgraderna måste fordra franska som obligatoriskt ämne och av dem kräver mycket goda kunskaper däri, skall jag be att på det livligaste få ansluta mig till de synpunkter, som herr Pauli här har framhållit.

Herr Bergman: Herr talman! Jag skulle kanske kunna inskränka mig till att instämma med herr Pauli. Emellertid skulle jag vilja särskilt påpeka en sak, nämligen att erfarenheterna från vissa trakter, där svenska män under sista tiden haft utsikter till arbete, äro förtjänta att i detta sammanhang omnämnas. Det gäller vissa delar av främre Asien, där bl. a. åtskilliga stora järnvägsbyggnader äro under arbete. Under vistelse i dessa trakter för ett par år sedan erfor jag av svenska män i ansvarig ställning, att det hade varit mycket lätt att få anställning för flera svenskar där, särskilt svenska ingenjörer, med hänsyn till dessas förstklassiga utbildning, men att det huvudsakliga hinder, som gjorde, att man icke kunde anställa dem, var, att kunskapen i franska hos de personer, som kunde komma i fråga, var obefintlig eller ringa. Franska språket är därute det västerländska språk, som mest användes. Det var större utsikter för personer från Danmark och andra länder att få en sådan anställning, som annars en del arbetslösa svenska ingenjörer kunnat erhålla. Jag vill nämna detta, därför att det ytterligare stryker under behovet av att främja undervisningen i franska.

Jag instämmer alltså i det väsentliga i vad herr Pauli sagt och i den av honom uttalade önskan, att någonting måtte göras till nästa år. Men jag kan inte fullt instämma med honom, då han i förbigående talade med en viss ringaktning om radioföredragen på franska. Dessa ha också sin icke ringa betydelse. Det ena bör man göra och det andra icke låta.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 163—179.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 180.

Lades till handlingarna.

Punkterna 181—185.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 186,

Lades till handlingarna.

Punkten 187.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 188.

Lades till handlingarna.

Punkterna 189—191.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 192.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts under punkten 191 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen framlagda förslag, samt med avslag å herrar E. Svensons m. fl. och Anderssons i Ovanmyra m. fl. motioner I: 138 och II: 227 ävensom herr Magnussons i Kalmar motion (II: 233),

*Anslag till
gymnastikkonsulenter.*

a) besluta, utom annat,

att till en var av sju gymnastikkonsulenter skulle från och med den 1 juli 1929 utgå avlöning med 5,300 kronor, därav 3,500 kronor lön och 1,800 kronor tjänstgöringspenningar, vartill skulle komma två ålderstillägg till lönen, vardera å 500 kronor, dock att för konsulent, som av Kungl. Maj:t tillsatts genom förordnande på viss tid, lönen skulle minskas med 200 kronor; samt

att ortstillägg därjämte skulle utgå enligt de grunder, som vore föreskrivna i fråga om folkskolinspektör;

b) föreskriva att för åtnjutande av de förslagna avlöningsförmånerna skulle i tillämpliga delar gälla enahanda villkor och bestämmelser, som i sådant hänseende vore stadgade angående avlöningsförmåner åt folkskolinspektörer m. m.;

c) i riksstaten uppföra

1) till avlöning m. m. åt gymnastikkonsulenter ett ordinarie förslagsanslag av 42,000 kronor;

2) till resekostnadsersättning åt gymnastikkonsulenter ett ordinarie förslagsanslag av 40,000 kronor.

I de likalydande motionerna nr 138 i första kammaren av herr *E. Svenson* m. fl. och nr 227 i andra kammaren av herr *J. E. Andersson* i Ovanmyra m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag angående anslag till avlöning åt gymnastikkonsulenter med 42,000 kronor ävensom resekostnadsersättning åt samma konsulenter med 40,000 kronor.

I motionen nr 233 i andra kammaren av herr *K. Magnusson* i Kalmar hade hemställts, att riksdagen måtte avslå det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, sid. 478—493, framförda förslaget om anställande

Anslag till
gymnastikkonsulenter.
(Forts.)

av gymnastikkonsulenter samt minska budgetens summa med det belopp, som ett bifall till detta motionsyrkande kunde föranleda.

Vid förevarande punkt hade reservationer anmälts av, utom annan,

1) herrar *Pauli, Hansén, Thelin, Olsson* i Blädinge, *Wigforss, Persson* i Falla och *Sandwall*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) med bifall till herrar E. Svensons m. fl. och Anderssons i Ovanmyra m. fl. berörda motioner (I: 138 och II: 227) ävensom herr Magnussons i Kalmar ifrågavarande motion (II: 233) avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag, samt

b) till gratifikationer åt de för gymnastikundervisningen vid folk- och småskolor, fortsättningsskolor, högre folkskolor samt läroanstalter för dövstumma och blinda anställda inspektörerna för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 20,000 kronor, att utgå enligt de grunder, som av Kungl. Maj:t bestämdes;

2) av herr *Olof Olsson* och herr *Nilsson* i Gränebo, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr Pauli: Herr talman! Jag befinner mig vid denna punkt tillsammans med ett par andra av kammarens ledamöter som reservant mot utskottets hemställan. Såsom torde vara bekant för herrarna, har denna fråga redan förevarit i andra kammaren, och där har reservationen segrat med stor majoritet. Jag tror inte, att man får tolka denna andra kammarens ståndpunkt, lika litet som den ståndpunkt, som i utskottet intagits av reservanterna, såsom något uttryck för ett bristande intresse för vår folkskolungdoms fysiska fostran. Jag är övertygad om, att vi alla äro överens om att denna fostran är synnerligen viktig, och den enda skillnad, som föreligger, gäller de rätta vägarna för främjande av denna fostran.

När man ser på det här föreliggande ärendets historia, finner man att den är ganska egendomlig. Man kan på sätt och vis datera början av ärendets riksdagshistoria tillbaka till 1923, då några motioner hade väckts angående gymnastikinspektionen och då tillfälliga utskott i båda kamrarna framlade förslag om en skrivelse till Kungl. Maj:t om att kostnaderna för gymnastikinspektionen på lämpligt sätt måtte nedbringas. Jag skall icke trötta kammaren med att genomgå de många data, som angivas i den kungl. propositionen, men vi veta alla, att detta ärende har varit föremål för en synnerligen flitig och mångsidig behandling av olika kommittéer och olika myndigheter. Att Kungl. Maj:t nu har framlagt proposition om dessa sju gymnastikkonsulenter, beror, som vi veta, närmast på att riksdagen i fjol skrev och begärde, att till följande år ett förslag skulle framläggas efter de linjer som då hade föreslagits av enskilda motionärer. Innehållet i deras yrkanden var i allt väsentligt detsamma, som man nu återfinner i den kungl. propositionen. Man skulle alltså med en viss rätt kunna säga, att konsekvensen fordrar, att riksdagen går in för detsamma som i fjol begärdes, och i varje fall finnes ingen anledning att ställa Kungl. Maj:t mot väggen för att man på det hållet velat lojalt effektuera riksdagens önskan.

Men det visade sig både i utskottet och i andra kammaren, att man, när det nu i år gällde det definitiva avgörandet, kände sig ganska tveksam, huruvida man på den här föreslagna vägen verkligen vinner det som man vill vinna. Vad man vill vinna, är ju att å ena sidan så praktiskt som möjligt ordna övervakandet av den fysiska fostran i folkskolorna och å andra sidan finna en

ekonomisk ram för denna verksamhet, som är för staten så fördelaktig som möjligt. Reservanterna ha icke blivit övertygade vare sig att den föreslagna åtgärden praktiskt sett är den bästa möjliga eller att den ur ekonomisk synpunkt är särskilt fördelaktig. Vi behöva ju bara se på de kostnader, som redan dessa sju konsulenter skulle föranleda, och vi böra då från början hålla i minnet, att det icke är meningen, att organisationen skall begränsas till dessa sju, utan att den skall utvidgas till ett betydligt större antal. 1924 års gymnastiksakkunniga hade för sin del föreslagit tio à elva konsulenter. När gymnastikinspektörerna yttrade sig över deras förslag, ansågo de, att det var för få och att konsulentområdena blevo för stora. De föreslogo därför en ökning till tretton à fjorton. Vi finna också, att den senaste kommittén, 1927 års gymnastiksakkunniga, menat, att man borde tänka sig en ökning av antalet, så fort en sådan visade sig av behovet påkallad. Såvitt jag förstår, kommer en sådan att visa sig påkallad mycket snart, för såvitt dessa konsulenter verkligen skola räkna till för de uppgifter man har tänkt sig att de skola fylla.

Det besvärliga är emellertid, att just beträffande dessa deras uppgifter känner man sig sväva i ganska stor okunnighet. Det heter, att de skola ha en konsulterande, rådgivande och instruerande uppgift, och jag förstår ju också, att den förebild, som har föresvävat de herrar, vilka ha drivit fram denna reform, är den verksamhet, som en över hela riket välbekant gymnastikinspektör nere i Skåne, kapten Berg von Linde, sedan årtal där har utövat. Kapten Berg von Lindes verksamhet står helt säkert över allt beröm. Han har kanske gjort mera för höjandet av intresset för gymnastik och sund idrott bland vår skolungdom än någon annan i den nuvarande svenska generationen — jag tror knappt, det är någon överdrift att säga detta. Och när vi här tveka att gå med på regeringspropositionen, så innebär detta inte alls något misstroendevotum mot kapten Berg von Linde. Hade man kunnat garantera, att vi verkligen skulle haft tillgång till en rad personer med samma eller tillnärmelsevis samma kvalifikationer som denne man, så tror jag verkligen, att man skulle ha ställt sig betydligt mera tveklös till detta förslag. Men jag tror inte, att man kan ställa upp en sådan rad av Berg von Lindar, om jag så får uttrycka mig. Jag tror, att han i detta avseende är ett unicum. Man skulle ju kunnat tänka sig, att man tills vidare hade nöjt sig med att försöka få till stånd en rikskonsulent och att till denna befattning utse herr Berg von Linde. Jag är säker på att han i en dylik befattning skulle kunna uträtta mycket gott, även om han då naturligtvis finge taga uppryckningen av gymnastikundervisningen mera successivt, det ena länet efter det andra. Ett sådant förslag skulle åtminstone jag för min del inte ha satt mig emot. Men här går man nu med detsamma in för att inrätta en alldeles ny tjänstemannakår, ganska högt avlönad, med uppgifter, som ännu inte äro fast bestämda; och samtidigt heter det hos någon av de hörda myndigheterna, att man här bör gå fram på experimentets väg och lära av erfarenheten för att sedan kunna ge en mera bestämd form åt det hela. Jag får ju säga, att det är en form för experiment, som förefaller något våghalsig från de svenska statsmakternas sida —, att experimentera genom att med ett enda slag upprätta en helt ny, fast avlönad tjänstemannakår! Det finns nog anledning till att här taga sig en funderare, och det är detta reservanterna ha tillåtit sig rekommendera riksdagen att göra.

Nu finns det vissa motionärer, som på ett helt annat sätt än den reservantgrupp, till vilken jag räknar mig, ställa sig avvisande och vilja ha bort även det nuvarande övervakandet av vår gymnastikundervisning. Herr Andersson i Ovanmyra m. fl. ha motionerat om att man inte bara skall avslå förslaget om inrättande av konsulenter, utan att man också skall plocka bort hela den nuvarande formen för gymnastikinspektion och lägga allt detta på folkskolinspek-

*Anslag till
gymnastik-
konsulenter.*

(Forts.)

Anslag till
gymnastik-
konsulenter.
(Forts.)

törerna. Detta är i själva verket samma yrkande, som framställdes år 1923, också från lantmannahåll, och som då föranledde den riksdagsskrivelse jag nyss talade om. Vi ha för vår del inte kunnat vara med om något sådant. Vi ha tillåtit oss att i reservationen påpeka, att de nuvarande inspektörerna jämte sin rent inspekterande uppgift också i stor utsträckning fullgöra just dessa konsulterande, rådgivande och instruerande uppgifter, som Kungl. Maj:t tänkt pålägga konsulenterna, och vi tro, att dessa gymnastikinspektörer i det stora hela utföra ett gagneligt arbete, även om de som sagt inte alla kunna jämföras med denne man nere i Skåne, som synes ha bragt även de lugnaste skåningar i vild entusiasm för sig och sin verksamhet. Vi vilja därför inte gå med på att man för närvarande tager ett sådant steg som att helt enkelt avskaffa gymnastikinspektörerna, utan att sätta något annat i stället. Vi ha endast velat uppmana riksdagen att vila på hanen och låta undersökningen gå vidare. Och vi hoppas, att man skall kunna komma fram till en form för vården om folkskolebarnens fysiska fostran, som på ett bättre sätt än det nu föreliggande förslaget tillgodoser både den praktiska och den ekonomiska sidan av saken.

Det är av dessa skäl, herr talman, som jag tillåter mig yrka bifall till den av mig själv samt, inom denna kammare, herrar Hansén och Thelin avgivna reservationen.

Herr Bergqvist: Herr talman! Jag ämnar inte ingå i någon sakdebatt om de här ifrågasatta gymnastikkonsulenterna. Jag vill inskränka mig till att erinra kammaren om att riksdagen själv har begärt, att Kungl. Maj:t skulle framlägga förslag om dessa befattningars inrättande. Det förelåg vid 1928 års riksdag två motioner, däri hemställdes, att riksdagen ville bestämma vissa avlöningsbelopp från och med den 1 juli 1928 till en var av sju konsulenter för undervisningen i gymnastik med lek och idrott. När statsutskottet behandlade ärendet, kunde utskottet visserligen inte då tillstyrka motionerna, men utskottet gjorde ett bestämt uttalande av innebörd, att utskottet önskade, att förslag skulle framläggas i ärendet, och riksdagen skrev på följande sätt: »I betraktande alltså av den stora betydelse, som enligt riksdagens mening bör tillmätas nu ifrågavarande angelägenhet, anser riksdagen, att åtgärder snarast böra vidtagas för realiserande av de synpunkter och förslag, som innefattas i ovanberörda motioner. Det synes emellertid riksdagen icke tillrådligt att nu bifalla förslaget, men anser sig riksdagen böra hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t må till 1929 års riksdag framlägga förslag i ämnet.» Det är ju klart, att när ett sådant uttalande utgått från det utskott, man själv tillhör, och man varit med om uttalandet, man icke kan annat än taga konsekvenserna även om man skulle blivit tveksam i saken. För mig åtminstone har det syntts absolut omöjligt att frågå detta uttalande, och jag anser, att Kungl. Maj:t har varit i sin fulla rätt, och inte bara det, Kungl. Maj:t har varit skyldig att framlägga detta förslag.

Jag ber med hänvisning till detta förhållande att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Lindskog: Herr talman, mina herrar! När jag hörde herr Paulis anförande, fick jag nästan det intrycket — jag blev något störd på annat håll — som om han menade, att det enda skälet till att jag lagt fram detta förslag var, att riksdagens direktiv liksom band mig. Och då jag nyss hörde biskop Bergqvists anförande, var det inte utan, att jag fick det intrycket, att när han nu höll på förslaget, var det därför, att han kände sig bunden av fjolårets beslut. Jag vill nu emellertid säga, att vad mig angår är det ingalunda så — jag betonar det uttryckligen — att det enda skälet till att jag lagt fram förslaget är, att jag skulle känt mig bunden av fjolårets direktiv, utan det är

verkligen dessutom min personliga övertygelse, att den föreslagna organisationen avskaffar vissa otillfredsställande anordningar och inför helt andra och bättre förhållanden.

För mig står jämförelsen så, att det gäller, om vi skola bibehålla de nuvarande gymnastikinspektörsbefattningarna, vilka kosta 70,000 kronor om året och som verkligen på grund av hela organisationen innebära en ytterst otillfredsställande anordning — inspektörerna ha detta bara som en bisyssla, och deras arvoden utgå egentligen i form av reseersättningar och traktamenten samt vissa gratifikationer — eller om vi skola skapa ett färre antal befattningar, som visserligen kosta något litet mera — inte 70,000 kronor utan 82,000 kronor plus dyrtidstillägg — men som medföra verklig nytta för det ändamål, för vilket de äro avsedda. Så har problemet stått för mig, och därvid har jag inte tvekat att anse, att det i verkligheten är en besparing att ha personer, som, låt vara att det kostar något mera, dock göra oerhört mycket mera nytta.

Reservanterna hava nu uttalat, att de finna, »att i förslaget saknas klara och bestämda riktlinjer för de tilltänkta konsulenternas uppgifter». Jag kan inte finna annat än att om reservanterna äro så vänliga och fortsätta att läsa litet längre i sin egen reservation, skola de se, att där finns egentligen rätt mycket av dessa riktlinjer för de tilltänkta konsulenternas uppgifter. Det står nämligen där, att gymnastikinspektörerna »torde, utom sin rent inspekterande verksamhet, hava i stor utsträckning fullgjort just de konsulterande, rådgivande och instruerande uppgifter, som enligt Kungl. Maj:ts förslag avsetts skola påläggas gymnastikkonsulenterna». Det är just dessa rådgivande uppgifter, som äro avsedda att påläggas gymnastikkonsulenterna. Och man kan inte säga, att det är någon överdrivet stor summa, som här begäres, då man tänker på att det dock rör hela vårt folkskoleväsen. Att med denna jämförelsevis ringa kostnadsökning få en organisation, som på ett helt annat sätt tillgodoser det behov, som här föreligger, har för mig verkligen syntts vara så pass maktpåliggande, att jag inte har ansett, att jag, även från mina egna utgångspunkter sett, kunnat underlåta att framlägga förslaget.

Herr Granström: Herr talman! Då jag har begärt ordet i denna fråga, är det egentligen för att få tillfälle att motivera min anslutning till herr Paulis reservation, men det må ju också förlåtas mig, att jag ser denna fråga till det mesta från de erfarenheter och intryck, som jag har fått under en mångårig lärargärning.

Det synes mig, som om sakens egentliga kärnpunkt, den springande punkten, inte är så mycket kostnadsfrågan, ty därvidlag är det ju en jämförelsevis liten ökning, åtminstone för tillfället, utan fastmera den omständigheten, att dessa instruktörer, som hittills haft en tämligen löslig anställning med gymnastikinspektörs namn och i viss mån också med inspektionsbefogenhet, nu skulle erhålla en fastare anställning. Såväl den kungl. propositionen som också utskottet förutsätter ju nu, att man därigenom skulle tillförsäkras en bättre anordning av gymnastikundervisningen och därmed också större säkerhet för att folkets fysiska hälsa skulle på bästa sätt tillvaratagas. För min ringa del ber jag att få säga, att jag inte kan dela denna uppfattning. Utan att på ringaste sätt underkänna gymnastikens stora betydelse, vill jag hävda den meningen, att en sådan anordning, som här föreslås, enligt min mening icke är nödvändig och sannolikt också kommer att undan för undan bli ännu mindre nödvändig för den kommande tiden. Det erkännes gärna, att gymnastiken länge var ett förbisett övningsämne och att lärarnas egen utbildning också lämnade åtskilligt övrigt att önska. Men med 1918 års undervisningsplan fick gymnastiken en helt annan ställning. Den tillerkändes då ett betydligt större rum på skolans schema, till och med ett så pass utsträckt utrymme, att mer än

Anslag till gymnastikkonsulenter.

(Forts.)

Anslag till
gymnastik-
konsulenter.
(Forts.)

en tycker, att andra ämnen, som äro minst lika betydelsefulla, nog i betänklig grad ha fått maka åt sig för gymnastiken. Vid samma eller ungefär samma tid — jag kommer inte ihåg året — tillkommo även dessa gymnastikinspektörer, vilka — det erkännes också gärna — nog ha haft en mycket betydande uppgift att fylla, när det gällt att särskilt hos äldre lärare skapa intresse för ämnet och även giva vägledning i fråga om just det rätta utövändet av gymnastikens ingalunda lätta konst och beträffande det rätta sättet att undervisa i detta synnerligen viktiga ämne. Man må inte heller underkänna den betydelse dessa gymnastikinspektörer haft, när det gällt att påverka skolmyndigheterna till anskaffandet av lokaler, gymnastikattiralj och på flera liknande sätt, då det rört sig om att bereda möjlighet för en god undervisning i gymnastik.

Jag vågar nu säga, att andra förhållanden börja inträda, som enligt min ringa mening mer och mer onödiggöra dessa konsulenter anställande eller i alla händelser deras anställande såsom ordinarie. De äldre lärarna, som ju hade mindre kunskap i ämnet, ha dock genom deltagande i kurser eller på annat sätt — man får verkligen inte underkänna den vilja till självuppföstran och till större möjlighet att bedriva undervisningen, som kännetecknar många av dessa äldre lärares strävan — skaffat sig en ganska god insikt i ämnet. För övrigt avgå ju dessa äldre lärare undan för undan, och i deras ställe komma yngre årsklasser, vilka måste förutsättas ha vid seminarierna fått så pass god utbildning i detta ämne liksom också i andra ämnen, att de böra anses vara kompetenta att giva en tillfredsställande undervisning. Att sedan intresse finnes hos dessa yngre lärare, tror jag mig också kunna konstatera, och där möjligen på ett eller annat håll detta intresse skulle vara något litet svagare, finnes ett moment, som tillkommer. På skolschemat står gymnastiken med så och så många timmar i veckan, och jag vill vitsorda, att barnen själva i regel äro mycket intresserade av gymnastiken. Skulle läraren möjligen visa anlag att glömma bort en eller annan timme av gymnastikundervisningen, glömma inte eleverna den, utan fråga: »Skola vi inte få gymnastik i dag?» Man kan således säga, att lärjungarnas intresse är här i många fall en vakt på lärarens sätt att utöva undervisningen i ämnet.

Jag vill också säga, att det inte får förbises, att under de sista åren vuxit fram en alldeles utmärkt instruktionslitteratur på detta område, en instruktionslitteratur, vilken jag vet, att lärarna på allt sätt söka förskaffa sig, och i vilken det inte heller erbjuder några alltför stora svårigheter att tränga in. Tack vare denna instruktionslitteratur kunna också lärarna, även om de inte förut ha det, förvärva sig en icke ringa insikt i ämnet och hur det skall behandlas.

Jag tror mig också våga säga, att en lärare i våra dagar inte gärna försöker sig på att undervisa i ett ämne, vars innehåll han inte behärskar och där han inte heller besitter möjligheter att behärska den form, varunder ämnet skall meddelas. Sådant straffar sig snart självt, och det är som sagt ett experiment, som man inte gärna inlåter sig på. Det finns också hos lärarna en så pass stark ansvarskänsla, att där man nu känner sig sakna denna insikt, söker man nog med de medel, som stå till buds, förskaffa sig sådan insikt.

Många av de yngre lärarna och lärarinnorna hava fått en utbildning och besitta ett intresse för saken, som göra, att de äro ypperliga instruktörer för sina äldre och kanske mindre insiktsfulla kamrater, och på det sättet göras, menar jag, särskilda instruktörer i detta ämne mer och mer onödiga. De nuvarande instruktörernas uppgift skulle då i huvudsak bliva att vara särskilda specialinstruktörer eller specialinspektörer på detta område. Jag vill inte säga, att jag har fullmakt att tala å någons vägnar, men jag vågar säga, att uppfattningarna om betydelsen av dessa särskilda specialinspektörer äro minst

sagt delade inom skolans lärarkår. Här föreligga uppenbart vissa svårigheter, som inte få förbises. Om man inrättade specialinspektörer i större utsträckning, skulle säkerligen ganska lätt uppstå samma förhållande, som någon gång kan inträffa i en undervisningsanstalt, där det finnes flera mycket intresserade ämneslärare, som var och en driver sitt ämne och som pressar lärjungarna på ett för hårt sätt och kanske därigenom även bereda svårigheter för medlärarna. Det finns nu en statlig inspektion, som har till uppgift, inte bara att inspektera undervisningen i de flesta andra av skolans ämnen, utan också att övervaka, hur undervisningen i detta ämne utövas. Jag tror mig också våga förutsätta, att våra folkskoleinspektörer nog ha den kompetens, som behövs för att i stort sett kunna på ett tillfredsställande sätt utöva denna inspektion.

Jag talade nyss om särskilda specialinspektörer. Sådana kunna under vissa förhållanden vara nödvändiga. De ha funnits t. ex. på slöjdundervisningens område. Men om jag inte tar alltför mycket miste, hava dessa specialinspektörer undan för undan försvunnit och nu kanske till och med helt och hållet upphört. Och varför? Jo, just därför, att de inte längre befunnits behövliga. Andra ämnen finnas också, där man kanske kunde med lika rätt begära särskilda specialinspektörer och instruktörer. Jag tänker på t. ex. teckning eller. varför inte, välskrivningsundervisningen, på vars resultat man i dessa dagar så mycket klagar. Men jag tror som sagt inte, att det är lärarkårens mening, att det är till nytta, att det finnes så mycket sådan specialinspektion, och att det är lärarkårens uppfattning, att där det möjligen för tillfället finnes behov av dylik inspektion, det eftersträvansvärda i alla händelser är, att man så fort som möjligt måtte skapa en annan tingens ordning och att således också dessa särskilda specialinstruktörer undan för undan måtte sättas på avskrivning.

En annan sak. Det betonas här med mycken styrka, att dessa konsulenter skulle ha endast en rådgivande uppgift. Men jag förutsätter, att deras verksamhet på det hela taget skulle vara en fortsättning av gymnastikinspektörernas, och då må jag säga, att exemplet från dessas verksamhet vittna om att de visst inte vilja bara vara rådgivande, utan att de också rätt snart äro färdiga att göra direkta framställningar till skolråden, framställningar, som nog kanske i mångt och mycket kunna synas dem befogade men som, om de skulle vinna gehör, nog skulle lägga inte så små bördor just på kommunerna. De nuvarande tämligen lösligt anställda gymnastikinspektörerna utöva redan nu en ganska långt gående inspektion både med avseende å lokal, attiraljer, kläde-dräkt under gymnastiken m. m. sådant. Det går ju i regel till så, att när inspektörerna komma på besök, dekretera de helt enkelt, att de och de skolorna skola samlas en viss dag och vid detta tillfälle skola de och de lärarna hålla en lektion. Sedan får då också skolrådet lyssna till de framställningar, som göras av inspektören. Inom parentes vill jag hava sagt, att det för mer än en lärare eller lärarinna visst inte är något behagligt uppdrag att på detta sätt så att säga avlägga ny examen i ämnet, men det får man ju alltid underkasta sig, om därav kunna uppstå några goda följder för sakens skull. Jag förutsätter, att denna önskan att direkt inverka på skolråden och kommunerna inte skall bliva mindre, sedan vederbörande har erhållit den fastare anställningen. Såsom jag redan har meddelat, vill jag sålunda för närvarande rösta för herr Paulis reservation, men jag har också redan antytt, att man i en snar framtid borde skrida till en fullständig avskrivning av dessa särskilda inspektörer, i den mån de anses bliva mer eller mindre obehövliga. Jag erkänner så gärna, att en särskild uppmärksamhet kunde på vissa håll vara fullt befogad, t. ex. i städer och industrisamhällen, där man fortfarande bör ägna ungdomen en speciell uppsikt och fostran, då det gäller dess fysiska utveckling, för att förekomma betänkliga skador, som möjligen kunna uppstå av mindre gynnsamma

*Anslag till
gymnastik-
konsulenter.
(Forts.)*

Anslag till
gymnastik-
konsulenter.
(Forts.)

levnadsomständigheter. Men jag vågar också säga, att det för landsbygdens del snart är rätt så bra tillgodosett med den undervisning, som kan meddelas av folkskollärarkåren utan någon uppsikt eller någon särskild instruktion.

Till slut skulle jag vilja säga, att om man ville använda dessa 80,000 kronor till att tillgodose folkets fysiska fostran, så tror jag för min del, att man vinner detta resultat på ett mycket lyckligare och verksammare sätt genom att använda pengarna t. ex. till att på en del håll bereda bättre skollokaler och bättre undervisningsmateriel i vissa avseenden samt tillgång till skolbad och — varför icke också på ett och annat ställe, där fattiga ekonomiska omständigheter äro rådande — även till barnbespisning. Om man gör detta, tror jag, att man verkligen vinner målet — folkets tillväxt i fysisk styrka — på ett minst lika lyckligt sätt.

Jag ansluter mig, herr talman, till herr Paulis reservation.

Herr **Hammar skjöld, Carl Gustaf:** Herr talman! Jag anhåller att i största korthet få framhålla några synpunkter i tvenne avseenden, som beröra denna fråga. Den ena avser personvalet, då det gäller att tillsätta de föreslagna gymnastikkonsulenterna, den andra gäller den för gymnastikkonsulenterna utfärdade instruktionen.

De officerare, vilka hittills hava tjänstgjort såsom gymnastikinspektörer, hava — det tror jag alla erkänna — nedlagt ett förtjänstfullt och högt uppskattat arbete. Nu förekomma emellertid uti 1924 års sakkunnigas betänkande yttranden, vilka möjligen skulle kunna tolkas såsom en strävan att i framtiden undanskjuta det militära elementet. Jag hoppas, att detta icke varit de sakkunnigas mening eller i alla händelser att denna strävan icke kommer att förverkligas. Departementschefen framhöll nyss, att gymnastikinspektörernas uppgift hittills har varit en bisyssla. Det har naturligtvis måst vara detta, så länge man till gymnastikinspektörer huvudsakligen hade att välja officerare, vilka stå på aktiv stat. Men jag vill påpeka, att härutinnan redan inträtt och än mera med den nya försvarsordningen kommer att inträda förändrade förhållanden. I försvarsordningen ingår nämligen en reservstat med avsevärd styrka. De officerare, som stå på reservstat, hava fått fullständig militär utbildning, och ett avsevärt antal av dem har genomgått gymnastiska centralinstitutet. Den militära tjänstgöring, de hava att fullgöra sedan de övergått till reservstat, är inskränkt till några få dagar om året. Det kommer således icke att finnas någon svårighet att förena befattningarna såsom officer på reservstat och såsom gymnastikkonsulent, och jag tror, att en dylik förening skulle vara till nytta både för gymnastikundervisningen i folkskolorna och för rekryteringen av reservstaten, på samma gång det skulle komma att medföra besparingar för statsverket.

Vad instruktionen beträffar, framhålla reservanternas med ganska stor rätt, att förslaget saknar klara och bestämda riktlinjer beträffande konsulenternas uppgifter. Jag uttalar därför förhoppningen, att gymnastikkonsulenternas instruktion avfattas på ett sådant sätt, att den ovisshet, som i detta avseende synes råda, blir hävd och att gymnastikkonsulenternas ställning i sammanhang därmed åtminstone tills vidare kommer att stärkas, emedan man i närvarande stund knappast kan begära, att alla våra folkskoleinspektörer, hur förtjänstfull deras verksamhet i övrigt än är, besitta full kompetens i detta avseende.

Herr **Björck:** Herr talman! Herr Pauli, som rider för rusthållet, anbefalldes nyss kammaren att taga sig en funderare i denna fråga. Det förvånar mig något, att herr Pauli i dag uppträder och ger ett sådant råd, då han år 1927 satt i statsutskottets andra avdelning och, såvitt jag vet, icke anmälde någon skiljaktig mening, när riksdagen första gången skrev i denna

sak. Detta kan jag visserligen icke styrka med tryckta urkunder. Däremot finnes det klara belägg på, att herr Pauli utan något som helst behov av ytterligare övervägande biträtt den bindande skrivelse, som 1928 års riksdag på statsutskottets tillstyrkan avlät till Kungl. Maj:t i föreliggande fråga. Under sådana omständigheter förefaller det mig, som om åtminstone den ärade talaren för egen del skulle hava haft tillräcklig tid för funderingar utan att i dag nödgas överge den ståndpunkt, som han åtminstone vid ett och sannolikt vid två tillfällen tidigare intagit och därvidlag uttryckligen hävdad, att det förslag, som från Kungl. Maj:ts sida skulle föreläggas riksdagen, borde avvägas i anslutning till de motioner, som då förelägo.

En annan ärad talare har här gjort sig till tolk för en läraruppfattning, som man för några år sedan ibland mötte, men som jag är ganska övertygad om i denna stund har rätt så allmänt fått vika för en annan. Jag kan emellertid inte finna, att han bevisade vad han ville bevisa. Han erkände, att det förelegat en ganska betydande uppgift för de nuvarande gymnastikinspektörerna, men att andra förhållanden hade *börjat* inträda. Ja, det har verkligen börjat inträda andra förhållanden. Men att vår fysiska fostran befinner sig i en glädjande utveckling betyder icke, att den kan undvara detta fortsatta stöd. Jag tror mig känna förhållandena på området ganska väl, då jag har berest större delen av landet och följt det stora flertalet av de nuvarande gymnastikinspektörerna i deras verksamhet. Min bestämda erfarenhet är den, att de numera äro välkomna gäster i de olika skolorna och att man med stor tillfredsställelse visar upp de resultat som nåtts. Vad jag särskilt kan vitsorda är, att gymnastikinspektörerna hava betytt oerhört mycket för att skapa intresse för den fysiska fostran i hela sin bygd. Vi skola komma ihåg, att här gäller det ej blott ett arbete på uppfostringssidan, som skall taga sikte på folkskolans barn, utan det skall sedermera fullföljas. Det skall knyta samman arbetet i skolan med ungdomsårens frivilliga gymnastikarbete. Här öppnar sig ett vidsträckt arbetsfält för de föreslagna konsulenternas verksamhet. Det gäller att få lärarna intresserade och det gäller att uppnå föräldrarnas förståelse för uppgiften att skaffa nödiga materiella resurser. Därvidlag vill jag särskilt understryka, att landsbygdens kommuner ha den allra största vinsten att skörda. Jag har själv upprepade gånger haft tillfälle att i sällskap med olika gymnastikinspektörer gå igenom skolhusen och kunnat konstatera, att man ofta nog för en ringa kostnad, t. ex. på vindar, kunnat inreda mycket användbara gymnastikutrymmen. Det har visat sig, att man på andra håll utan svårighet kunnat få redskapen placerade i missionshus eller folkets hus eller dylikt. Genom samarbete med frivilliga organisationer i orten har man anskaffat de första redskapen och på så sätt brutit bygd för ett intresse för gymnastiken och den fysiska fostran, som sedermera spritt sig i trakten. Vår sydligaste landsända har i detta avseende alldeles särskilt gått i spetsen, i det att där hela bygdens intresse kunnat knytas till den fysiska fostran i vidsträcktaste mening. Man kan där knappast komma till en skola, utan att skolråd och ortsbefolkning med stolthet peka på sin gymnastiksal. På senaste tid har man också, tack vare ett starkt stöd från länets hövding, gått in för att i källarvåningarna i skolhusen anordna folkbad, kombinerade med skolbad. På det sättet har under loppet av något tiotal år med stöd av en erfaren och handlingskraftig man läget helt ändrat karaktär. Jag vill betona, vad det betyder för hela hälsotillståndet i denna bygd, att man har tillgång till ett sådant stöd, som anvisar vägarna och hjälper myndigheterna, då det gäller att bereda tillgång till billig och ändamålsenlig materiel. Jag vill säga till de representanter från landsbygden, som särskilt hava knutat gentemot dessa nya befattningshavare, att det är väl dock icke alldeles en slumpens nyck, att våra större städer, samt och synnerligen, gått i författning om att anställa just den

Anslag till
gymnastik-
konsulenter.

(Forts.)

Anslag till
gymnastik-
konsulenter.
(Paris.)

sortens människor, som det här är fråga om. Städerna hava varit angelägna att på egen bekostnad anställa sådana — naturligtvis icke för att de ingenting skola ha att göra, utan därför att de haft och hava en stor uppgift att fylla. Stockholm har två, Göteborg en, Malmö två och Hälsingborg en. Jag skulle kunna räkna upp ännu flera städer, som känt detta behov och också tillgodosett detsamma.

Vad som från herr Granströms sida anfördes om lärarnas utbildning, måste givetvis gälla även storstädernas lärare, ty hur det än är, dra väl städerna på grund av högre löneförmåner icke till sig de sämsta krafterna. Jag tror därför, att herr Granström bevisade för mycket, då han ville göra troligt, att den fysiska fostran i vårt land befinner sig i ett så lyckligt läge, att ytterligare stöd icke är av nöden. Efter mitt sätt att se representerar herr Granström i det omdöme, som han fällde om denna verksamhet, rätt mycket en gången tid, och jag stöder detta därpå, att jag väl vet, att ifrån lärarkårens sida under vissa perioder rätt en viss misstämning gentemot denna inspektionsverksamhet. Men jag ber särskilt att få understryka, att det föreliggande förslaget är utan meningsskiljaktighet tillstyrkt av såväl Sveriges allmänna folkskolläraryörening som Sveriges folkskolläraryörebund och Sveriges folkskollärarinneförbund. Här stå sålunda tre olika läraresammanslutningar sida vid sida, då det gäller att inför statsmakterna förorda den organisationsplan, som av Kungl. Maj:t förelagts riksdagen.

När det talas om att ytterligare överväganden krävas, bör man också slå fast, att den föregående regeringen med hänsyn till 1927 års riksdagsskrivelse också hade att pröva denna fråga, och i 1928 års statsverksproposition finner man regeringens ståndpunkt angiven på följande sätt: »I och för sig skulle jag gärna hava önskat», sade departementschefen, »att förslag till en omläggning av gymnastikinspektionen efter de riktlinjer, som de sakkunniga angivit och för vilken goda skäl synas mig hava anförts, kunnat föreläggas 1928 års riksdag.» Här har alltså riksdag efter riksdag och regering efter regering prövat detta omorganisationsförslag och funnit det hållbart. Så kommer herr Pauli år 1929 och säger, att det förslag, som han år 1928 var med att kräva, påkallar ytterligare övervägande, ty det har så många brister och man vet icke vad dessa människor skola göra!

Jag skall icke trötta kammaren med någon historik eller någon ytterligare argumentering, utan endast tillägga, att den, som är tveksam om vad gymnastik-konsulenterna skola göra, bör företaga en resa till Skåne och besöka folkskolorna där med statens gymnastikinspektör såsom ciceron. I varje skola han där kommer till skall han finna glad ungdom, som med nöje gymnastisera med sina lärare, och att dessa med lika stor tillfredsställelse visa upp sina elevers prestationer. Det har hänt mig, att lärarinnor hava gråtit, icke därför att gymnastikinspektören visat sig, utan därför att han icke hade tillfälle att se på ungdomens gymnastik, och jag har flera gånger nödgats omlägga mina resplaner, därför att det har varit nödvändigt att trösta en sådan lärarinna genom att låta henne visa hur duktiga hennes skolbarn voro. Det är en annan bild än den som framträdde i herr Granströms skildring av denna verksamhet! När man så träffat skolrådsledamöter, som varit tillstades, så ha mannarna där icke haft ord starka nog för all sin glädje över att man ställt det bra för barnen och för ungdomen. Jag är viss, att herr Nilsson i Kristianstad, som känner denna verksamhet lika bra som jag, och som bättre än jag känner förhållandena i den landsändan, skall kunna vitsorda, att det är allmän sed i denna landsända, att ej blott lärare, barn och skolråd, utan hela befolkningen stämma möte med gymnastikinspektören, då denne kommer på dessa s. k. instruktionsmöten för att visa, huru gymnastiken skall bedrivas och vad den fysiska fostran betyder för barnen och för folket. Det har icke varit några kortvariga mö-

ten. De ha börjat tidigt på morgonen, och då jag för några månader sedan hade äran och glädjen att tillsammans med Kristianstads läns hövding befinna mig på en sådan expedition, tror jag, att det blev midnatt, innan vi hunnit med det program, som skulle genomgås. Herrarna kanske tro, att jag överdriver; men om herrarna resa ned till Skåne och se, så tror jag, att herrarna skola ge mig rätt i, att det är en ganska sanningsenlig bild som jag uppdragit.

Jag var för några månader sedan i tillfälle att resa i denna trakt med danska statens gymnastikinspektör — i Danmark är gymnastikinspektionen en mycket gammal institution — och han var ytterst intresserad av vad han fick se, och så var det en norsk skolman, som i sitt land intog en ledande ställning. Dessa mina färdkamrater kunde icke nog starkt uttrycka sin beundran inför vad de fått skåda i Skåne. Det är sålunda icke fråga om ett subjektivt och nationellt färgat omdöme. Människor från andra håll hava samma uppfattning om vad som kan åstadkommas av det intresse, som dock slumrar i folksjälén, när befolkningen fått sin uppmärksamhet riktad på vad det betyder att låta den fysiska fostran få tillbörligt utrymme.

Ingen kan bestrida, att vad som här byggts upp på en femtonårsperiod icke skulle hava kunnat komma till stånd utan en inspektör, som förstått att fylla sin uppgift. Men såsom representant för staten måste man naturligtvis utöver denna beundran känna sig generad över att han nödgats arbeta oavlönad av ren hänförelse för sin uppgift. Det blandar sig härmed också en god portion bitterhet över att han kanske röner en oförstående uppskattning från statsmakternas sida, varigenom gymnastiken i vårt land måhända berövas en av sina främsta krafter. Detta är emellertid icke ett enastående fall. Det är säkerligen icke omöjligt att här i kammaren uppleta personer, som var och en från sin ort känna, att ett arbete av ungefärligen samma läggning bedrivs av gymnastikinspektören. Jag vill också lugna herr Hammarskjöld med att jag är övertygad om att bland de 16 personer, som nu äro verksamma såsom gymnastikinspektörer, skola, därest riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts förslag, kunna utväljas sju duktiga karlar, som skola efter de nu antydda linjerna mäktat fullfölja arbetet.

Det är som synes en mycket ringa merkostnad som Kungl. Maj:ts förslag medför, 10,000 eller kanske 20,000 kronor. Nu vill man skrämma oss med, att det behövs mycket mera: av reservanterna säges det »sannolikt», och hos herr Pauli har det vuxit till visshet. Han är fullt säker om, att man måste gå vidare på denna väg. Jag har en annan uppfattning, nämligen att man med sju gymnastikkonsulenter kan reda sig under en ganska lång framtid. Det kan naturligtvis ej helt uteslutas, att intresset för fysisk fostran i de olika landsdelarna kommer att växa så oerhördt hastigt, att kraven på hjälp från konsulenternas sida för inredning av lokaler o. s. v. bliva större än nu kan förutses. Men med kännedom om, hur det är ställt i stora delar av landet, måste jag säga, att farhågorna för att utvecklingen skall gå alltför hastigt äro skäligen överdrivna.

Över hela världen, herr talman, möta vi för närvarande ett mycket starkt intresse för kroppskultur och för fysisk fostran. En svensk konstaterar med tillfredsställelse, att det är en landsman, som härutinnan gått i spetsen, när det gällt en förbättrad kroppskultur. Det är under dessa omständigheter beklagligt att i vårt land, Lings eget land, möta så ringa förståelse, som här från flera håll kommit till synes. Den åtgärd, som Kungl. Maj:t har föreslagit, är välbetänkt, och jag är övertygad om, att det föreliggande förslaget i detaljerna liksom i kostnadsberäkningarna kommer att hålla. Det lämnar icke rum för några berättigade anmärkningar. Genom att bifalla detsamma skapar riksdagen en möjlighet att uppnå ett resultat, som blir av betydelse för rasen och folket under lång tid. För min del kan frågan icke bliva, om vi ur stats-

Anslag till
gymnastik-
konsulenter.
(Forts.)

Anslag till
gymnastik-
konsulenter.
(Forts.)

finansiell synpunkt hava råd att underkasta oss dessa uppoffringar, utan i stället blir frågan den: hava vi råd att lämna våra barn och vår ungdom utan det stöd och bistånd, som konsulenterna faktiskt skulle komma att utgöra? Alldeles särskilt gäller detta om landsbygden. Städerna ordna här, som på så många andra områden, själva saken, men landsbygdens ungdom måste ges detta bistånd i strävandet för en förbättrad kroppskultur, som den är väl förtjänt av och som skulle bli till båtnad för hela vårt folk.

Det är i den övertygelsen att detta förslags genomförande väl kommer att tillgodose det föreliggande behovet, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Almkvist: Herr talman, mina herrar! Det kan icke falla mig in att i denna tid på dygnet gå närmare in på föreliggande fråga, utan jag begärde ordet endast för att tillkännagiva, att jag kommer att rösta för bifall till utskottets förslag och för att i korthet motivera denna min ståndpunkt.

Här har redan och särskilt av den föregående talaren betonats, att om man jämför förhållandena i Sverige med motsvarande inom vissa andra kulturnationer, har här ganska litet utträttats för folkets fysiska fostran. Jag går så långt, att jag vill påstå, att intresset för fysisk fostran i vidsträckt bemärkelse i vårt land nätt och jämnt vaknat till liv, och därför bör intresset understödjas. Vad speciellt den föreliggande framställningen beträffar, får man icke bortse ifrån, att den icke gäller enbart gymnastikundervisningen vid våra folkundervisningsanstalter, utan den syftar betydligt längre. De föreslagna konsulenterna skulle nämligen utöva en rådgivande verksamhet även i fråga om den frivilliga idrottsrörelsen. Den egentliga inspekterande verksamheten över gymnastikundervisningen i folkskolorna skulle, enligt Kungl. Maj:ts förslag, tillkomma folkskoleinspektörerna. Det kan visserligen sägas, att, såsom herr Granström uttryckte det, specialinspektion är överflödig. Jag vill icke bestrida detta påstående; men när man ser nu föreliggande fråga i vidsträcktare sammanhang, måste man erinra sig, att folkskoleinspektörernas första och främsta åligganden är att se till, att den teoretiska undervisningen står på högsta möjliga ståndpunkt. Skola de kunna väl fylla denna viktiga sida av sin uppgift, torde tiden icke räcka till för anordnandet och ledandet av instruktionskurser i specialämnen.

Då frågan om särskilda gymnastikkonsulenter varit föremål för behandling under så lång tid, och då riksdagen vid de två senaste tillfällena så kraftigt som skett förklarat, att den önskat få förslaget framlagt, bör riksdagen också taga konsekvenserna och nu bifalla Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill i det sammanhanget erinra därom, att riksdagen i fjol skrev med full vetskap om förslagets omfattning och syfte, ty i den motion, som föranledde skrivelsen, var det förslag, som nu av regeringen framlagts, utförligt refererat.

Jag ber, herr talman, att få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag har vid denna punkt antecknat en blank reservation. Alldeles nyss sade en av kammarens ledamöter till mig, att detta gav intryck av att vara en mycket mystisk reservation, och det är väl därför nödvändigt, att jag avslöjar mystiken. Jag står egentligen på Kungl. Maj:ts sida — dock inte helt. Jag anser, att den omläggning av gymnastikinspektionen, som gjorts, är en verklig vinst. Genom denna omläggning få vi i stället för de 16 gymnastikinspektörer, som vi ha för närvarande, inte mindre än 52, och jag menar, att dessa 52, d. v. s. folkskoleinspektörerna, böra äga en mera ingående kännedom om sina distrikt än andra kunna ha eller någonsin få. De böra därför också, om de ha viljan och förmågan, kunna personligen leda gymnastiken och idrotten och det hela i en god riktning.

Nu förstår jag mycket väl, att alla dessa inte nu i dag kunna vara skickade att övertaga det arbete som väntar, men jag föreställer mig ju, att detta arbete inte är någon trollkonst, som det övergår normala människors förmåga att bemästra. På den punkten är jag sålunda med på Kungl. Maj:ts sida.

Däremot ställer jag mig rätt skeptisk gentemot antalet sju. Jag tycker, att opponenterna ha rätt, när de säga, att man har mycket svårt att få något riktigt grepp på konsulenternas funktioner. Det förefaller mig, som om man kan vänta en utveckling åt ena eller andra hållet, utan att i närvarande stund veta någonting bestämt i saken. De skola ju inte ha den fortlöpande inspektionen om hand; de skola i stället visserligen besöka de olika skolorna då och då och samla erfarenheter och delge erfarenheter från dessa besök, men deras egentliga roll skall ju ligga i att ge råd och anvisningar och leda det hela över huvud.

Nu kan jag inte neka till, att jag tog rätt starkt intryck av den framtidsmålning, som herr Björek gav oss här i kväll, men det var en punkt även där, som jag stannade tveksam inför. När han bad oss resa ned till Skåne för att se framtidsbilden avspeglas där nere, så var detta naturligtvis mycket bra, men vi kunna ju inte gärna göra det i kväll. Och min fantasi räcker verkligen inte till — i varje fall inte så här dags på dygnet — att fixera konsulenternas funktioner och på grund därav heller inte att fixera antalet. Jag menar därför, att man skall på den punkten gå fram med en viss försiktighet.

Därför att jag anser att folkskoleinspektörernas roll i denna fråga är stor och inger förhoppningar, har jag verkligen varit inne på den tankegång, som framfördes nyss av herr Pauli — jag förmodar t. o. m. att han syftade på mig — d. v. s. den tankegången, att vi skulle skapa en rikskonsulent. Emellertid förstår jag, att människor, som bitit sig fast vid talet sju, inte gärna skulle finna sig i att detta sjutal krympte samman till en etta. Däremot tror jag nästan, att de inför omständigheternas tvång skulle kunna vara med om att förvandla sjuan till en trea, och därför har jag inom avdelningen såväl som i utskottet förfäktat detta tretal. Jag vill sålunda ha tre konsulenter, och jag menar, att man skulle befinna sig på en fastare mark, om man bestämde sig för dessa tre. Visar utvecklingen, att den rätta vägen leder mot en rikskonsulent, då ha vi i så fall jämförelsevis lätt att komma dithän. Skulle det däremot visa sig, att den rätta vägen leder mot en förstärkning av konsulenternas antal, ja, då är det bara att taga ut stegen.

Om man nu driver en sådan ståndpunkt, som den jag har drivit, då bör naturligtvis detta mynna ut i ett förslag. Men såsom saken nu faktiskt ligger här i riksdagen, skulle ett sådant förslag ingenting leda till. Jag har därför bara velat omnämna det för att man, när man ännu en gång börjar söka sig fram i denna fråga, också skall ha denna väg att ta i betraktande samt värdera den efter den förtjänst, som den eventuellt kan ha.

Herr Rydén: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Hammarskjöld hade sitt korta anförande, däri han direkt apostroferade mig, som hade deltagit i arbetet inom 1924 års gymnastiksakkunniga. Han sade, att man inom officerskretsar utläst de sakkunnigas förslag på det sättet, att dessa skulle ha någon medveten avsikt att tränga ut officerarna ifrån gymnastikläraryrket. Jag vill i anledning av detta säga, och jag tror generalstabschefen själv givit uttryck åt den uppfattningen tidigare, att en sådan avsikt varit de sakkunniga främmande. Vi som arbetade i den kommittén, i vilken gymnastiska centralinstitutets dåvarande chef, överstelöjtnant Drakenberg, var ledamot, hade den uppfattningen, att det var gymnastikmänniskor, skickliga gymnastiklärare, vare sig de kommo från det civila eller det militäraståndet, som skulle utrustas med dessa uppdrag, och den uppfattningen är naturligtvis den enda hållbara. Nu är det ju så, att i verkligheten har det under långa tider

*Anslag till
gymnastik-
konsulenter.*

(Forts.)

Anslag till
gymnastik-
konsulenter.
(Forts.)

knappast utbildats några civila män till gymnastikdirektörer eller -lärare, utan det har varit officerare, och detta gör, att det tänkbara material, som står till förfogande, ifall gymnastikkonsulenter skulle inrättas, kommer att i varje fall i övervägande grad bestå av officerare.

Jag känner till denna sak i någon mån, på grund av det arbete jag haft, och jag får säga, att det har ju varit en utomordentligt duktig verksamhet, som utövats av många gymnastiklärare, i främsta rummet kanske vid våra högre läroanstalter. Jag förstår mycket väl nu, att denna proposition mötts, såvitt jag kan se, av alla läroverkslärare i riksdagen med motstånd — det är därifrån motståndet egentligen härleder sig — ty läroverken ha det ställt på annat sätt än folkskolorna. Lektorer och adjunkter ha icke gymnastik, utan läroverken ha specialutbildade, i regel mycket skickliga lärare i detta ämne. Därför se de icke på samma sätt på behovet av att få gymnastikundervisningen stärkt, som de måste göra, som arbeta inom folkskolan. De skola själva vara gymnastiklärare, men det slippa lektorer och adjunkter att vara. Det är naturligtvis på grund därav, som bland folkskollärarna den känslan uppstått, att om de skola kunna fylla sin uppgift som gymnastiklärare på det rätta sättet, behöva de hjälp, de äldre därför att gymnastikundervisningen under deras utbildningstid icke stod på den punkt, där den nu står, och de behöva hjälp också därför, herr Granström, att gymnastiken utvecklas. Den är icke någonting på en gång avslutat, utan det sker ju en utveckling. Nya rörelsetyper komma in, och nya rön göras, och kunskaperna hos den unge läraren, som i dag kommit ut och är uppfylld av det nya, som undervisningen givit honom, bli på grund av utvecklingen föråldrade på femton—tjugu år. Därför anser jag, att så länge vi icke kunna införa facklärare i gymnastik vid folkskolorna, föreligger ett viktigt och för framtiden förblivande behov av att folkskolorna få den hjälp, som gymnastikkonsulenterna kunna ge.

I sammanhang härmed skulle jag vilja säga till herr Hammarskjöld, som uttryckte som en andra anmärkning, att den instruktion, som skulle utfärdas för gymnastikkonsulenterna, icke var tillräckligt klar, att jag vet att det finns en opinion inom vissa officerskretsar, att dessa konsulenter skulle ha en slags inspektörsställning, sådan som folkskoleinspektörernas, men på den punkten voro 1924 års sakkunniga enhälliga, att det skulle man avskaffa, därför att det kunde föranleda en dubbelinspektion. Det är denna typ av gymnastikin-spektörer, som herr Granström gjort bekantskap med och som blivit impopulär inom vida kretsar av folkskolans lärare. Men det är inte den typen, som vill inspektera, som vi behöva, utan den som vill instruera.

Jag har under de år, då jag varit ordförande i folkskolestyrelsen i den stad, där jag under längsta delen av mitt liv bott, sett hur vi haft till vårt förfogande en manlig och en kvinnlig instruktör, och jag har där sett, hur vecka efter vecka lärarna och lärarinnorna samlades och hade en klass av barn med, och instruktörerna visade rörelsevarven och påpekade de vanliga felen i kroppsställningarna. På det sättet kommo alla lärare med och blevo på ett helt annat sätt kompetenta att se till att gymnastiken icke bedrevs på det sättet, att den ledde till ren skada, ty så kan den bedrivas ibland. Det är denna rena instruktionsverksamhet för att hjälpa lärarna till rätta med att få dagövningar och en gymnastikundervisningsplan rätt bedrivna, som dessa konsulenter skulle få på sin lott. Den andra huvuddelen av deras verksamhet är att de skulle råda skoldistriktet. De skulle icke ha några befogenheter gent emot skolråden eller skoldistriktet, det har aldrig varit meningen.

Jag har varit och sett Berg von Lindes verksamhet, och när man ser, hur skolråden kappas om att få honom till sig för att samråda om hur de skola kunna med små medel göra någonting, och när man ser de formliga folkfester, som äro knutna till hans verksamhet, då ser man att det kan uträttas storverk

på frivillighetens väg och utan alla tvångsföreskrifter, när man har människor, som äro något av apostlar — ty det skulle jag vilja kalla honom — att tillgå som rådgivare. Jag är säker på att vi kunna fråga hela Kristianstads läns riksdagsmannabesättning av alla partier, och de skola vitsorda, att han kommer som en kär och efterlängtd gäst, och ingen människa klagar över att han utövar något fogdevälde.

Då säger man, att detta är bara en enda. Ja, jag vet verkligen inte någon som skulle kunna ställas vid hans sida. Det är liksom i Danmark, där de ha sin Niels Bukh som omskapat hela Fyens bondebefolkning till gymnaster. Det är en enkel man, som kommit fram till denna ställning och blivit en gymnastikens apostel. Sådana män växa naturligtvis inte på träd, men jag vågar säga, och jag tror jag vågar stå för det också, att bland alla de lärare, som finnas att tillgå här i Sverige vid våra läroverk och seminarier, och bland dem som nu äro gymnastikinspektörer och som fått gymnastikdirektörs utbildning och finnas vid våra regementen, bland alla dessa 300—400 personer, som kunna vara ämnessvenner här, så kanske man icke kan söka upp mer än en Berg von Linde eller någon som kan ställas vid sidan av honom, men man kan finna många, som följa i hans fotspår.

Jag ser på denna sak med en viss hänförelse, herr talman, men det beror på att jag sett den verksamhet som bedrives, och jag kan icke tillägna mig den uppfattningen, herr Granström, att gymnastiken icke är behöflig för annat än städernas och industrisamhällebens barn. Vi äro snart på grund av den hygien, som genomförts i städerna, framme vid den punkten, att städernas befolkning är lika sund och frisk som landsbygdens. Jag tror statistiken visar, att det skett en stor förändring i fråga om folkmaterialiets beskaffenhet i förhållandet mellan land och stad. När jag exercerade beväring en gång i tiden, minns jag, att mina beväringsskamrater, som ej gymnastiserat, visserligen ofta voro stora och starka karlar, men de hade ofta en viss otymplighet i rörelserna o. s. v., och det är visst inte oviktigt, att även de som bo på landsbygden och ha tillgång till frisk luft och kroppsarbete få den motvikt mot ensidigt kroppsarbete, som ligger i att lemmarna övas.

Jag har alltid varit motståndare till den ensidigt drivna idrotten, därför att den har en felaktig utgångspunkt. Den säger till smeden, som står och övar upp sina armmuskler ensidigt, att den ensidigheten skall han uppöva ytterligare genom att kasta slägga eller något sådant. Gymnastiken däremot säger: du övar inte dina övriga lemmar tillräckligt; du skall motarbeta denna ensidighet genom en allsidig gymnastik. — På det sättet menar jag, att gymnastiken har sin stora uppgift för en harmonisk kroppsutveckling, vilket ett ensidigt arbete i regel inte har.

Jag har velat säga detta, herr talman. Jag antar visserligen, att frågan fallit för i år genom andra kammarens beslut, men jag kan icke underlåta att uttrycka min förvåning över att riksdagen i så fall tagit den ställningen, då man väl ganska allmänt är ense om att de nuvarande gymnastikinspektörerna äro en institution, som är ur alla synpunkter otillfredsställande.

När man nu vill gå emot gymnastikkonsulenterna, skulle jag ändock förstått, om man gått på herr Jonas Anderssons linje och sagt, att vi skola avskaffa alltsammans, men att man, som herr Granström, går emot det kungliga förslaget, som vill avskaffa det nuvarande systemet och förbättra det, för att få behålla det system som man är missnöjd med, det förstår jag icke logiken i.

Herr talman, jag kommer för min del att rösta för bifall till utskottets hemställan.

Herr Pauli: Herr talman! Herr Rydén har givit uttryck åt sin hänförelse för en god gymnastikundervisning och ett härdande idrottsliv, och jag

Anslag till
gymnastik-
konsulenter.
(Forts.)

har redan sagt, att enligt min övertygelse förekomma här icke några skilda meningar i den frågan. Vi äro endast oeniga om, huruvida det enda rätta sättet att befordra dessa berömvärda strävanden är att tillsätta dessa sju konsulenter, som begärts av Kungl. Maj:t.

Herr Björck har gjort ett stort nummer av att mitt namn återfinnes under det utskottsutlåtande, i vilket i fjol hemställdes, att Kungl. Maj:t skulle framlägga ett förslag om gymnastikkonsulenter. Jag vill i förbigående anmärka, att i detta förslags kläm ingår icke någon som helst siffra. Jag skall senare återkomma till denna sifferfråga. Men, fränsett den saken, tillåter jag mig verkligen ifrågasätta, huruvida man kan komma och fordra, att varenda människa som står antecknad under ett utskottsutlåtande skall vara på det klara med vartenda ord i detta utlåtande, även i sådana frågor som kommit från en annan avdelning än den man själv tillhör och där det icke anmälts något alternativ och som därför icke varit underkastade något som helst meningsutbyte i utskottet. Det är den ena sidan. Den andra är, att man kan rikta precis samma formalistiska förebräelse mot hela riksdagen. Riksdagen har ju varit med om att skriva om detta, och riksdagen hade lika mycket tid på sig som de utskottsledamöter, som icke deltagit i avdelningens arbete, hade haft att sätta sig in i frågan. Jag ber därför att få påpeka för herr Björck, att om han nu skall rannsaka det förflutna och anser sig vinna något på att anklaga folk för åsiktsändringar, så bör han utvidga den förebräelsen till att gälla en betydligt vidare cirkel och inte stanna blott vid min ringa person.

För övrigt vill jag tillägga, att jag även har undertecknat ett annat utskottsutlåtande. Det var det, som satte i gång hela detta riksdagsärende, som avgavs av det tillfälliga utskottet 1923 och i vars kläm man anhöll, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, »huruvida och på vad sätt kostnaderna för gymnastikinspektionen vid de till folkundervisningen hörande läroanstalterna lämpligen kunde nedbringas, utan att vården om lärjungarnas fysiska fostran däri genom försämrades».

En av anledningarna till att jag och många med mig icke kunnat låta bli att ställa oss betänksamma i förevarande fråga, är att vi här icke stå inför ett *nedbringande* av kostnaderna, utan inför en kostnadsökning. Herr Björck påpekar, att det endast är 12,000 kronor som nu skilja, men han kunde inte förneka vad som för övrigt är alldeles öppendagligt, att en ökning av befattningarna förutsättes skola ske. Han sade visserligen, att det inte kommer att ske »i alltför hastig takt», men taktens hastighet tror jag att varken han eller jag kan profetera om. Vad som är tämligen säkert är, att förr eller senare kommer att uppstå ett behov av en ökning, kanske en fördubbling, av befattningshavarnas antal och därmed också av det utgående anslaget.

För övrigt har jag aldrig ställt mig avvisande mot själva principen. Vi höra, hur herr Björck och herr Rydén, när de skola förklara, hur behöflig denna konsulentverksamhet är, säga till kammaren: Se på Berg von Linde! Res ner till Skåne och se hur där ser ut! Ja, jag skulle gärna efterkomma uppmaningen, ty jag trivs mycket bra i Skåne, men — som en talare redan anmärkt — det går ju inte att resa dit nu i en handvändning. Och denna entusiasm för Berg von Lindes insats, vilken praktisk slutsats bör den leda till? Såvitt jag kan se, bör den leda till att man gör honom till rikskonsulent. Det är en tanke, som jag framkastat och för vilken jag tycker att det finns goda skäl. Herr Rydén har sagt, att Berg von Linde verkar som en apostel för gymnastiken och att sådana män äro unika exemplar. Låt oss då tillgodogöra oss hans förtjänstfulla insatser för den svenska gymnastiken och sätta honom på en plats, där han får ett större verksamhetsområde och där han slipper arbeta utan lön, som herr Björck beklagade att han nu får göra. Men

jag kan icke se någon garanti för att man skall kunna finna sex medapostlar till honom, som skulle göra skäl för den betydande stegring av statsutgifterna, man här begär.

Herr Olof Olsson tillät sig skämta litet om »mystik». Om jag också får spinna litet på samma tråd, så skulle jag vilja säga, att här hålla vi visst på att falla tillbaka till den gamla medeltida talmystiken, där sju och tre voro heliga tal. Herr Lindskog och utskottet hålla på det heliga sjutalet, medan herr Olsson är anhängare av det heliga tretalet, även om han kanske inte går så långt som den gamle skalden Dante, som var en sådan beundrare av tretalet, att han inte kunde hitta på någon finare komplimang åt sin käresta än att kalla henne för en »nia», d. v. s. tre gånger tre.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid frågan om sju eller tre konsulenter. Jag tror uppriktigt sagt inte, att vi äro mogna för ett beslut i någondera riktningen. Den linje, som här av läget och diskussionen tydligast utpekas, är att vi på lämpligaste sätt tillgodogöra oss den kraft, som är verksam nere i Skåne, och att vi för övrigt tänka oss för beträffande den framtida organisationen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Granström: Jag skall inte uppehålla kammaren länge, men jag nödgas göra några korta repliker. Först och främst vill jag säga, att det synes mig, som om just de, som talat för utskottets förslag, skulle gå ut ifrån den utgångspunkten, att lärarna och lärarinnorna i folkskolorna icke skulle hava möjlighet att för närvarande meddela undervisning i gymnastik, åtminstone på lika tillfredsställande sätt som i andra ämnen, eller att de icke kunna i en snar framtid komma fram till detta stadium. Jag vet inte hur Sveriges lärare i allmänhet uppfatta den sålunda framställda åsikten, men för min del ber jag att få bestrida den.

Det har också sagts, att man har kommit till så utmärkta resultat med det system, som nu användes. Det har jag heller aldrig bestritt, och jag har också tacksamt erkänt, vad som vunnits med detta system. Men vad jag bestämt vänder mig mot, det är att göra detta system till något för framtiden bestående och skapa något nytt slags folkskoleinspektörer, likvärdiga med de föregående, med samma befohgenhet och naturligtvis dragande samma kostnader, betydligt större än de som förut utgått till gymnastikinspektörerna. Om man nu med dessa inspektörer vunnit så lysande resultat i Skåne, som här omvittnats — det vill jag inte heller bestrida — varför då inte fortsätta en tid med detta system? Få se om vi inte då kunna komma fram till den tanke, jag tillät mig framkasta, d. v. s. om det inte blir onödigt med denna form av inspektorat eller låt oss säga konsulterande institution.

Gentemot herr Björck vill jag säga, att jag tror visst, att det finns en sådan lärarinna, som han här berättade om. Det är inte alls omöjligt, och jag skall inte alls tillåta mig säga, att sådana lärarinnor finnas inte. Men jag skulle inte tro, att herr Björck vågar bestrida, att det finns minst lika många, som gråtit för att de ålagts att hålla en uppvisning inför gymnastikinspektören.

Slutligen vill jag påpeka, att jag i mitt förra anförande mycket noga poängterade, att det är endast å egna vägnar jag talar och på grund av det intryck, jag fått personligen. Jag vill dock säga, att jag talar inte bara som före detta lärare utan också som representant för valmän, som i viss mån hylla andra åsikter än dem som här förts fram, och om man vill säga, att jag tillhör en förgången tid, ber jag att få svara, att i så fall är jag i mycket gott sällskap.

Anslag till
gymnastik-
konsulenter.
(Forts.)

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Då jag liksom herr Olof Olsson vid detta betänkande fogat en blank reservation, anser jag det nödvändigt att med några ord lämna meddelande, vad jag avsett med denna. Jag deltog ju förra året i statsutskottets beslut och stod sålunda antecknad såsom meddelaktig i vad i detta ärende då utav utskottet skrivits. När riksdagen år 1923 hos Kungl. Maj:t begärde utredning för nedbringande av kostnaderna för gymnastikinspektionen i folkskolorna utan att värden om lärjungarnas fysiska fostran försämrades, så kunde man ej giva någon anvisning huru därmed borde ordnas. Utredningen har sedan haft till resultat, att den borde handhas av ett antal gymnastikkonsulenter som skulle ha överinseendet över gymnastiken och därmed över skolungdomens fysiska fostran. Riksdagen har sedan om än i vaga och obestämda ordalag begärt förslag i enlighet med den verkställda utredningen. Det kan därför icke riktas någon förebräelse mot Kungl. Maj:t för att Kungl. Maj:t framlagt detta förslag, ej heller kan jag förstå, att Kungl. Maj:t behöver ta det så hårt, om denna fråga nu skulle falla. Riksdagen vet för ögonblicket icke riktigt vad den vill i denna sak, och när den skrev förra året och begärde förslag visste den icke heller riktigt vad den ville. Den ansåg den nuvarande organisationen för inspektionen vara otillfredsställande och den önskade någonting annat i stället men icke en stor organisation, som komme att bli dyrbar och omfattande. Då kan man fråga: har man, i det föreliggande förslaget, fått vad man önskar och får man en organisation, som icke blir för omfattande eller för dyr? Bifalles utskottets förslag, är det sannolikt, att vi om några år skola ha icke bara dessa sju gymnastikkonsulenter, utan kanske ett lika stort antal som gymnastikinspektörerna för närvarande utgöra. För att deras verksamhet skall få avsedd betydelse borde de ju därför besöka varje skoldistrikt och helst varje skola på landsbygden för att gå lärarekåren tillhanda med råd och upplysningar rörande gymnastik, lokaler och vad därtill hör. Men härtill torde det föreslagna antalet konsulenter ej räcka. En del av verksamheten får nog läggas i folkskoleinspektörernas händer. Och från denna synpunkt liksom från andra torde det bli nödvändigt, att gymnastikkonsulenter står i intim kontakt med folkskoleinspektörerna, och då kan frågas: behövas så många konsulenter, som utskottet föreslagit, och skulle icke även denna gren av folkskolans fostraregärning kunna i huvudsak övervakas av folkskoleinspektörerna? Om det skulle anses nödvändigt att inrätta denna nya institution, kan man ju inskränka antalet tjänster. Man kunde försöksvis börja med en sådan tjänst eller, om detta icke låter sig göra, med tre, såsom herr Olof Olsson nämnde. De skulle då bliva rådgivande, konsulterande befattningshavare, som skulle gå såväl folkskoleinspektörerna som lärarna inom skoldistriktet tillhanda i råd och dåd. Jag tror, att man kan gå fram på den vägen, och då jag icke kunnat biträda utskottets hemställan i denna punkt och i övrigt icke står antecknad såsom reservant i den reservation, som avgivits av herrar Pauli m. fl., vill jag tillkännagiva, att jag kommer att rösta för avslag å utskottets hemställan.

Herr Björck: Herr talman! Bara ett par ord. Jag kan inte hjälpa, att jag under herr Paulis anförande kom att tänka på det för den ärade talaren välbekanta uttrycket »qui s'excuse, s'accuse». Det föreföll, som om det låg åtskilligt av ursakan i det försvar, som presterades. Att jag tog mig friheten att fästa uppmärksamheten på den åsiktsförändring, som herr Pauli undergått under det senaste året, föranleddes av den vädjan, som ställdes till kammaren att ännu en tid fundera över saken. Nu hör jag av herr Pauli, att han själv funderat ända sedan 1923, och då tycker jag, att han åtminstone 1928 bort kunna vara fullt säker på sin ståndpunkt och inte nu kräva ytterligare betänketid. Han borde kunna fasthålla vid den klart utformade linje, som vann

hans anslutning för ett år sedan. Då, 1923, säger herr Pauli, var det fråga om att utreda, huruvida och på vad sätt man kunde nedbringa kostnaderna. Ja, detta har skett. När herr Pauli tillstyrkte denna skrivelse till Kungl. Maj:t, tror jag, att resekostnaderna uppgingo till ungefär 100,000 kronor eller något i den stilen. Nu kostar hela organisationen inte så mycket pengar, som enbart reseersättningarna gjorde då. Alltså har man vunnit en väsentligt effektivare organisation och tillika nedbringat omkostnaderna, vilket herr Pauli och riksdagen krävde 1923.

Sedan vill jag gentemot herr Granström säga, att det förefaller mig, som om herr Granström inte har gjort den distinktion, som man kan kräva här, när herr Granström talar om att göra systemet bestående. Det är ju fråga om att införa ett helt nytt system. Herr Olof Olsson och flera andra ha sökt klargöra, att det är fråga om att bryta med det nuvarande systemet och skapa ett nytt, som nära anknyter till vad som i vissa landsdelar med stor framgång har praktiserats redan under nuvarande förhållanden.

Beträffande slutligen vad som yttrades av herr andre vice talmannen, min högt värderade vän, vill jag framhålla, att jag skulle mycket väl kunna reflektera på det förslag om de tre konsulenterna, vilket framkommit från herrar Olof Olsson och Nilsson i Gränebo, men — där är ett bestämt men — jag är övertygad om, att det förslaget skulle bli mycket dyrare eller åtminstone lika dyrt som Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag. Ty det förstår ju varje människa, att skola vi ha en konsulent för Götaland, en för Svealand och en för Norrland, så komma resekostnaderna att draga så stora belopp, att dessa mer än väl komma att uppväga vad två eller tre konsulenter skulle kosta. Under sådana förhållanden uppnår man ingen besparing för statsverket men åstadkommer en bestämd effektivitetsminskning.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Pauli m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björck* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den av herr Pauli m. fl. vid statsutskottets utlåtande nr 8 punkten 192 avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Då tiden nu var långt framskriden, hemställde herr talmannen, att den vidare handläggningen av förevarande utlåtande ävensom behandlingen av åter-

Anslag till
gymnastik-
konsulenter.
(Forts.)

stående ärenden på föredragningslistan måtte få anstå till ett annat sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 1.11 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 16 april.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Vult von Steyern* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 229, angående beredande av stöd åt insättare i vissa sparbanker m. m.

Justerades protokollen för den 10 och den 12 innevarande månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 42—50, jordbruksutskottets utlåtanden nr 36—38 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 8 och 9.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 229 hänvisades densamma, i vad den avsåg ytterligare anslag till kapitalökning för fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922, till statsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkande nr 19, i anledning av väckt motion om lindring i skatten för arv eller gåva, som tillfaller sammanlutning för religiöst-sedligt ändamål.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 8.06 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.